

IISHOCHONKAI

ANÜIKII SÜMAA ASHAJALAAIRUA
Piamailü Atüjalaa

2°

IISHOCHONKAI
Anüikii Sümaa Ashajalaairua
Piamailü atüjalaa

2°

Hugo Rafael Chávez Frías

Chi muleuskai jülü tü Woumainka awanajaka
Woliwariana Wenesueela

Nicolás Maduro Moros

Jikipujanakai tü woimaika Woliwariana Wenesueela

Corrección, Diseño y Diagramación
EQUIPO EDITORIAL
COLECCIÓN BICENTENARIO

Jikiipu'u A'yatawaa süshajiaNatijalaakii
mmapa'ajatüirua

Magaly Muñoz-Pimentel

Ashajüliirua

Zoraida Barreto

Magaly Muñoz Pimentel

Solángel Díaz

Eiwa'ajüi

Luis Armando Requena

Ayaakuwaaairua

José Angel Díaz

Yassamy Moreno Pérez

Morely Rivas Fonseca

Alatiaraii ashajushi juka wayunaiki

Yris Araujo

Anyi Larreal

Emiro Larreal

Elvira Larreal

Maria A. larreal

Ayatashii süinain

Anatawaa

ashajuusikalü:

Jose Larreal

Jorge Castillo

Omar Gonzalez

Esteban Mosonyi

Maribel Ypuana

República Bolivariana de Venezuela

© **Ministerio del Poder Popular para la Educación**

Segunda edición: Abril, 2015

Convenio y Coedición Interministerial

Ministerio del Poder Popular para la Cultura

Fundación Editorial El perro y la rana / Editorial Escuela

ISBN: 978-980-218-381-4

Depósito Legal: lf51620133703568

Tiraje: 24.500 ejemplares

Woumain Woliwariaana Wenesueela, sektiempüre 2011
Tepichiirurwa wenesueelajana:

Joolu'u antüshi wanee juya ekirajarwaaya jekechi, nümaa chi iishochonkai 2müin, kamaainjachikana jaya sulu'upünaa tü wopu yaapaakalü paalajee eepünaa tü atijalaa anashaanasü eekalü sulu'u süpana tü karalo'uta aashaje'eriaakalü. Ayatüinjatü jamaaa na ekirajülüikana jo'uyaa janain, süpüla ne'iküin jaya sünnain aashaje'eraa otta ashajaa tü kasairua yaakalü nüpanalu'u chi aashaje'eriakai, müsia talatüinjanain jamaa aashaje'erüin je yootüin süchiki aküjalairua, anachonshajialu'uirua, ashantanajuushiirua süma'ayalee tü waneerua aashaje'eruushi yaakalü yaa. Müinñaka chi juya alatakai, ayatüinjana jaya kottiraain aashaje'e rajiraain otta ashajiraain namaa tapüshiirua, jatünajatüyuu, müsia waneerua wayuu pejein janain.

Chi iishochon 2müin, ma'ayaka chi palajanaajachikai, müsia chi apünüinru'ujachikaa, wanee karalo'uta waneejatü analü süta nüpana shi'iyatiain waneerwai na'aatairua: ishosü, a'yatawaapala aashaje'era jee' ashajaa, sirumataliain, aküjalairua; tü anachonshajialu'ukaa sutperiinatalü; tü wuitakaa, süpüla ashaitajarwaa sükapütchi; tü e'irainwaakat palaalo'uyaaainsü; chi sikichualayaakai süpüla ashaje'eruushi kamalainsü; chi jepisiyyakai, süpüla nachiki na ashajülüikana tü kasairua yaakalü yaa, waneekaka jamüinrua.

Chi iishochon 2müinwanee aashaje'eria süpüla aashaje'ennaa otta ashajaa ma'in, süpüla atijaa süpüla atijaa sünnain talatüin aa'inwaa....

***¡wacheküin jamüin mainma anaa akua'ipa
nünnain chi jekechikaa juya eki'rajaa ya!***

Eki'rajüliirua:

Chi aashaje'eriakai namüinjachi na tepichikana sulu'u eki'rajüleekaa wama'anakaa Wenesueela, otta jamüin jayakana. Waku'majüin süpüla aaparwaa atijaa müinka wayuu anashii sünnain tü anüiküü ashajuushikaa eepünaale jeijaain apülaashia, müinñaka natuma nao'ulakakaa saa'in tü aainji'raanakaa sünnain aashaje'era sümaa ashajaa, otta süpüla saapiin talataa nama'aneeka na tepichikana eki'rajüleeru'u müsia nepialu'u.

Wachekakaja'a niain chi iishochonkai 2müin ainnakaa aka mainma kasa, wanaaya sümaa wanee ashajuushiirua, eiwa'ajüinjanakaa jaya sünnain aa'inraraa kasa eekai jamüinjatüin süpüla jemio'ulaain sünnain atijaa sükua'ipa tü anaakalü otta jashajüinjanain shiaalu'u jaja'apülaain wane'ewai jamüin, süpüla eenjanain jaya sünnain arwanajarwaa sukua'ipalu'u wayuupalaakat suurulanainjee, shikieepükaa tü atijalaakaa, müinka nüchekakaa chi eki'rajüikai Ameerikalü'u, Simon Rotriikesü.

Chi iishochonkai 2rü aku'majünüshi nayaalu'u na ee'izwaliikana aaparwaa atijaa sulu'u eki'rajülee wama'anakaa, ka'aya na müin eki'rajüliirua, Ashiirua sümaa eii, otta narwane wayuu pejepünaalu'ujanakana. Shiakaja'aya naapaka chi aashaje'eriakai wanee ashajuushiirua aneekuushi mainmapüt, so'oomüin ti'a eesü shiaakua sukua'ipa eki'rajaaya sünnain aashaje'era müsia ashajaa jaa'inrajatükaa eki'rajaaleeru'u. süka tüü, jaapiin namüin na eki'rajaashiikan wopü süpüla kakuwain naya süchiirua wayuwin anashii sünnain natijain otta a'laülaain nakua'ipa sünnain ashajaa pütchi, müsia ayatüinjatüin shia natuma süchiküpünaa tü juya eki'rajaayakaa.

Jatijaa aa'ulu sünnain eenjatüin sulu'u ka'ikaa süpüshua'a tü a'yatawaayakaa otta jeijaainshia jeiree sünnain eenjatüin ja'yataain süpüla anain süko'omüinjia namaaya na wanee wayuukana aku'majüinjanakana tü atijaa ashajuushikaa.

Sünainjee tüü chi aashaje'eriakai waneeinjachi kasa jeijaashaanashi najapulu'u na tepichikana, süpüla ti'a ayatüinjanaya eejí'raain jaya namaa sümaa tüjatijala jaapaakaa sulu'ujee nüpana, ka jamüin nayakana nnojoliüyünüya atijain aashaje'eraa sümaa ashajaa süka a'läülarwaa akua'ipa müinka na wanee wayuu atijainakana.

Shiaaya jeijaaka jaya namüin, tü jatijakaa apülee tü jeki'rajaaya maajatükaa, tüjamaanee otta janüiki, süpüla jaashaje'erüin namüin, janaatüin sukua'ipa tü aa'inriaa eekalü nulu'u chi aashaje'eriakai, süpüla nacheküin sünainjee jakua'ipa sünain eki'rajaa tü süchuntakaa naa'in shi'iree atijaa süchiki kasairua saapakaa aashaje'eraakaa.

Eki'rajülüirua: je'ijaashii jaya wamüin shi'iree nama'anain na tepichiirua woumainlujunukaa süpüshua'a tü kasa je'ijaakaa süpüla naapaain atijaa sünain anüikii ashajuushi, sünainje'eree jeki'rajaain jaapaainjatü sujutu tü a'yatawaapala mülo'u sükettaajüinjatükaa tü eki'rajaaleekaa.

Chi iishochonkai 2rü ne'iwajeenüjaya sünain jakua'ipa....

¡Mainma anaa, ta'atairua!

EIYATIA

SÜPÜLA AASHAJE'ERA OTTA ASHAJAA

AKÜJALAA

ANACHONSHAJIALU'U

SÜPÜLA ASHAITAJAWAA SÜKA PÜTCHI

AKÜJALAA

AASHAJE'ERUUSHI KAMALAINSÜ

ASHAJÜLIIRUA AKÜJALAA SÜMAA
ANACHONSHAJILU'ULU

8

59

105

115

125

145

153

Süpüla asheje'eraa otta ashajaa

Eeru'ulaasü so'u eki'rajaaleeka	11
Aküjalaa soo'omüin aküjalaa	12
Matijainsalü ajattaa aküjalaakalü	
Anüliee süpüla süpüshua'a kasa	13
Kottiraain sümaa paüinsaain	14
wanee wayuu tütüshaanashis	15
Jülüja waa'in tü aashaje'eruushi walati'rakat	16
piña, aranja, meruuna	17
Wane'wai leetüra süpülaajanalu'u	18
Püshantanaja, ashantanajüi	19
Kasairukut pia tashunuaa	20
Waneesia ne'e shia waneesülein,	
kajuyalein shia tü maimalein	21
Sünain lotüin müsia achiiruaamüin	22
Wane'ewai pütchi sulu'u süpülaajana	23
A'liikajaaya pütchikajana	24
Awatüi, papakaaya, wolantiina	25
Wanee achiküü majattiasalü	26
Jierülein müsia toorolein	27
Washaitajaai sünain aku'majaa	
süshantanajia anülie kayaawajiasü	30
Numurajüinnii süchikai	31

Wuchiirua ka'anasiyasüirua	32
Pa'wayuusejiraashii utiakaa nümaa sü'üüchonkai roo	33
Jamüin na Pienchi tepichi moo'utshiikana nutuma chi nashikai	34
Soo'omüin anüliee kashantanajiasü ashaitajaaya	35
Wa'lakajaaya.	37
Shi'iyatiapüle wolantiina.	38
Pütchiirua sümaayalee soo'omüin pütchiirua.	39
Süpüla akü'laanaa sümaa eirajünaa	40
Wanee palaayuupünaajachi wüi	41
Lania...	42
Pütüke'era, pütüke'era, atüke'erüi.	43
¿Jamüsü sünüiki?	44
Süpüla aku'malaa jeketüirua pütchi	45
Pütchi anujuluushi	46
Waneeya wale'ejirüin süpana aashaje'eriakalü	48
Leetürapala kayaakuasü	50

¡Jekechi juya ekirajaaya, jekechi
aashaje'eria!

*Taya tü ekirajütkaa
Pitoria*

Eerulaasü so'u ekirajaaleekat

1

JOUYA WAASHAJE'ERAI TÜ PÜTCHI
ANACHONSHAJIALU'UKAT

Pütchi anaatuushi süpüla ale'ejaa ekirajaale'eru'umuin
(saa'ata ashajuushi)
Akiile Nasooa

Antüshi juya ekirajaayakai
Müsia septiempre sulu'u woumain mulo'usükat
Müsüka suchukuwa'a wane ekirajaalee
Eerulaain so'u piamale'e

*¿kasache wayuu eera tü
pütchi anaatuushikalii?*

Sulu'u tü süpana
kara'louta sutperiinatatkat
Eesü soo'omüin pütchi
anachonshajialu'u

Je'eraaji'iraa namaa püptüshi tü pütchi anachonshajialu'u
nüshajalakat Akiile Nasooa

2

Aküjalaa soo'omüin aküjalaa Matijainsalü ajattaa aküjalaakalü

JE'RAJUIN WANEE AKÜJALAA MATIJAIN AJATTAA
ANASHI WE'RAAJAI WANEE

Na apünüinkaa achonnii

Eetaashi wanee aluwataashi sulu'u mmaka apünüin nuchonni
nükeroti'raka naya sulu'u apünüin japüin süchiki nüsürülaka so'u sük
mepesü. ¿pücheküin taküjüin pümüin Suchukua'a? Eetaashi wane
aluwataashi sulu'u mmkaa...

Sulu'u tü süpanakat kara'louta 17 kat
nünain chi aashaje'eria
Chi Iishochonkai 1°, eesü mainma
aküjalaa matinjainsalü ajattaa

Pnsaki'ra pipialu'u müka natijale tü aküjalaakat nüchiku chi
kalüma moikai eki.

Anülee süpüla süpüshua'a kasa

3

Sünain piamataa:

Jaasheje'era nanülia na jintutcheinkana, na jintüliikana müsia tü Kasakalüirua.

Juransiika

Mireeya

Minkeet

Antoonia

Ireenia

Kashi

aranja

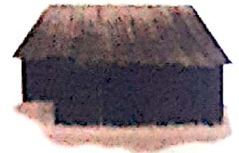
muusa

e'ejetüü

aashaje'eria

miichi

Sünain kajuyaa:

Jaashajaapa süchikü tü sünülia wayuu sümaa sünülia kasa jatijakat Sünain waneerükat atijalaa.

Püku'maja wanee anülieepala sümaa nanülia na püpüshikana otta Wane'eya sümaa sünülia tü kasa eekalü pipialu'u.

4

Kottiraain sümaa paünsaain

WANEE MUUSA NÜPALAITÜIN SÜPÜLAJANA
PÜTCHIKAT SÜWALA'KAJAAKA JO'UYA WANAATÜIWA

Je'eria aasha

Chii wu

Jia asha

jia le ta' a

Chi rai wu

nu'u wu

Sulu'u ashajieekat, jashaja pütchi'ipakalüirua sünain
kottiraain sümaa Paünsaain süpüla suku'umalaain pütchikat.

¡Eepa jaa'in!
pütchi'ipakalüirua Tü
sulu'uinjatü süpülee.

Wanee wayuu tütüshaanashi

5

Eetaashi yaawa wanee wayuu tütüshaanashi
ma'in nüle'eru'umün kushematai nünülia.
Nüchajaain weinshi...

Müsü suttia tü aküjalaakat "nuchiki kushematai"
¿Jamüsü pikiiru'u niaakua wayuukai?
¿Kasa nüchajaaka wancepia?

*Sulu'usu tü süpana karalo'uta
sirumataliaakat.*

Pashaje'era aküjalaakai namaa püptüshi.

6

Jülüja waa'in tü aashaje'eruushi walatirakat

¿KASA ANAKA SÜPÜLA WAA'INRAA SHI'IREE JÜLÜJÜIN WAA'IN TÜ WAASHAJE'ERAKAT?

*Jaku'maja wanee shiyaarwatia.
Anüü shiyaakua suku'majia
wanee.*

Nº	AKA'LIEE	SÜNÜLIA	ASHAJÜI
1	20-09-2011	<i>Atpakalüirua</i>	<i>Antüreesü Elooi Wulanko</i>

Jamaa namüin na japüshikana nashajai sulu'u wanee ayaawatia tü Naashaje'erakat

Pina, aranja, meruuna...

ENSARAALA SÜKA SÜCHONNII WUNU'U

¿Süchonni wunu'u?
¡Shia tü eküülü
kamalainkat tamüin!

Saa'akajatü

suku'majia

- Pina
- Meruuna
- Lichoosü
- Aranja
- Kineea
- Patchiita
- Shira aranja
- Shira patchiita
- Suukala

- O'yotowaa süchonkat wunu'u sünaia wanaawain aipirualu'u saa'ata
- Süitaanai sulu'u wanee süpülajana.
- Shi'yotünai sulu'u shirakat aranja, shirakat patchiita müsia shushula piamasü patchiita.
- Süka'akajanai süka suukala eepünale Jettain she'eje

• Kineeakat e'itaanale'ejeesü saa'aka ensaraalakat hikünüinjatüleepa suulia sümütsiiaja'alaajün.

• Sümainmain tü süchonniikat wunu'u e'itaaneesü wanaa sümaa tü wayuu eekalü otta müsia tü nekeekat amüin.

• Püitaajeerü oo'omüin tü süchon wunu'u pikaajakat.

¡Anashaanasü su'utnaa ka'i eekai tuttuin ma'in!

Jaku'maja wanee ensaraala jemetüin shikünai namaa na aptüshiikana o'ulaka süka tü süchon wunu'u jousutakat anain.

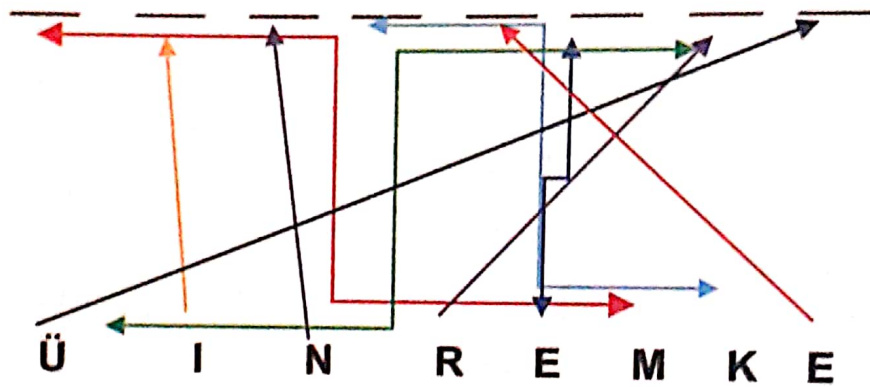
8

Wane'wai leetüra süpülaajanalu'u

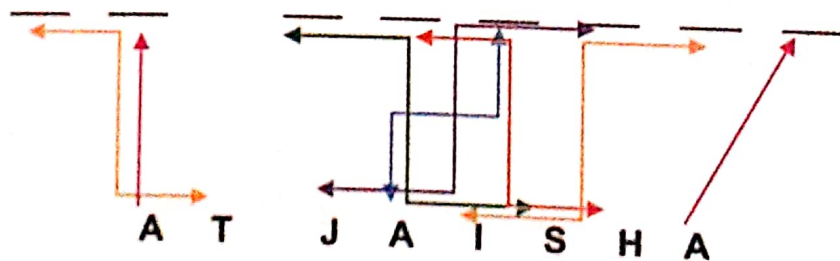

PÜSHAJATÜ EJETTUUSHICHEINNIKAA SULU'U
KARALO'UTA PÜSHAJIAKAT;JÜLÜJA PAA'IN
SHIYAAKUAKAT JATÜ SÜPÜLA PÜLÜ'ÜJÜIN
LEETÜRAKAT SÜPÜLAJANALU'UMÜIN.

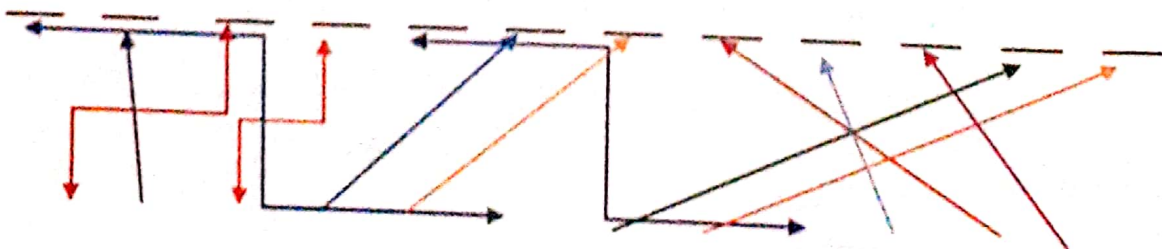
- Nünülia chi ashajakai aküjalaakaa "na Pienchi tepichi moo'utshiikana"

- Sünülia wanee putchi anachonshajialu'u süshajala Moriita Kariiya.

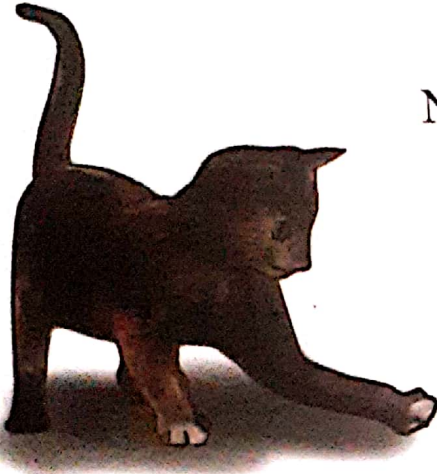
- Ni'irain Luii Mariaana Riweera.

Püshantanaja, ashantanajüi...

9

WATIJAAI SAA'U JARALIN ASHANTANAJÜIN...

Tachiiruajee awataashi etkai,
Nachiiruashi taya kookoochetkalüirua,
Tachekala Ekaa jime,
Otta palastaa saa'u einasee.

Kasuutot süinain ko'oyooiin
O'oupünawaa jerottüsü ilustración
Anaküsü sa'waikat
Namüin na waraitüshiikana

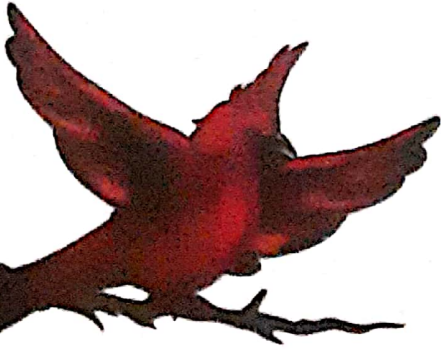

*Sulu'u tü süpana aasheje'eriakat
wuitakat Eesü so'oomüin
shantanajuushi.*

Püküja namüin püpüshi tü ashantanajuushikalüirua oo'ulaka
püshaja Sulu'u pükaralo'utse eekai kamalain pümüin.

10

Kasairukut pia tashunuaa

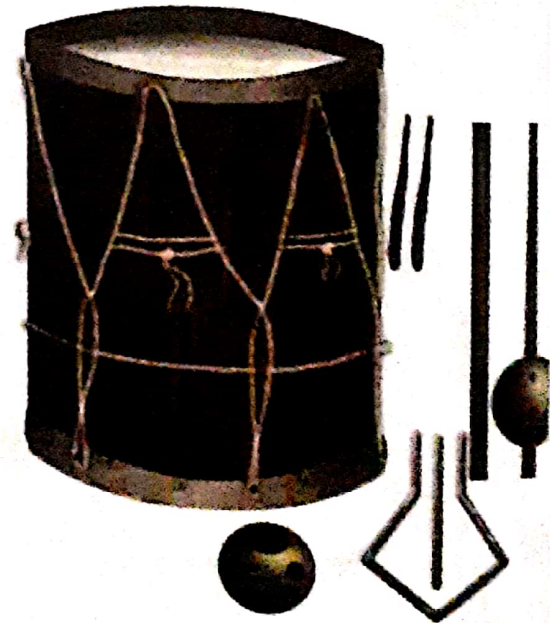
¡Jo'uya we'irajai!

¿JE'RAAJÜIN TÜ JAYEECHIKALÜ TASHUNUU?
SULU'USU TÜ SÜPANAKAA 142 MÜSÜ SUTTIA...

Tashunuu

Mülialeekaija'a taya pi'iree ma'in
Kasairukut pia tashunuaa
Epinayuu taya sümataaka tamüin
Nüsiipü jüliwaya
Ah.... Tashunuuya ne'e pia nia
tashika chia

Mataalaka taya sümüinchon

Waneesia ne'e shia waneesülein, Kajuyalein shia tü maimalein.

11

Yoota jaya süchikü sukua'ipa tü piamasükalü shiyaakua kasairua.

Wanee miichi

shiliwalakat

kemion

Apünüin miichi

shiliwalakalüirua

kemioinruwa

*Waneesüle'eya kasan waneesüle,
Kajuyalein maimale shia.*

Püwanajaa süna'in maimalein otta waneesülein eepünalee Paüinsaain:

Meesa jaaulairua mi'irairua roosairua jüptü asiee

12 Sünain lotüin müsia achiiruaamüin.

Piamati'rawaain:

- Jaashaje'era pütchikalüiruasünain lotüin müsia achiiruaamüin.

Aapaa

aawajawaa

aipia

- Joolu'u, jaashaje'era Tüüirua:

Aajunaa

aanajaa

ojotoo

jaashajaapa süchikü piamasükat shi'ipapa'a pütchi.

¿Jamaa tüü?

Aawalawaa

- Jaashaje'era pütchikat palajanaamüin müsia achiiruaamüin
- Jachajaa soo'omüin pütchi anain süpüla aashaje'etnaa palajanaamüin Müsia achiiruaamüin.

Wane'ewai pütchi sulu'u süpülajana.

13

• Süpülapünaa wo'unüin sulu'umüin Aikaaleekalü eküülü, waku'majeein Wanee sünüliapala tü je'ijaakalü Wamüin.

• waa'inrüinjatpa wanee akotchijawaa wakü'majeein wanee nanüliapala na wayuu weenajaainjanakana.

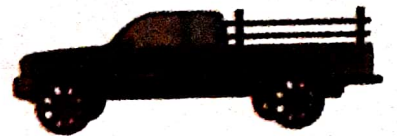
JO'UYA WASHAJAI PÜTCHIKALÜ SULU'U TÜ SÜPÜLAJANA EEGINJATÜLE SHIA.

Süpüla kajuya ka'i

Nümaaa wanee püpüshi, püshaja sulu'u tü apülajanaa yalakat mmalu'u, püitaa pütchikat eeginjatüle

Paa'a	Chocho	Manuueru	Muusa	Yokolo
Mireeya	Kane'wa	Atchinji'ra	Lichoosü	Mariia
Aranja	Akiile	Karekale	Atpanaa	patchita
E'ejetüü	Minkeet	Kineea	Antoonia	Suwatira püliikü
Atpa	Wayunkeera	Meruuna	Jatu	Ireenia

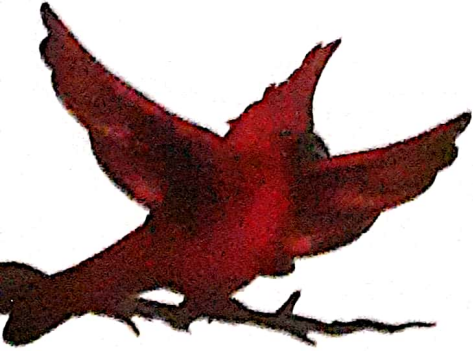

Sünülia wayuu	Süchonnii wunu'u	Ashaitajaaya	Mürüt

14

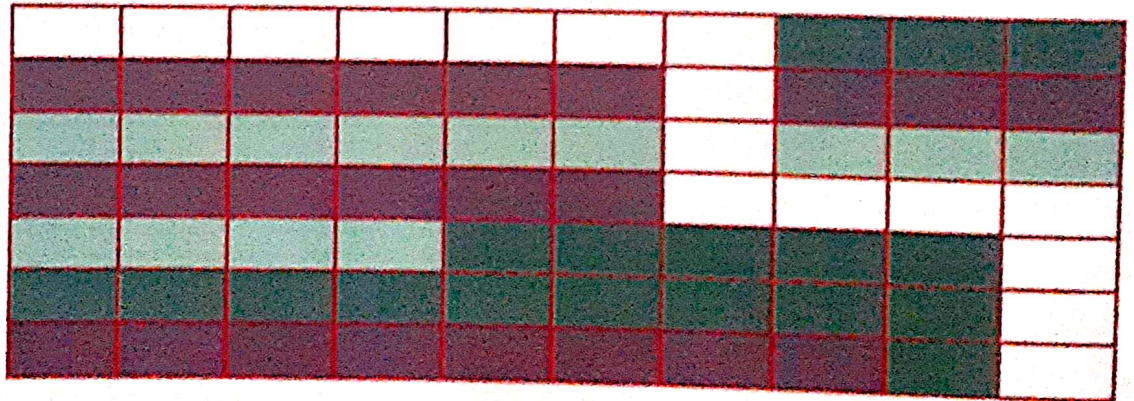
A'liikajaaya pütchikajana

*Tüü wanee a'liikajaaya waneejatü
suulia tü pi'raajakat. ashakatsü,
Katsa'a nnojotsü a'liiküin.*

- Puushita jamüin ashaitajawaakalü.

Süchiki, püshaitajaa sünain püchajaain pütchikalüirua süpü
süshakatüin sulu'upünaa a'liikajaayakat.

Püchajaa wanee wayuu süpüla nüshaitajaain pümaa sünain
Ashakati'raa pütchi sulu'upünaa a'liikajaayakat. PüshakatiraTü
pütchikat asiiwaa.

Püshaja wanee pütchi, chi wanee wayuukai nüshajeertü Wanee
pütchi eekai ottüin süka tü leetüra saja'ttiakat tü Püshajalakat,
cewala'aya süpüla suku'umalaa'in wanee A'liikajaaya mülo'ushaana.

Awatüi, papakaaya, wolantiina...

15

Pi'iraajüinjasa eera chi kasa Kayaakuwakai yayaa

Sulu'upünaa tü saa'atakalüirua woumain
Mülo'usukat e'raajünüshi süka kajuya anüliee:
awatüi, papakaaya, wolantiina, komeeta,
petaaka, samulu.

¿Kasaichirü nünülia sulu'u tü mma eere
pipia?

Sulu'upünaa waneeirua mma eere
woumain Ameerikakalü müsü nünülia yaa:

Warileeta: Arüjentiina, Kolompia, Watemaala otta Ontuura.

Chichiwa: Repuwulika Rominikana.

Chirinka: Puetto Riiko.

Papaloote: Kosta Riika, kuwa otta Meejiko.

Sulu'u tü apanaakat 38 eesü wanee a'yataayapülee
süchiki papakaaya.

¡Jo'uya wawati'rai papakaaya, komeeta, wolantiina..!

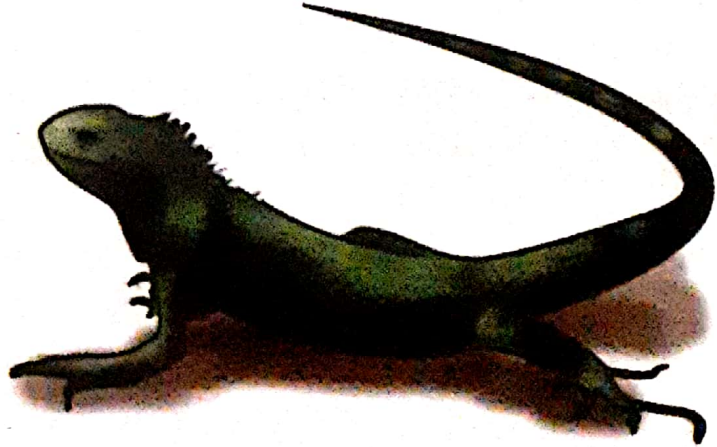
16 Wanee achiküü majattiasalü

JAAPA ACHIKÜÜKALÜ TÜÜ:

Eetaasü wanee jintulu matijainsalü Jimataa, süchekalashaana alii kajawaa Süpüla Ekaa süchonni wunu'u. eekai Nnojolüin shikeein sujutüin namüin na Tepichi ananajakana shia mmalu'ujee. Shiasa'a wanee ka'i, soo'u wanee Koujiirü wanaaka sümaa wanee Woosoleechi. Jimatataaka shia Nnojotsü saa'inrakaa. Ka'aya Woosoleechikat a'inkuusu saa'in Sümaa shiirakaain sümüin süka süsi So'u...

¿JAMEERÜ SHIKETTAJIA ACHIKÜÜKALÜ TÜÜ PUTUMA?

Paashaje'era pütchikat nama püpüshi sünain jaküjjiraain tü shikettajia Jettaakalü wanaa sümaa.

JÜLÜJA JAA'IN TÜ PÜTCHIRUA PIAMAJI'RAAKALÜIRUA

jintüi	—	jintülü
ala'jüi	—	ala'jülü
apünajüi	—	apünajülü
e'iyajüi	—	e'iyajülü

Mariia

Jusee

Yootiraa jaya süchiki tü waneejataa eekalü sünain tü pütchi piamaji'raakalüirua.

Eesü kasale jierülein otta kasale toorolein.

Püshaitajaa namaa püpüshi sünain a'wanajawaa sükasalein pütchikalüirua: aküjüntüsü wanee pütchi, shiasa'a na waneeirua na'wanajaa'in sükasalein.

¿Jamaa süküjünüle pütchikalüirua tüü O'upünawaa, ajapüü, wüi?

WALE'EJIRÜI SÜPANA AASHAJE'ERIAKALÜ

Süpüla aa'innaa sünnain
Kajuya ka'i

1. Püshajapa sulu'u pükaralo'utain otta püitaa tü leetüra suttiaakalü eenjatüle shia.

Rimiiko'ulüinka o'unushi taya namaa tapüshinuu
piruuwachonmüin. Chi tawalakai müshia taya talatüshii
ma'in waya; alatushii waya soo'opüna tü alatieekalü eekaalü
pasanain sünnain epiapalaakalü.

2. Püttnaja pütchikalüirua tüü sünnain piama shi'ipapa'aa:
anuliee shiimuinsu/anuliee e'itaushi.

Piiso watseloona kashi wuraaria
Oumainwaa walensia achekaa Wenesueela

3. Sünnainjee tü achiküü paashaje'erakalü sulu'u eki'rajaaleekalü
otta pipialu'u, ¿jetsü püchekaka ma'in?, ¿ka jamüin?, ¿jaralü
kashajalaka yaa?

4. Püshaja sünaïn pükettaajüïn. Jülüja paa'in tü pütchi waneesülekat otta tü maimapülekat

Tü _____ kaajunakat teeja saamatuuisü ma'in.

Sulu'u _____ eeshii 232 eki'rajaashii.

Tü _____ saman anachonsü süpana

5. Püshaja tü pütchi antetkat joolu'u sünaïn waneesüleïn:

Chünü'üïruwa aashaje' erüliïruwa tachonniïyuu ashajïeeïruwa tepichiïruwa

6. Puwanajaa sükasaleïn pütchikat eepünaale paünsaain.

Eki'rajüï pa'aa ajapüü alakajaaï maiki wuchii

7. Püshaja wanee pütchi anachonshajialu'u eekai pütïjeeïn.

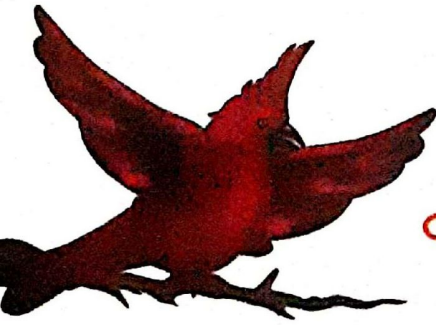
8. Püshaja otta pünaata eekai mojuïn (waneesüleïn otta maimaleïn):

-Tepiapalalu'u eesü maimairuwa shiairuwa: yülü'ïta, sirumatat müsia ishosü.

-Sulu'u teki'rajaapüle eeshi waya sünaïn 29 eki'rajaashin.

-Tüüïruwa ajiïkat anasü ma'in.

18 Washaitajaai sünain aku'majaa süshantanajia anüliee kayaawajiasü

¿Jülüjüsü jaa'innii?
Nulu'u chi iishochon 1^a

17 16 3 1 21 5 19 19 1

Suku'majia: ni'iruku chi ashajakai tü aküjalaakat "Nuchukua Uchikai Epitsü"

JÜLÜJA JAA'IN SÜPÜLEEKALÜ SÜNAIN JEITAAIN SOO'U EJEETTUUSHIKAT TÜ LEETÜRA JETTAAKALÜ SÜMAA

A	Ch	E	I	J	K	L	M	N	ñ	O	P	R
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

S	Sh	T	U	Ü	V	W	Y	'
14	15	16	17	18	19	20	21	22

Sulu'u tü süpanakaa 35 otta 36 eesü soo'omüin süshantanajia anüliee. Tü aküjalaakaa "Nuchukua Uchikai Epitsü" sulu'ushi apanakaa 95.

Numurajüinnii süchikai

19

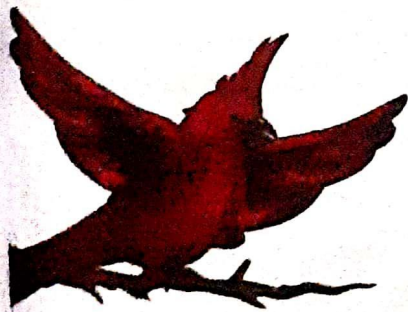
ANASÜ WATIJAI TÜ ANACHONSHAJIALU'UKAT.

Tü atpakalüirua

Antüree Elooi Wülanko

¿wanee siruman,
Wanee o'uu aletshi Sulu'u
sirumatuuikat?

Nnojoo tatünajut,
Wanee sujuya atpairua...
Shia numuraajün süchikai.

*Sulu'u tü süpana kara'lo'uta
sütperiinatatkat
Eesü soo'omüin pütchi*

Sulu'u tü süpanakat kara'louta 154 eesü nüchiki chi ashajüikai.

20

Wuchiirua ka'anasiasüirua

Püshata tü ashajuushikat sulu'u pükaralo'utse sünnain püitaain eere aletshuui ke'iyatiasü tü pütchi kettaakat sümaa.

Tü kalekaikalüirua: wuchiirua
ka'anasiasüirua

Na wayuukana sulu'janakaa tü woumain mulo'usükat cheje'ewaliikana amasoonajee na'imajüin na_____müinka mürülüirua ka'anasiasüirua. Tü atijaa nama'anakaa_____naa süpüla ashataa sünnüiki wayuu antitsü nekiiru'umüin sünnain süpütche'ejanain naya na

Wuchiikana

pülashiikana

kalekaikana

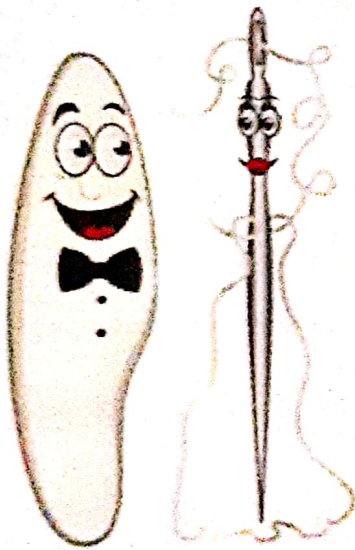
Sulu'u tü woumain mulo'usükat eeshii eekai atapülüin na kalekaikana süpüla naiküin. Paashajaa namaa püpüshi süchiki jamüin süpüla neiwa'ajüin sünnain ajattiraa aa'injalaakat tüü.

Pa'wayuusejiraashii utiakaa Nümaaa sü'üüchonkai roo

21

¿Jaapüirü shi'irain tü utia pa'wayuusejiraakalü nümaaa sü'üüchonkai roo?

JO'UYA WE'IRAJÜIWAN.

Waneeshipan
maimasheekalü
waneeshipan tü kashikaa piamapan chi
amaa'ayaawajiakai pa'wayuusejiraashii
utiakaa Nümaaa sü'üüchonkai roo

Tü ashajuushikalü sünain kottüin sulu'u tü
süpana Karalo'uta palaayaakat ata.

¿Paashaje'erüipa tü
aküjalaakalü süchiki sukua'ipa Yanama?
Sulu'usu süpana karalo'uta aituyaakaa ata

22 Jamüin na Pienchi tepichi moo'utshiikana nutuma chi nashikai

MÜSÜ SUTTIA TÜ AKÜJALAAKALÜ NACHIKI "NA PIENCHI TEPICHI MOO'UTSHIIKANA"

Eetashii wanee wayuu kepiashi sulu'u wanee mma sümaa nu'wayuuse oo'ulaka Pienchi nüchonnii nümaa. Moo'utshii na tepichikana. Outusu nei na tepichikana, je tü eekalü namaa joolu'u nu'wayuuse chi nashikai....

Püchajaapa sulu'u tü apanaa 60 kaa.

Sulu'usüpanakat karalo'utajepisiiyaakaa ata Eesü nüchiki chi ashajüikai

Kamalainle jamüin, jaashaje'era suchukua'a jepialu'umüin Namaa japüshi

Soo'omüin anüliee kashantanajiasü ashaitajaaya **23**

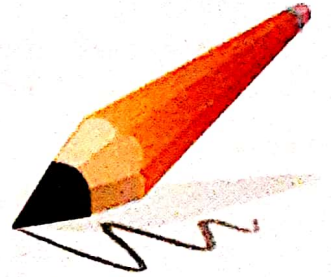

*Shiyaawajia tü anüliee
kashantanajiakalü sulu'usu tü süpana
karalo'uta 30 kaa*

Süpüla aku'majünaa sünain kajuya ka'i
(sulu'u pükaralo'utse)

13 16 19 9 21 1

Süshatia: sünülia tü ashajakaa tü pütchi
anachonshajialu'ukaa "tashajia"

13 16 14 11 22 11 1 1

N

Süshatia: ni'irain chi kuyamaikai Luui Mariaana Riweera.

4 16 20 23 5 14 1 4 9 21 16 20

Süshatia: sünülia wanee pütchi anachonshajialu'u nüshajala
Nikolaasü Kiyein

Eesü soo'omüin süsapulu'u tü
karalo'utakaa.

9 19 1 1 21 11 16

Süshatia: ni'iruku ashajakai tü pütchi anachonkaa "nimi'irain chi wunu'ukai"

24 22 9 14 24 1 21 22 12 5 1 14 10 5 19 22 22

Süshatia: suwatüle wüin iipünaakai mapa'a lu'u.

17 1 17 1 12 16 21 5

Süshatia: anüliee aapünakaa nümüin papakaayakai Kosta Riika, Kuwa otta Meejiko

16 21 11 9 9 19 5 1

Süshatia: asiiwaa oumainwaajatükaa Wenesueela.

Jashaitajaa japüshimaaya sünain aku'yamajaa süshantana-
naja pütchi kayaawajiasü.

SÜPÜLA WAYAAWATÜIN JAMÜIN SÜ'LAKAJAAYA TÜ KERASÜ WATTEERAKAT, PÜ'WANAJAA TÜ AYAAKUAKAA SAAU TÜ ANÜLIEE JETTAAKAA WANAA SÜMAA.

jemetaleeka eera shia!

Tü kerasü watterakat (turujiiyaje'ewalü)

Aku'majünüsü wanee shira'aka süka tomaate, sewooya, aajo, pimenton otta wanee saa'atachon ajii jashisü. Asatünüsü, ka'akasü ichii müsia apünüin kaliinashuku waneepiashiiru'u; ajuruttünüsü anain, e'itaana a'akalü saa'atachein kachaapa, ineca a'ajaaushi je wanee asiee paa'achiramaasü. Ashuujünüsü süinain makuwain sikikaa otta nnojolüin sujuruttünün.

Suulia amülooija'alüin tü suku'majiakaa, püshajapa sulu'u wanee karalo'uta. Puwanajaa tü sünakaa süka tü pütchi ettaakaa sümaa.

Jousutapa chi estaaro turujiiyakai
sulu'u shiyaakua tü woumain
mülo'usükaa.

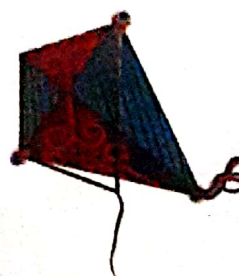
25 Shi'iyatiapüle wolantiina

JO'UYA WANAAJAI WANEE SHI'IYATIAPÜLE. ¿ANAS SAA'IN JAMÜIN WAKU'MAJÜI WOLANTIINA AYAAKUA SÜPÜLA KEEJAIN SÜCHIKI?

Anastaaleejee main tü jekiiru'ukaa.

Sulu'u tü leetürapalakaa kanakaa (apanaa 50) eesü mainma leetürayaakua. Püneeka tü püchekakaa süpüla puku'majüin ayaakuaakat.

Pütchiirua sümaayalee soo'omüin pütchiirua 26

• Sulu'u wanee eki'rajülee watkisimeeta, wanee eki'rajüi naapa akua'ipalü namüin na niki'rajüinkana süpüla naku'majüin nu'utnaa chi juya eki'rajünamaajachikaa. Anaaji'raashii mayaa: Sünain aipiruawai ka'i akatajiraanüshii sünain pa'aatajiraain naya.

• Sümüin waneewai pa'aatajiraashii aapünüsü namüin ashajaa pütchi eekai aku'malaain süka pütchi'ipa wanaain namaa.

Müinka paala: süka pütchi'ipakaa AN...

Antonia Anteerü Anü'üya

• Jachajaa jekiiru'u süpüla jashajüin piama pütchi sünainjee Waneewai pütchi'ipakaa Tüüirua:

PLA ES KE

• Piamawai pütchi sünain karalo'utacheinnii nakatayaain nemiiwaa.

*Süpüla kajuya
Aipiruawai ka'i*

PÜ KA
MA

Püchunta e'iwa'ajünaa pipialu'u süpüla ashajaa pütchiirua kanain mainma pütchi'ipairua waneejatüin.

27

Süpüla akü'laanaa sümaa e'irajünaa

- Tü kooplakalüirua pütchi anachonshajialu'u akü'laanüsü eesü shi'irajünüleya

*Sulu'u Wenesueela mainma
e'irajülii koopla*

JO'UYA WATIJAIWA TÜ KOOPLAKAA

Soo'u mmaka alano'uliakalü,
Soo'u alano'uliakalü aitukalü,
Soo'u ta'aamain taya
Musi'a too'u takuoma

**Jacheküle je'raaji'raain soo'omüin koopla sümaa japüshi,
sulu'u apanaakaa 118 eesü mainma.**

Wanee palaayuupünaajachi wüi 28

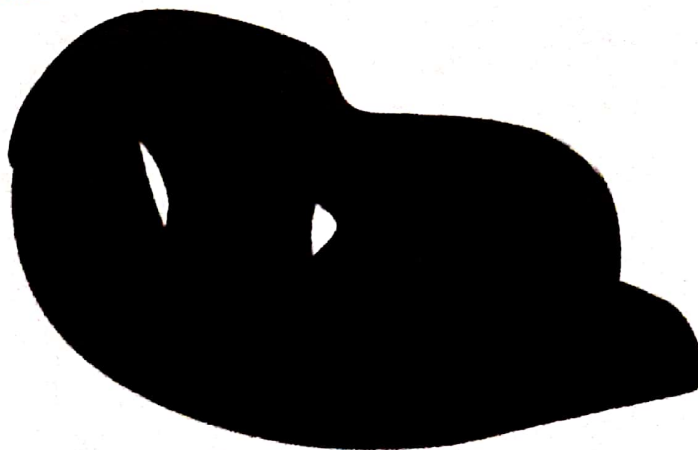
Tü anakontakaa

Tü wüi anakontakaa yalasü tü so'ukalü otta tü shi'ichikaa iipünaa soo'u shikii. Shi'aya sütijaka süpülee suupünawaa wüinkaa.

*Sulu'u tü apanakaa
sikichualayaakaa*

JO'UYA WAASHAJE'ERÜI.JACHAJAASULU'UAPANAAKAA
145.

Paashajaa namaa püpüshi tü pütijaakaa aa'u süchiki anakontakaa.

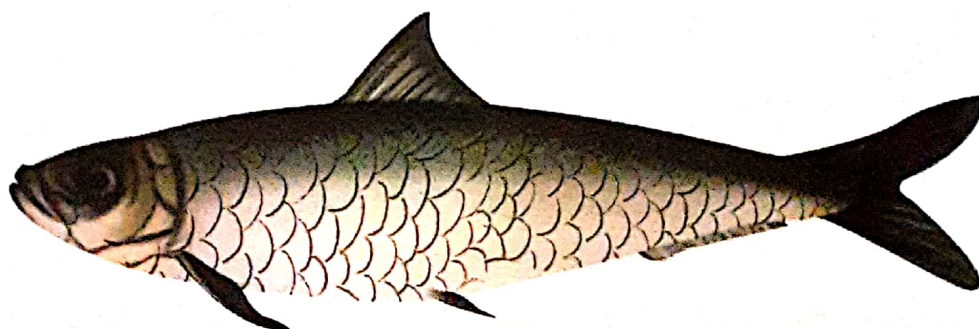

29 Lania

Süchukua lania
Herminio Almendros

Anii suchukua lania sutuma wayuu, aküjalaainka natuma laülaayuu wüinpeje'ewalii.

Eetaashii wanee wayuu jima'ai cha'ya wüinpumuin, numuraajaka wayuu majayüt, eere nia shiyoutüin, nnojoishi kasajachin sümüin.

JO'UYA WAASHAJE'ERAI AKÜJALAAKAA.
SULU'USU APANAAKAA SIRUMATALIAAKAA

*¡Wanee aküjalaa sulu'ümüin
anülieepalakaa!*

Sulu'u apanaakaa 157 eesü nüchukua chi ashajuikaa.
Jaashaje'era namaa japüshi.

Pütüke'era, pütüke'era,
atüke'erüi...

30

*Pütüke'era, pütüke'era,
atüke'erüi,
Pütüke'era pütijale atüke'eraa,
Nnojoile pütüke'erüin joolu'u.*

JO'UYA WAASHAJE'ERAI CHI ATÜKE'ERÜIYEWAAKAI
SÜNAIN KAWATIRAIN MA'IN NIA SHI'IPA'AYA.

Tashi asüshi jashi
Katsa'a tü jashi nusakaa tashi
Jashichisü ma'in. Je süpüla
nüsüin jashi jashichikai
Asüshi wüin tashi ke'wiirataashi nia
Mataashi irattataalashikai tashi.

Sulu'u tü apanaa wuitakaa
Eesü soo'omüin atüke'erüiyewaa.

¿Jamüsü sünüiki?

*Sulu'u tü karalo'utakaa eesü wanee pütchi jamüinjatü
akatsa'a
nnojoleertün je'rün jettairü jachajaan süka tü
amülo'ujiakaa
o'upa'alu'waa.*

¿Jamaaka joo'o tia?

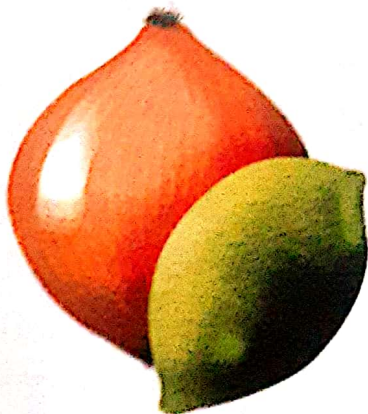
ASHAJUUSHI SÜKA ASHULETTIA ME'RAJUUSAT

Saa'akajatüirua

sukua'ipalu'u

- Wanee sewooya motsosü
- Po'loo so'u shira limuunaa
- piyüüjaa otta pujuruttale sewooyakaa je püsatapan.
- püitaa soo'omüin shirakaa limuuna.
- püchüttapa shi'ichi wanee ashajiee sulu'u aku'majuushikaa, püshaja pütchikalü sünain pa'atapajüin josoin.
- pürütke'era karalo'utakaa sünainmüin süwarala wanee peerüma je...

¡ainkuwaa aa'in!

¿Piyaawatün ainkuwa aa'in nalatireetkaa püpüshi natijaap
saa'u tü aa'innakaa?

Süpüla aku'malaa jeketüirua pütchi 32

Püshaja sulu'u pükaralo'utse tü pütchikaa "jasai". Süchikijee, püshaja tü pütchi aku'malaakaa su'wanajaanapa tü leetürakaa "S" soo'u Leetürakaa tüüirua.:

R T W

Jaashajaa süchiki tü alatakaa sü'wanajaanapa wanee leetüra soo'u Wane,eya

- Joolu'u, ja'wanajaa tü palajanaajatükaa leetüra sünainjee "palaa" süka leetürakaa Tüüirua:

M N W R

- Pü'wanajaa palajanaajatükaa pütchi'ipa sünainjee tü pütchikaa "masa" süka tü pütchi'ipakaa Tüüirua:

PÜ KA TÜ NA

*¿Pi'rüin? jaku'malaasü
jeketüirua pütchi!*

Püshaja tü pütchikaa aku'malaakaa su'wanajaanapa tü palajanaakaa Pütchi'ipa sünainjee tü pütchikaa Asanaa süka pütchi'ipakaa Tüüirua:

ASO AJA OJO OPO ATÜ

33

Pütchi anujuluushi

JACHAJAA SÜNÜLIA MÜRÜLÜIRUA SULU'U
SHIRALUJUTUKAA LEETÜRA

K	O	O	T	O	L	E	E	R	A
A	J	S	A	K	J	R	I	W	Y
L	E	K	A	M	U	U	S	A	O
E	R	Ü	T	A	C	J	N	S	K
K	P	A'	A	A	H	O	M	A	O
A	C	H	A	E	I	O	P	S	L
L	U	T	I	R	U	S	K	H	O
E	A	W	O	M	J	Ü	I	I	T

MUUSA   TAATAAI OOSU
YOKOLO   WASHASHI
KOOTOLEERA   PA'AA
KALEKALE   JUCHI

- Joolu'u, jousüta sünüliairua akoroloo eki'rajaayaa

AASHAJE'ERIA
ASHAJIAA
RIUULA
ASHULETTIA
AKÜJALAA
APÜÜYAAWAJIA
ATÜKÜLAJAAYA

A	A	S	H	A	J	E'	E	R	I	A	A
S	H	U	K	T	P	R	I	U	U	L	A
H	T	L	M	A	R	K	J	T	S	T	L
A	P	Ü	Ü	Y	A	A	W	A	J	I	A
J	O	K	E	T	I	M	S	O	N	E	J
I	U	C	H	O	S	E	A	L	U	R	Ü
A	S	H	U	L	E	T	T	I	A	I	K
A	T	Ü	K	Ü	L	A	J	A	A	Y	A

*¿Jalakajasa sünülia
asiirwaakaa tüü yaa?*

ROOSA
JASÜMIN
NOWIA
KLAWEERÜ
LAALIA
KAALA

K	S	N	M	E	N	T	J
L	I	T	R	O	O	S	A
A	L	I	W	K	O	U	S
W	A	P	A	T	W	K	Ü
E	A	I	N	E	I	A	M
E	L	K	K	R	A	A	I
R	I	O	U	J	K	L	N
Ü	A	T	R	O	P	A	M

- Joolu'u, Püchajaa sünüliairua süchonnii wunu'u.

K	L	I	M	U	U	N	A	T	A
I	K	L	O	R	W	A	E	P	P
N	E	R	N	Ü	I	S	W	I	E
E	S	A	K	Ü	I	H	R	Ñ	E
E	S	A	U	U	W	A	R	A	R
Y	T	W	E	E	T	U	I	O	A
A	Ü	U	M	W	N	H	S	I	R
C	H	I	R	I	M	O	O	Y	A

PIÑA
CHIRIMOOYA
PEERA
LIMUUNA
MONKU
UUWA
KINEEEYA

Wanee a'lakawaa

*Jatijaa saa'u...
Süpüla kajuya ka'i.*

1. Püshaja piama pütchi süka wane'ewai pütchi'ipakaa tüüirua:

CHI

KAT

AKÜ

2. Püshaja sünain mainmalein tü pütchiirua jeijaakaa amüinwaa

- Tü mi'ira shipiajatükalüirua aapüsü talataa aa'in
- Tü anakontakaa müsü saa'in wanee palaayuupünaajachi

3. Pu'wanajaa sükasalein pütchikaa tüü:

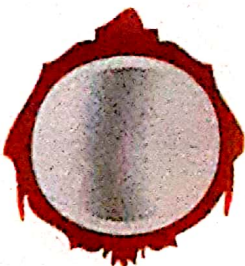
aku'yamajüi jierü kansa mulo'usenuu a'yataalü

4. Püshaja sünülia apünüin aküjalaa eekai jaashaje'erüilüin

5. Anüü apünüin sünülia pütchi anachonshajialu'u sulu'u tü aashaje'eriakaa.

¿Jetsü wanaaka sümaa ayaakuwaakalü?

Kashi

shiliwala palaajeejatü

rouya

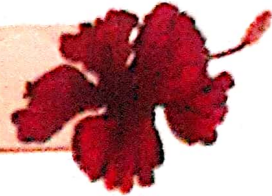

6. Pütchikaa Tüüirua makatüsü manaajuuin eekai nüpalaitüin muusakai apülajanaakat. Püshaja sünnain pansaain shia..

Ji ee sha a

Waa sii a

Yuu je

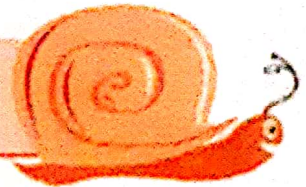
Ki ee e

Na suu kat

Ta wa rut

Ya pa kaa pa

Con li sho nii

LEETÜRAPALA

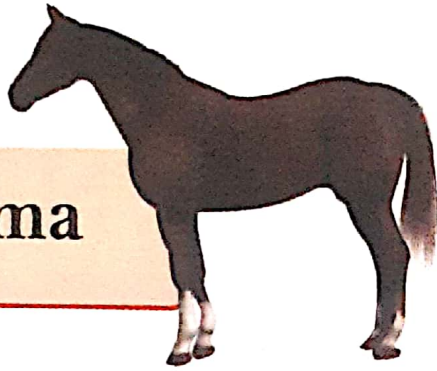
KAYAAKUWASÜ

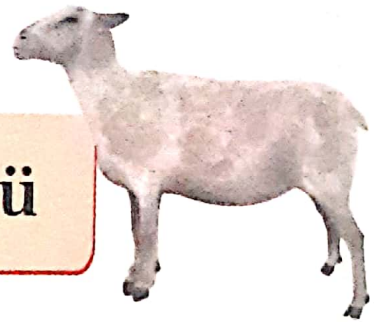
A a

A a

Ama

annerü

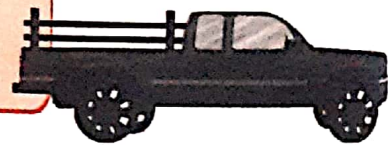
E e

E e

Ekaa

E'ejetüü

I i

I i

Iita

Iisho

O o

O o

O'oojoo

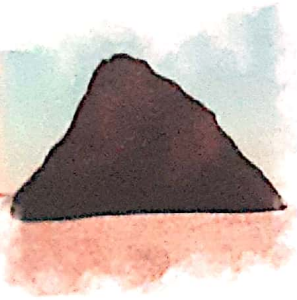
Oorolia

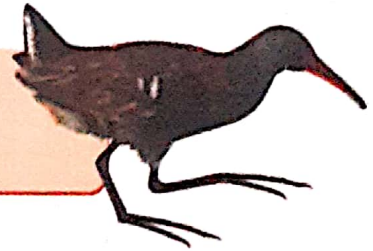
U u

U u

Uuchi

Utta

Ü ü

Ü ü

Üttaa aa'in

Üülüwaai

Ch Ch

Chocho

chünü'Ü

J j

Juya

J j

jintüi

K K

Kanasü

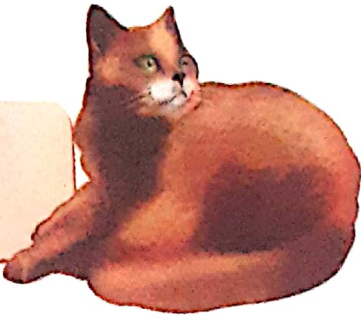

kashi

M M

Musa

molokoona

N n N n

Namüna

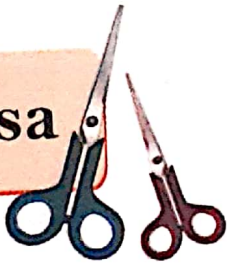

neerü

P P

Pa'lousa

püliikü

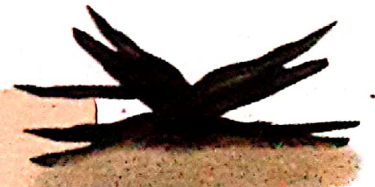

S S

Susu

siki

T

T

Taata

toleeka

W

W

Wayuu

wayuunkera

Sh

Sh

Shiliwala

shein

T

T

Taata

toleeka

W

W

Wayuu

wayuunkera

Sh

Sh

Shiliwala

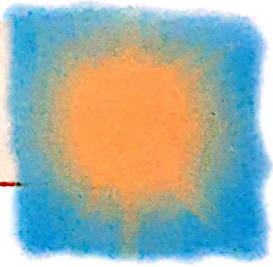

shein

(Ka'i)

Ka'i

Katti'ou

L l L l

Luma

laa

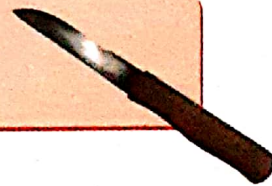

R R

Remion

rüi

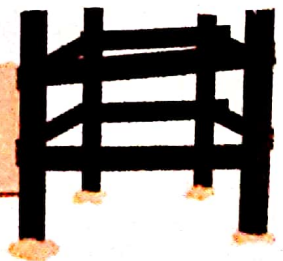

Y y

Yosu

Yüuja

SÜPÜNA E'RAJAAJAA

Aküjalaairua

Na Pienchi tepichi moo'utshiikana ————— 60
/Miguel Angel Juusayuu

Süchiki Meruunatalü ————— 63
/Miguel Ángel Juusayuu

Nüchiki Kushematai ————— 65
/Jorge Enrique Pocaterra

Lania /Jorge Enrique Pocaterra ————— 70

Püloui/Jorge Enrique Pocaterra ————— 78

Jepira/Jorge Enrique Pocaterra ————— 87

Sukua'ipa Yanama ————— 92
/Jorge Enrique Pocaterra

Nuchukua uuchikai epitsü ————— 98
/Jorge Enrique Pocaterra

Nüchiki wayuunamia ————— 103
/Jorge Enrique Pocaterra

Na Pienchi tepichi moo'utshiikana

Miguel Ángel Jusayú

Eetaashi wanee wayuu kepiashi sulu'u wanee mma sümaa nu'wayuuse oo'ulaka Pienchi nüchonnii ümaa. Moo'utshii na tepichikana. Outusu nei tepichikana, je tü eekalü namaa joolu'u nu'wayuuse chi nashikai, naa'irü, shimiirua neikalü. Maaliisalii na tepichikana süpüla tü naa'itkalü. Nümaataalakalaka chi nashikai yaa: "anakaja'a amülouitaale paala naya". Okoyotshija'a joolu'u nia napüleerua, no'unakalaka nüchiirua chi nashikai.

Yaain nayaja'a supümüin mojuui isashii. Nantakalaka sünaain wanee mapa pasanainmüin sünaain mojuuikalü: "yaashiiya jaya yaa tapüla. Yalejeeshi paala taya awaralijaain yala" –nümaataalakalaka nashikai namüin. O'unushija'a nia nama'anajee. "taata koou, ¿jalashi pia?"- müshii tepichichenniikana. Kasayaakaine'e eeka, waneesüja'a shii'ira wuchii. "koou, koou"-majüsü tia sa'akapüna mojuuikalü. Naju'leraakalaka tepichikana joolu'u sainküin mojuuikalü. Ja'yuutaalasüja'a mapa waneemüin ka'ikalü. Nachajaa achikirü joolu'u tü wopukolu eepünaajanale paala naya. Nnojotsü ne'rüin. Amülouishii.

Nantakalaka mapa sünain miichiirua miyo'uyuu, eejatütaa wanee chaamaa, laülaa tia. A'lakajaasü napüla, watta saalii sutse. Shiki'rakalaka naya. Yalainaja'a naya joolu'u süma'ana, sükaüsijakalaka joolu'u naya, shiasa'a maka mekiisat kashi, "jkaüsüleekanaja'a ma'in naya! janashiisa'a teküle nayaje'e sümataalakalaka chaamaakalü. Nasukinnakalaka napüshuwa'a." jamaajüinjanakai jaya jusukaka jakuwajatü?" -nümaataalakalaka wanee wuchii namüin. "jayale'e outajanain sutuma laülaakalü, shiküinjana jaya.

Ekütsa'a wayuu shiaje'e"-müshi wüchiikai namüin. Ee müsüja'a nakuwa'ipa.o'unushii, neikajaain sikikalü joolu'u miichipaa'amüin, eemüinshipiachaamaakalü. "ja'lakatasi'waraikalü sümaa wüin, tachonniiwaa!" -mataalasü joolu'u chaamaakalü namüin. "isaaitpa poolotüin" -müshiija'a naya sümüin. "ko'usukai taya, tachee jji'iyata tamüin si'waraikalü! joo'uya jutkataiwa jaya tamülatu'u samüin saasa!" -mataalasü namüin. Shimeejüinjana, sujutuinjana achiki sulu'umüin sutsekalü. Shiasa'a joolu'u wanaa sümaa tü sujutajatüyaain nachiki süküjainruu sulu'umüin si'waraikalü, shia najaralija'alaaka sulu'umüin. Nejitüin yaa wala shiiwana, roo.

Nejitüin püla'ana, nejitüin jaishi, Nejitüin türa kasa süplüshuwa'a, sewooyairua, nejitüin ichii sa'aka,najurulajaain süma ti'a. Yaain naya apantajaain süchiki eejanale paala naashajaain

ümaa chi wüchiikai. “ǰjamaan?” –müshia joolu’u wüchiikai namüin.
“isaa outuitpain wachiki” –namakalaka tepichikana.

“anasia müin shia jatuma”-nümaakalaka chi wüchiikai namüin.
“aniisa wanee wunu’u, anakaja’a te’ikajaale jaya naa’u jepialu’umüin”
–nümaakalaka wüchiikai namüin.

“anasüja’a müle shia” –müshijja’a joolu’u tepichikana sünain
waütaa naa’u wunu’ukai. Niya’leraaleje’e namaa iipünaamüin.
Wattashija’a nia iipünaamüin, antüshi sirumatu’umüin. Nojutalaka
no’u tepichikana pansaa sümaa wanee mma, pansaa sümaa wanee
mmaya’asa. “ǰtajak! ǰichaale’e wepia’asa!” –namakalaka, ne’erüin chi
miichaata nepiakai. Ejepülaashija’a wunu’ukai namaa tepichikana.
Ashakatanuwaashii tepichikana yaawala’aya. Nantapaatalakalaka
süma’anamüin naa’itkalü, nümaa’anamüin nashikai. “ǰwa ai! ǰantüshii
wachonni nee!” –sümataalalakalaka tü jietkalü. “ǰyalajeesia pia woulia!
ǰjanakai kasaka pünain!” –namakalaka tepichikana. Naainjakalaka
nepia süchikijee tia sulu’u tü mmakalü eejenale naya jemein paala.
Eekalaka washirüü natuma joolu’u mapa shiaairüja’a tia.

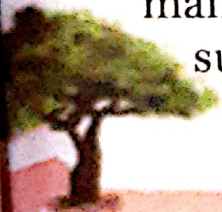

Shiiki Meruunatalü

Miguel Ángel Jusayú

Eejetüma'a wanee laülaa kepiasü sulu'u wanee mma sike'eyuu anülia lü, alamianalü sünülia laülaakalü. Nnojotsü anain ma'in ayuuisü, wüyaluuusu, jaluwatapu'usu saalii shi'iruku. Ke'epütpaja'a ma'in shia, saa'inrüin kasakalü süpüshua'ale'eya: a'lakajaasü, asha'lajaasü, aja'itüsü süchajaain tü eküütikalü, süshijaain tü ashe'einniikalü shi'yapüjüin shiaya'asa. Mainma süchonni Alamianalü, akatsa'a nnojoliin kottüin süma'ana, kepiayaa müsüirua mapünaa aka tia. Shia eejetükairua sümaa wanee süikeyuuirua oo'ulaka müsüja'a wanee süchon majayülü meruunatalü sünülia. Anasüchon tü majayütikalü, jutpüna, laütasü, ka'walo'ulesü, kayororolü keme'era'inrü shiaya'asa. nnojotpu'usu sükaaliijeein ma'in meruunatalü tü shiikalü sünain tü saa'inrakalü so'ukai, shi'ra'ala amüinrü. Ma'aka suluwataayaale shia sünain aa'inraa wanee kasa jashicha'atsü, a'wooloja'alaasü shi'ipajee. Ma'aka suluwataayaale shia sünain aja'itaa, a'tkujasü wüinrokujee, ashükütajaakuu müsü namaa jima'alii. Ma'aka shiyüüje'etnüle maiki uujolajatü, süchinaashaanain ipakalü sümaa jashiee suwanataakalaka maikikalü mmalu'umüin. Aipaja'a main shia süpüla tü shiikalü.

Shiasa'a so'u wanee ka'i, ashutusu poloona süpa'a mmakalü, ouwoutsü mainma wayuu sutuma, outusu meruunatalü ya'asa. Isasü saa'in shiikalü süchiirua, irattüsü mainma ka'i süchipünaa.

Süchikijee outuin majayütikalü amojujaasü miichipa'akalü keemouuisü sa'wai kaa'inyatuuuisü shiaya'asa. Jontüsü tü etkalir so'ukai, aapünapu'usu shipijana wanee kasa kü'likiru'upünaa, shipijana wüin, ou'uiüshanaa. So'u wanee ai jotoshaanasü tü kashikalü ja'yakalaka jüyaashe'u wanee kasa müsü aka wayuu. E'nnü sulu'upünaa wanee jotooisü sünain miichikalü: joyotüsü mmala sümaa jepitüin shia sü'ütpa'a tü ipa ayüüjaayakalü, süntakuu müsü sünain asalijaa wanee kasachonnii. Eewala mapaya'asa, achijiraa Alamianalü maaliashaana, waütataakalaka wanee kasa soo'opünaa Nnojotsü shi'rüin, kojösü ma'in püse'eshaanasü laülaakalü kutkutta'atsü su'uralu'u, ko'uta'atsü shiaya'asa.

Sünainjee tia, akolojooweesü Alamianalü sulu'umüin wanee mma ya'asa, akatsa'a a'lapüja'alaa müin. Antüshi wanee laüla süma'anamüin sü'lapüinru'u, nüküjakalaka sümüin sükuwa'ipa tü kasa e'napu'ukalü sa'wai shipialu'u.

"ah, tü makalü yaa sa'waliirua pipialu'u, shia'aya saa'in Meruunatalü, anuuyülü yaa sike'eyuu, mo'unuinyülüya jepiramüin na'alijirüin ma'leiwa yaa'ayaa. Yaayülü'ü yaa paala nutum sünain asalijata maa tü maiki keenamuyuukalü mmalu'u sutum suluwataanayaale sünain ayüüjawaa. Njütaleejeerüya ma'leiwa jepiramüin taa kakalia saja'ttalepa mmalu'ujee tü sa'amülainkalüiru maiki" -majataashilaülaakaisümüin Alamianalü sü'lapüinru'u. mojus ma'in saa'in süchijiraapa aka tü süküjünüin akuwa'ipa sümüin tü saa'inkalü Meruunatalü "alu'uleeinja'aya ma' shia, wayuuyüttayaale shiaja'a tasalijiraayaaka paala maikikalü süma" -müsü shiairüja'a tia.

Nüchiki Kushematai

Miguel Ángel Jusayú

Eetaashi yaawa wanee wayuu tütüshaanashi ma'in nüle'eru'umüin Kushematai nünülia. Nüchajaain wenshi tü kasa ekünakalü; nnojotsü aa'in jamü nipialu'u, emirasü tü kasakalüirua nünain. Naa'inmajüin tü mürülüirua eekalü nümaa'ana, ka'ttiashia ma'aka eere juya alojopu'ushi niaya'asa.

Shiasa'a so'u wanee ka'i, juyachiiruajee, jooutshaanasü wüchiikalüirua ee wanee laa mülo'ushaana ma'aka tia saa'ujee nipia kushematai. Nnojotsü shipiajatüin wüchiikalüirua, kantülesü watta'awai shirokumüin laakalü sünain asaa wüin.

Nu'unapu'ukalaka Kushematai sünain olojoochaemüinlaakalü, ümaapu'ushija'a wanee nainchi kepiashi pejeru'u nünain. Ko'unajüleshii miichipa'ajee maaliairua nantakalaka wattachon chamüin chaa'aya. Noukaja apüralü wüchiikalüirua pejeru'u sünain wüinkalü, neinaaja apüralü woyoirua onjulaapu'ushii iipünaa saa'u wunu'ulia, eeshii kepiachonyaale naya sütüna mojuui.na'ina'alüin wüchiikalüirua süka ipa oo'ulaka müsüya wunu'uirua. Eesü isakalü, eesü mayeinkalü, eesü outaleekalü. Kattouiliru'usu natuma tü nasitkalüirua; eesü mainmale nalü'üjain, eesü palirülein.

Shiasa'a so'u wanee ka'i, antataalashi nainchi Kushematai sünain achijiraa maaliashaanaiwa'aya: "ja'yuurü taaneewaa, pütama maala, jo'ouyamaa wolojoiwa" –mataalashi nümüin. Atamaashija'a nia, o'unamaatüshi ümaa. Antüshijja'a naya eemüin laakalü nnojoluiwa'aya ja'yuuin. Achuwajaashija'a siki Kushematai naatulujuinjatü, akurutshi. Eekaja nainchikai, ootoliraashi mmalu'u maluu'uka türa, atunkalaa müshi. Kookolointataashi, waneejatüsü ma'in tü nookoloinkalü. "jamüshiche eera taane makalaka nookoloin yala?" maa müsü naa'in Kushematai. Arütkaashija'a nia nünainmüin, ni'rashaanain jüyaashe'u sikikalü. Kayarülashi ma'in nu'upa'alu'u Kushematai. Koisü nütouta oo'ulaka müsüya tü nu'upünaautakalü, mashaanasü aka soi wüchii. Ainkuushaanasü ma'in naa'in ni'raiwa'aya no'uutakalü. "jareeshi!, aashinsa'a ma'in niayaain taanee chi achijirapünaakai taya maaliashaana". –müshi sünain apantajawaa ma'aka tia. Ka'inpüse'eshaanashi ma'in, nnojoiishi naa'inru'uyaain, awataa'alaashi sainküinpünaa mojuui, ipo'uliapünaa.

Asitujushi mapa miichipa'amüin. Mapüsashaanashi ma'in, lii'irumuu'ulaasü nira, jeerua'atsü no'uuta, asharuluasü naa'inyuuta, chatatuasü nüsa'auta sümaa nütünouta.

Eejachija'a nainchikai miichipa'a nüpüla, niirakaashaata o'uutajeechi nüntaiwa'aya, yootüshi mapa ümaa, nüküjüin nümüin tü nukuwa'ipakalü paala, nüsirajakalaka ma'in süka tia "maraleekaija'aya ma'in pia taaneewaa jimeeja'alaka yolujaa" –müshi nümüin.

Joolu'u Süchiküjee tia, yamüjaleeshia Kushematai, nnojoishi o'unapia müin süinain olojoo wüchii eemüin laakalü, olojopu'ulaashi sulu'u wanee mmaya'asa.

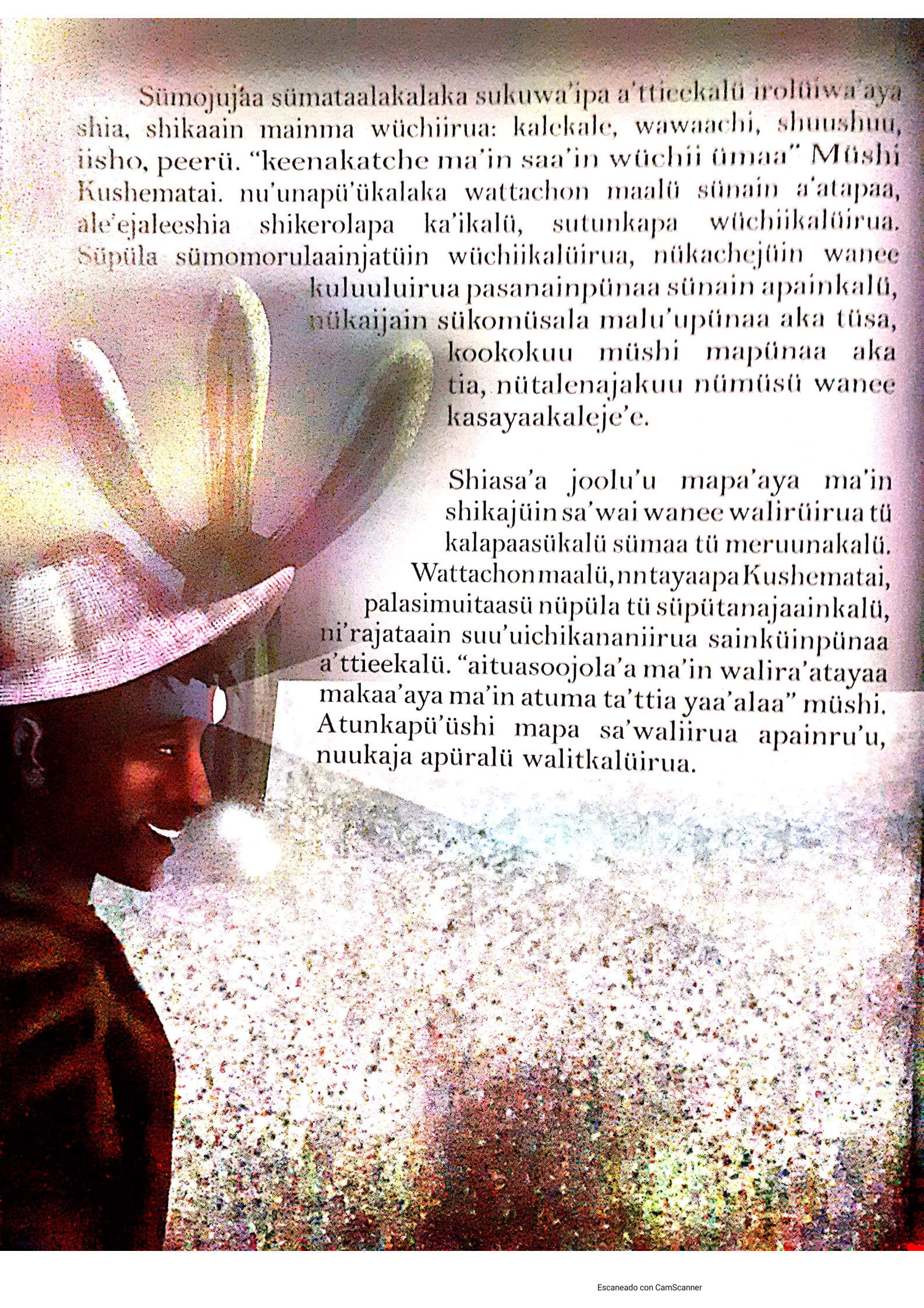
Shiasa'a joolu'u kaka'lia mapan, a'itüsü juya mülo'u, amülaasü wüin jalapünaa yaa.

Apünajayaa müsü wayuu ütamüinre'eya. Yatawatüshi Kushematai na'apainseru'u.

Paarale'eya ma'in, apünajüshi: maiki, waana, kalapaasü, meruuna, kepeshuuna oo'ulaka müsüya wüirü. Joolu'u mapan, jülüjasü naa'in waneepia tü nünajüinkalü, nuusa aa'ulu watta'awai, wulesü apainkalü nutuma.

Joolu'u süchikijee tia, sülatapa wanee je'ra kashi, jakütüsü a'ttieekalü, amülaasü eküülü. Talatüshi ma'in kushematai, talewatataashi kaashi nipialu'u, asajataashi ishiruuna.

Sümojujää sümataalakalaka sukuwa'ipa a'ttieekalü irolüwa'aya shia, shikaain mainma wüchiirua: kalekale, wawaachi, shuushuu, iisho, peerü. "keenakatche ma'in saa'in wüchii ümaa" Müshi Kushematai. nu'unapü'ükalaka wattachon maalü sünain a'atapaa, ale'ejaleeshia shikerolapa ka'ikalü, sutunkapa wüchiikalüirua. Süpüla sümomorulaainjatüin wüchiikalüirua, nücachejüin wanee kuluuluirua pasanainpünaa sünain apainkalü, nükaajain sükomüsala malu'upünaa aka tüsa, kookokuu müshi mapünaa aka tia, nütalenajakuu nüümüsi wanee kasayaakaleje'e.

Shiasa'a joolu'u mapa'aya ma'in shikajüin sa'wai wanee walirüirua tü kalapaasükalü sümaa tü meruunakalü.

Wattachonmaalü, nntayaapa Kushematai, palasimuitaasü nüpüla tü süpütanajaainkalü, ni'rajataain suu'uichikananiirua sainküinpünaa a'ttieekalü. "aituasoojola'a ma'in walira'atayaa makaa'aya ma'in atuma ta'ttia yaa'alaa" müshi. Atunkapü'üshi mapa sa'waliirua apainru'u, nuukaja apüralü walitkalüirua.

Shiasa'a so'u wanee ka'i, o'unataalashi sa'wai sünain olojoo atpanaa chi wayuu nainchikai. Jotusu wanee anakia yaa ni'ipo'unain, waluutaalakalaka nüpüleerua.

"isainja'a taanee na'apainseru'u, anainja'a te'rajaapünaale nia" müshi sünain o'unaa cha pansaapünaa sümaa apainkalü.

Shiasa'a nüntaiwa'aya chamüin chaa'aya, ainkuushaanasü ma'in naa'in Kushematai "jkasa'aya ma'in tü antaka sümaa jotuin shia tama'anamüin!" -müshi sünain apantajawaa sulu'ujee nu'ula. Nüwatapünaain kulaalo'ukalü sümaa naa'inpüse'e, o'nnataashi süka nüle'e waneemüin sa'ata, outapünaashii niaya'asa.

A'waatüshi nainchikai nüchiirua "nnojopuwataain taaneewaa, nnojoshi yolujaain taya"-müshi nüümüin. Nnojotsü noonoin amaa Kushematai tü nümaakalü, sotusu naa'in tü nukuaipakalü eekai nülojüin wüchiirua shiroku laakalü. Antüshi mapa nipialu'ümüin ümaa nainchikai.

Joolu'u süchikijee tia, ayuuishaanashi ma'in Kushematai, nnojoshi kasakayaain atumaa, outushi mapa palira'ala kai. mojushaanasü naa'in nainchikai, irattataashi meküinsai niaya'asa. "jalu'uleeinja'a ma'in taanee outayaaka, tayaleeja'a ma'in kasitka nia" -majataashi ni'iralu'u. ajatta müsüja'a shia.

Lania

Jorge Enrique Pocaterra

Anii suchukua lania sutuma wayuu, aküjalaainka natuma laülaayuu wüinpeje'ewalii.

Eetaashiwaneewayuujima'aicha'ya wüinpumuin, nümüraajaka wayuu majayüt, eere nia shiyoutüin, nnojoishi kasajachin sümüin. Shiasa'a mapa kaka'lia ni'rapa ma'in saa'in süna'in shiyoutüin nia, nusuka'alaaka süpüla ka'i süpüshua'a, süna'in waraitüin nia sümaa mojuin naa'in, eere joo'o nia nü'lapüja'alaain nipialu'u.

Süntataalaka nümüin wanee wayuu laülaa nü'lapuinru'u, sümaka nümüin. "Akaaja'a mojuin ma'in paa'in anataashi pu'unule joolu'ukana'aya cha'ya alapainamüin, süna'in, nnojolüinjachinja'a pia apütaain süpüla wayuu kasain pünain, matüjaajuujachi oo'u pia" sümataalaka nümüin tü laülaakaa.

Akaasa'a tü pukua'ipainjatüka chamüin cha'ya nnojoishi imolujachin pia sheema tü kasa püntajatükaa anain, eejeetka püpüla wanee wüi sulu'u ipa ko'usu, jashicheerü pümüin shiaje'e, sulu'u nnojolinjachinja'a pia eimoroloo'in sheema, puataainjatü oo'omüin, püta'ülüinjatü sunutpünaa, shü'iranajaajeetka wunu'u'in pajapulu'u paapaapan, püsü'teetka süpana pülü'ujain, pülaajireetka wanee jintutchon eekai isayülüinya, püle'ejapa pipialu'umüin süna'in ka'akainjatüinja'a pali'ise putuma shia.

Shiasa'a kettaapa tüü... püshajaajeechika süka sümaa püpülajüinjachinja'a, motuinjachi pia maka apünüin ka'i, nnojoishi pia aashajaainjachin sümaa wayuu, nnojoishi pia mekeerüinjachin, süttüinjachi waneepia sutu'upünaa miichi sulu'u süi.

Ayata putuma tü tamakaa pümüin, püchekünaiwa, puchoujaanaiwa, shii'iree wanee jierü. Pu'una ma'ta", sümaka nümüin wayuukai.

Nichiji'raataatka, atamaashija'a nia sünain jülüjain naa'in tü sümaka wayuukoo nü'lapüinru'u, wattashija'a nia sa'waire'eya nüntüin alapainamüin soo'u piama ka'i.

Nüchajaaka joo'o süchiki tü nüntajatükaa anain, aküjünakaa achiki nümüin sulu'u nü'lapüin. Naapataalaka shiviira wanee wüi sa'aka mojuui, nu'unajaka sünainmüin shiviirakaa wui, maituusu ma'in mmapa'akaa ll'a latuusu, nnojotsü ein kasa kepijanain, nnojotsü wayuu.

Nu'unaka eemüinre joolu'u nüntüin sünain wüinkaa jeruwatataa ayeerü, wüi kachepasü, wanee sümünapünaa shi'ichi, wanee suupunaajee so'u,

Jashiiichusü ma'in,
Asha'awaalasüma'in
Sümaa ko'okopüitaalain
So'u nümüin, mitshija'a
Nia naale meemataain
Chira wüi, kutkutta'ain
Müshi,shiasa'a sotuin
Naain tü aküjünanakat
Sutuma wayuu laülaa
Mü'lapüinru'u, jalia pia
Imolujayaale süka nümünüin paala.

Numuluiraka süna'in nuwataain soo'omüin
sümaa süttüin no'u, nüshanaaka sü'ütpa'amüin,
nujuupataleeka shia sunutpünaa, eere
liantajataalain wanee wunu'u najapulu'u nnojishi
ni'raajüin.

Wunu'ulaa müsü wüikaa najapulu'u, neerulaka
no'u... nnojotsü wüikaa, waneesia ne'e wunu'u
kapanachonshi najapulu'u.

numuluiraka süna'in nuwataain soo'omüin
sümaa süttüin no'u, nüshanaaka sü'ütpa'amüin,
nujuupataleeka shia sunutpünaa, eere liantajataa-
lain wanee wunu'u najapulu'u nnojishi ni'raajüin.

Wunu'ulaa müsü wüikaa najapulu'u,
neerulaka no'u... nnojotsü wüikaa, waneesia
ne'e wunu'u kapanachonshi najapulu'u.
numuluiraka süna'in nuwataain soo'omüin
sümaa süttüin no'u, nüshanaak

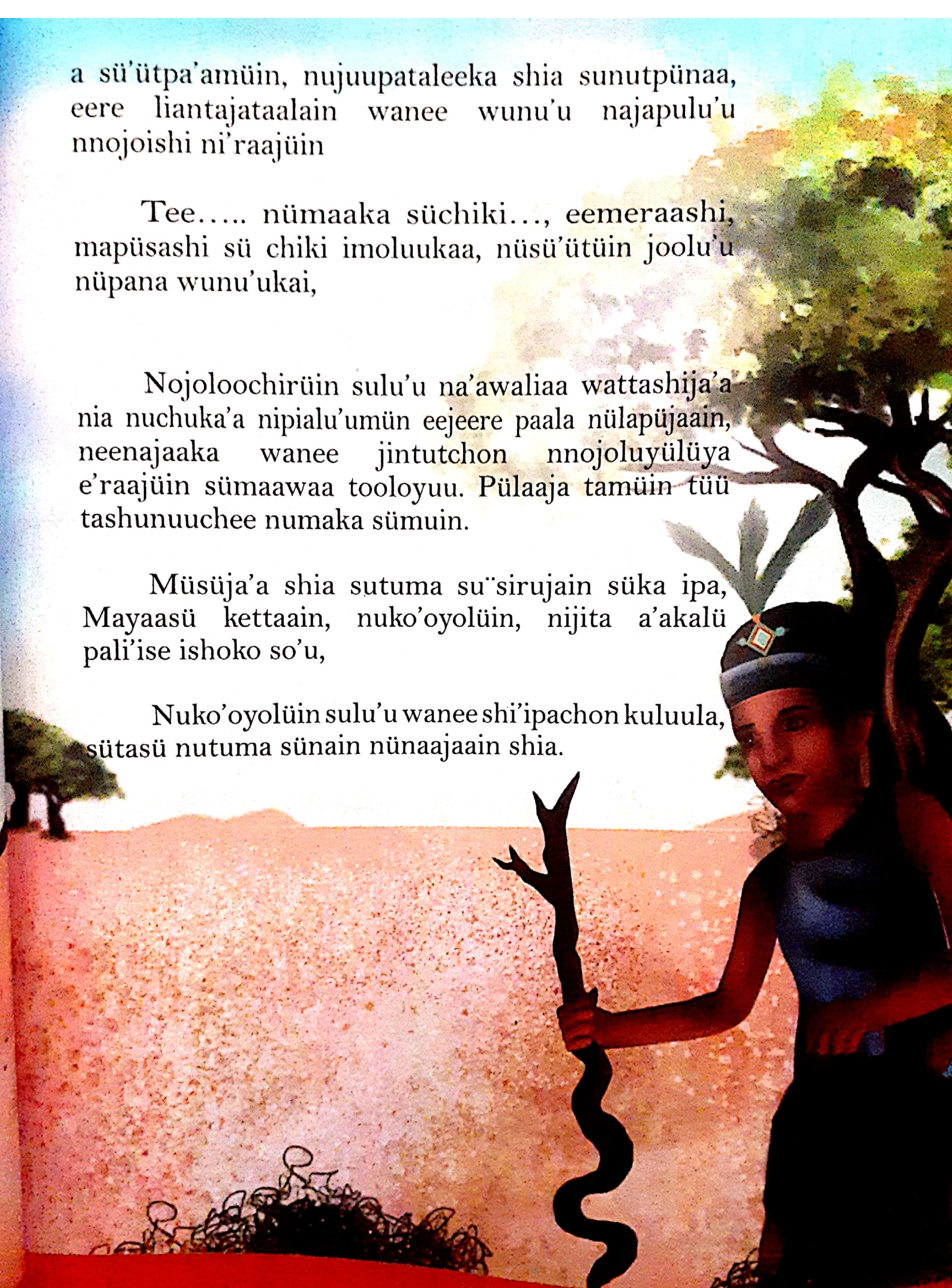
a sü'ütpa'amüin, nujuupataleeka shia sunutpünaa,
eere liantajataalain wanee wunu'u najapulu'u
nnojoishi ni'raajüin

Tee..... nümaaka süchiki..., eemeraashi,
mapüsashi sü chiki imoluukaa, nüsü'ütüin joolu'u
nüpana wunu'ukai,

Nojoloochirüin sulu'u na'awaliaa wattashija'a
nia nuchuka'a nipialu'umün eejeere paala nülapüjaain,
neenajaaka wanee jintutchon nnojoluyülüya
e'raajüin sümaawaa tooloyuu. Pülaaja tamüin tüü
tashunuuchee numaka sümuin.

Müsüja'a shia sutuma su'sirujain süka ipa,
Mayaasü kettaain, nuko'oyolüin, nijita a'akalü
pal'ise ishoko so'u,

Nuko'oyolüin sulu'u wanee shi'ipachon kuluula,
sütasü nutuma sünaain nünaajaain shia.

Nushajaaka süka tü süpütanajaainkaa, nüchepasü je suchikejee
niisalaaka sulu'u nu'ula ako'oyojooshi.

Mushija'a wayuu apünüin ka'i mochoin o'uu, apüralaashi.

Nuju'itaka kettaapa nüka'lia tü e'itaanakaa süpüla
nüpüralaainjachin su'utpünaa. Nuwarairaaka sünain
Mekeeraa, shire'etaalaka naa'in
wayuu majayülü tü ayoutakaa paala
nia, mataashi kulematataakai naa'in
sümüin, sücheküin saa'in, süpüshua'a
tü nukua'ipa sümüin, tü niirakaaya, tü
nime'erain, sücheküin saa'in ümaa
nia sümaa, mekeerüyaaka

Shia wuna'apüpünaa shii'ree
keraajirawaa ümaa, achekünüichipa
wayuu joolu'u sutuma tü wunu'u
nülapüinjeekat. Nierüinka shia
mapa.

Suchukua lania sümaiwa tüü.

Püloui

Jorge Enrique Pocaterra

Püloui münüsü sutuma wayuu wanee jierü kama'airü pülasü, matüjaajo'ulu eekai wanain sümaa. Maima sukua'ipa eere shia kepian, eesü sulu'u ipa, mmaapüsü shia, sotpa'asü wüin wuna'apü, soo'usu uuchi, sulu'usü luopu, shirokusu palaa, sa'akasü mojuuin; nnojotsü sürütkaain wayuu süka pülain shia.

Na wayuukana eesü naa'in süpüla püloui, eepünaale naapüin süchiki, suuliajatü jamaajüin akua'ipaa sutuma.

Süküjala wayuu laülaayuu tü püloui, aküjalaa shi'itapa juya. Pülainja'a shia kaleo'u jee aliaalü, nnojotsü e'rajaanüin juyapü. Anii suchukua wanee püloui, aküjalaa natuma wayuu wüinpeje'ewalii. Eetaashii wanee wayuuirua piamashii, o'unushii sünain olojoo wuna'apümüin, shiasa'a joo'o chapa naya sa'aka mojuui, napaajiraaka sulu'upünaa tü wopu eekai ein cha'ya sünain tü waraitaakaa, süpüla nantiraainja nain naküjainru'u mapa, maa'awajiraalaakaa naya, nnojoishii antiraain. Nuwaatayaakaleje'e chi wanee nümüin chi nümaaajachikai. Jalashi pia wa'lechon koouu..... nnojotsü kasain naapüin shi'ipajee ti'a. eewalaja'a nia a'waatüinya'a, nio'ujaapa aa'in. Naa pakalaka shikiisa waneetu'unain.

Anii taya, jalaichi yaamüin yaa tama'anamüin..., müshijo'o chii
iipünaamüin soo'omüin tü uuchikaa.

Eewalaja'a un'waatüinya'a. püwa'ülaawala sümaka
waneetu'unaikaa nümüin.

Shiasa'a mapa nüntakalaka shikiiru'umüin türa uuchikaa
Makaira münakalü, eeja tüka joolu'u püloui nüpüla ashijaasü
sotpa'a wanee lamuuna, eerejemioushin shiupünaa wunu'u
yalajatü yala.

Mayaasü niirakaain sümüin pülouikaa akaitaasü
wanee Joutai, wawai ni'upünaapünaa, müliashiksi
joo'o nia sutuma, müsüka süpataweekai naa'in
süpüla nükyanajaain soo'ujee uuchikaa,
nüta'ülaka wanee sütüna aliita nüchecheraaka
sünain. Shiimalsaks joutaikaa wanaa sümaa
süntüin püloui nünaainmüin, sümataalaka nümüin:

Antüshi pia jima'alee!

Aniire'e taya antüin, maa'awashi taya, eeyülü waneekiisa to'unakaa anainmuin..... Aaa.... Sümaka nümüin. Ja'itaichija'a antüin pia tama'ananüin. Nejepüraaka wayuukai naale ni'raajüin joo'o shia. Anuuka'a tüwashirüü tama'ana, anii tüü ta'ttia sümaka nümüin, sümaa shii'iyatüin tü püla'ano'uliakaa, türa kineeya, türa monku, yüra palemäsü, tura kane'wa, shii'iyatüin süpüshua'aya tü eekaa een shiküin. Aaa.... Jamüsa'a müshija'a joo'o wayuukai sümaa mojuin naa'in ashutaa müsüja'a joutaikaa süchukua'a,

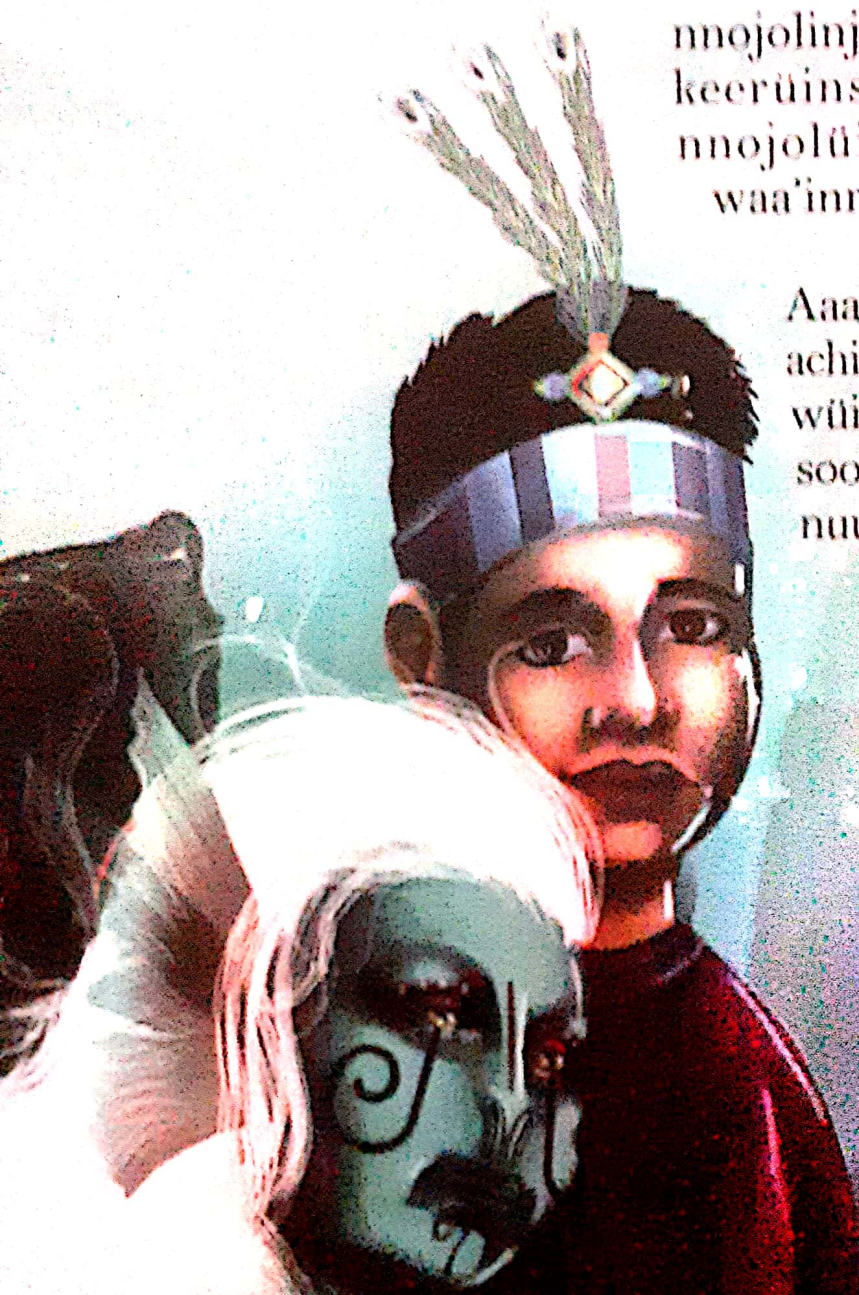

Saapunaaka nūmaa shirokumūin wūinkalū... meron...
Nūmaaiwaja'a wayuu, otta shiaka nūmaa emeroluin shiimalu'umūin
mmaka eere joo'o nia su'wayuusejetaain.

E'rūshi joo'o pūlaa wayuukai, eere kepiān nia watta shiinalu'u
wūin, jamaa joo'o tū pūlasūtīpāin tū niertūinkaa, eeshinia soo'u
apūnūin kashi sūmaa. Mojukalaka naa'in mapā, nuchuntaka o'unāa
sūmūin shīpīree ana'lawāa sūmūin nūpūshi. Anataashija'a tanalaale
chejee sūmūin tei, sūmūin wayuu kasa tanāin, seechije'e taya
tachukua'a, naale mochoojoyuluin to'u tū mma, taya yaaichiya maa
sulu'u, nūmaaka sūmūin.

Anakaja'a chejeere pia, sūmaa
nnojolinjachinja'a pia akujain tachiki.
keerūinshi taya pūlouī majayaa pia.
nnojolūinjatū atūjaanūin aa'u tū kasa
waa'inrakalū ya'yaa, sūmaka nūmūin.

Aaa... kasajatīje ma'in sūkūjūnaka
achiki, ayulaa mūshija'a nia shirokujee
wūinkaa, ashakatūshija'a nia iipūnaajee
soo'ujee uuchikaa, wattshija'a nia
nuumain pa'amūin.

Ni'rümmaka apanapa wayuu, sutuma nii tee wayuukasayuu nünain, suwataaya sümaka nünainmüin sümäa shi'ira. Aashinsa'a o'utayaain tachon, kato'uchiyalain ma'in sümaka wayuu nii, müshi wayuu nüshi, müsia nushunuu.

Nüsakinnataalaka sünain jalajachin nia... Jalajeetachi pia kaka'liain, eiwaita'ain antüin, nnujulajayaakeje'e paala, nüküjaichika nimetaanapa asakiijönaa.

Jamaaleein taya o'otushi sümä'anamüin püloui, shimerotiraka taya shirokümüin wüin eerejoo'o taya su'wayuusejataain. Mayaashi nia süchikejee nünüiki o'utalaa nümaaka, sünainjee nüküjain süchiki su'wayuusein nia püloui.

Müsüsa'a yaawa suchukua wanee püloui, kajutukalaka sutuma wayuu shia, keemasü amünii, un'wayuusesü juya su'ttialu'ujee sukua'ipa mma. Pülasü püloui sümünaka sutuma wayuu.

Pülasü püloui sümünaka sutuma wayuu.

Jepira

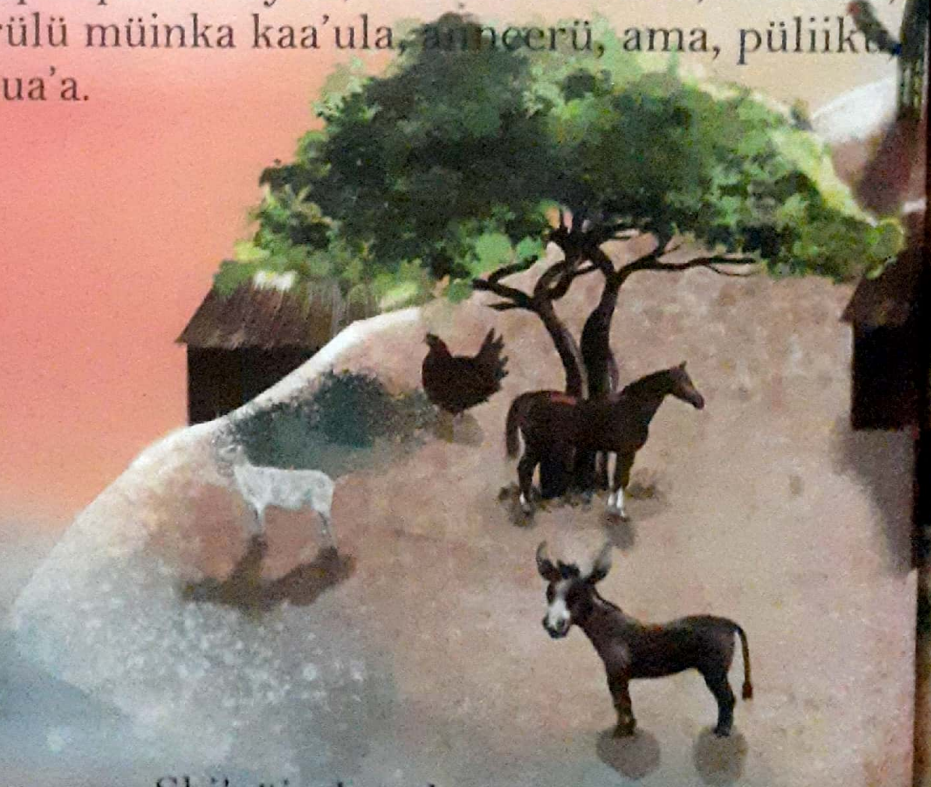
Jorge Enrrique Pocaterra

Tü jepira sümakaa wayuu shia türa mma yalakaa sotpa'a palaa, eere chira uuchi kama'aichi münakai.

Süjala wayuu laülaayuu tü jepirakaa wanee mma pülasü, kajutusu ma'in atumaa, shia eemüinre süntüin saa'in wayuu outusu. Anale ma'in tuya eetaasü saa'in wayuu yala eere, aapünüsü natuma na wayuu, shi'ra wushii, shikiisa tepichi asheitajaasü, kaashs'ira su'utpunaa yonna, süsira majayünnüü, süsira jimo'onnuu ashükütajaasü, kasakaa süshua'a mataainka shiimüinkalin.

Eesü yaawa cha'ya ayatüin tü sukua'ipakaa wayuu süpüshua'a, eesü miichi sümaa shipiapa'apala wayuu, makatka luma, kulaala, polumaleeta, jepi, jee mürülü müinka kaa'ula, aincerü, ama, püliika kaliina, wuchiikaa süpüshua'a.

Watta saalii
Suchukua jepira
Sutuma wayuu,
Kama'airü sükua'ipa
Anoujaa sünain
Sutuma wayuu laulaayuu
Eesü wayuu
E'raajüirüin jepira
sükajee sü'laptüin,

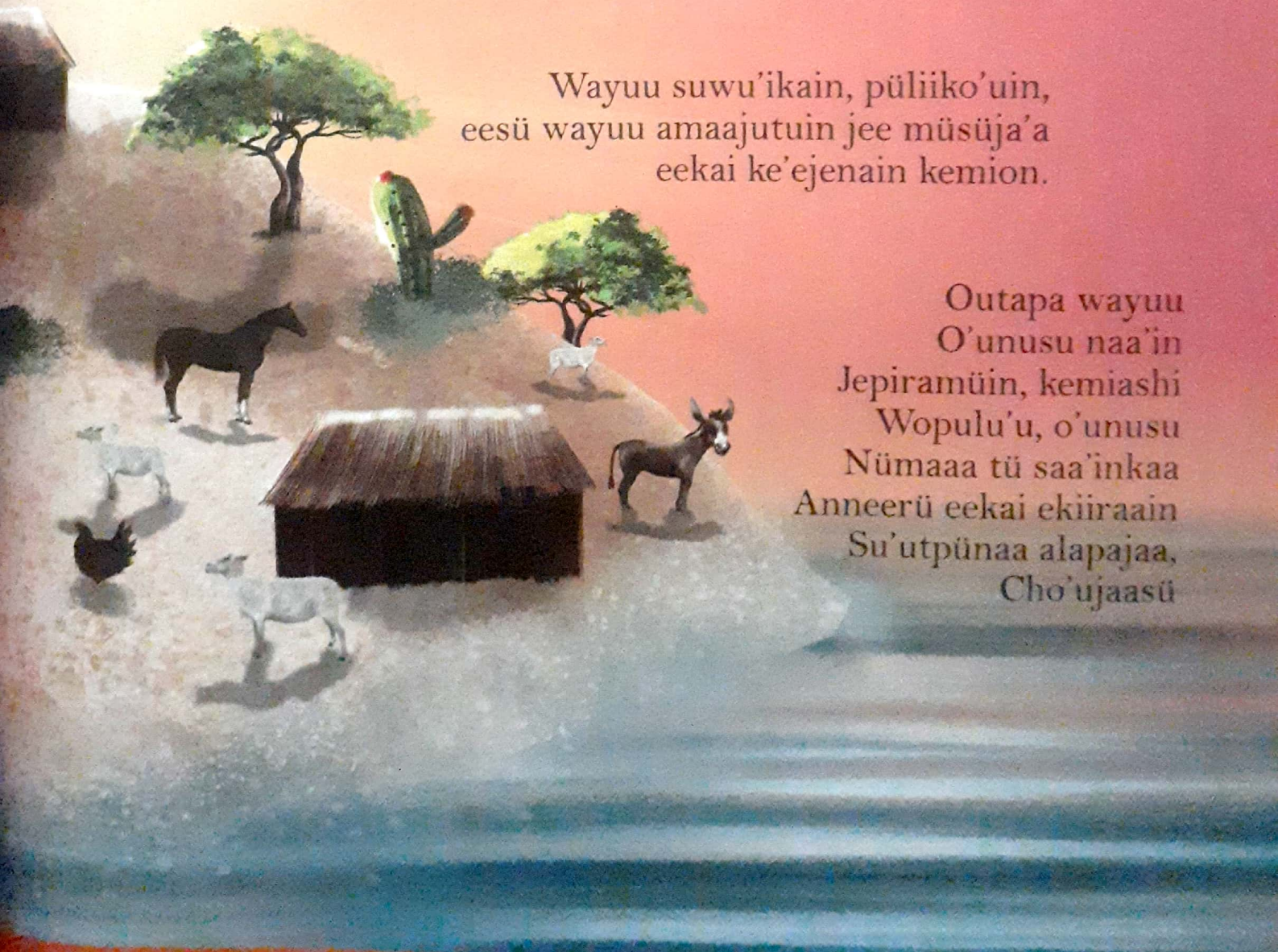

Shi'rüin kasakaa
Süpüshua'a cha'ya,
Shi'rüin tü wayuu
O'utnsukalüirua paala,
Eekai süpüshin, eekai
Shi'raajüin, ale eesü

Suchukua'a ayatüsia
Katüin o'u, eesü wayuu
Süpanapajüin eekai
Ale'ejüsüirüin cheje'ella.
Tü wayuu makatakalü shia
Saa'in wayuu outusu.
Chamüin cha'ya antüsü

Wayuu suwu'ikain, püliiko'uin,
eesü wayuu amaajutuün jee müsüja'a
eekai ke'ejenain kemion.

Outapa wayuu
O'unusu naa'in
Jepiramüin, kemiashi
Wopulu'u, o'unusu
Nümaa tü saa'inkaa
Anneerü eekai ekiiraain
Su'utpünaa alapajaa,
Cho'ujaasü

Nümüin süpüla anainjachi nia cha'ya jepira eere shia
nürüleeja'attaain.

Aashajaasü süpüshi wayuu sümaa sulu'u lapü, kaka'lia süchikejee
outaa, ale'ella sukua'ipa ti'a, sünainjeejatü kajutüin sutuma wayuu
saamaka, chira wayuu müliashii.

Sukua'ipa Yanama

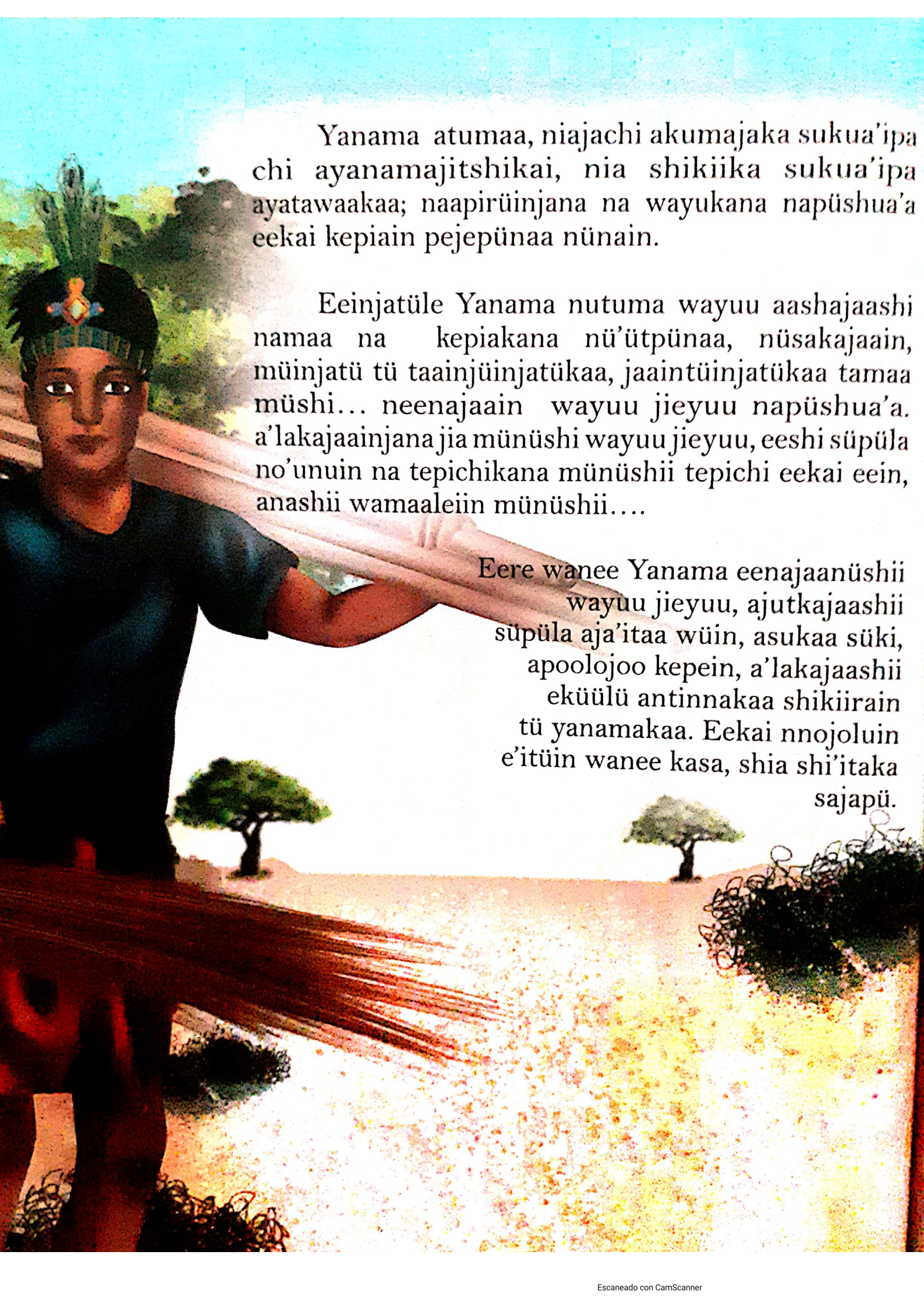
Jorge Enrrique Pocaterra

Aküjashi paala taya sukua'ipa tü Yanama sümakaa wayuu. Sükajee aleinjatüin aküjala natuma laülaayuu, kachukuainjatüin shia süpa'a mma. Aküjüneesü sümüin tepiche süpüla natijaain soo'u tü alatakaa sümüin wayuu, suchukua tü natijakaa apüleerua wayuu noumainru'u.

Naashin wayuu wanee ka'ilaülaayuu tü Yanama münaka, sukua'ipa wayuu. Sükajee aleinjatüin aküjala natuma laülaayuu, kachukuainjatüin shia süpa'a mma. Aküjüneesü sümüin tepichi süpüla natijaain soo'u tü alatakaa sümüin wayuu, suchukua tü natijakaa apüleerua wayuu noumainru'u.

Naashin wayuu laülaayuu tü Yanama münaka, sukua'ipa wayuu sünain a'yatawaa, eere sukumajünüin tü eeka miichipa'a jee müsüja'a eekai cho'ujaain amüinwaa, müinka türa apain, luma, kulaala süpüla mürülü, laa, miichi jee müsia süchajaanuin wanee mma anain süpüla süsürünnüin anuuyuuinjatüin atumaa soo'u wanee ka'i Süpüla eenjatüin wanee

Yanama atumaa, niajachi akumajaka sukua'ipa
chi ayanamajitshikai, nia shikiika sukua'ipa
ayatawaakaa; naapirüinjana na wayukana napüshua'a
eekai kepiain pejepünaa nünain.

Eeinjatüle Yanama nutuma wayuu aashajaashi
namaa na kepiakana nü'ütpünaa, nüsakajaain,
müinjatü tü taainjüinjatükaa, jaaintüinjatükaa tamaa
müshi... neenajaain wayuu jieyuu napüshua'a.
a'lakajaainjana jia münüshi wayuu jieyuu, eeshi süpüla
no'unuin na tepichikana münüshii tepichi eekai ein,
anashii wamaaleiin münüshii....

Eere wanee Yanama eenajaanüshii
wayuu jieyuu, ajutkajaashii
süpüla aja'itaa wüin, asukaa süki,
apooloojoo kepein, a'lakajaashii
eküülü antinnakaa shikiirain
tü yanamakaa. Eekai nnojoluin
e'itüin wanee kasa, shia shi'itaka
sajapü.

Tü yanamakaa aku'majaasü wattachoinya,
shiinalu'ujeeka'i, siraasü ka'ikaa sümaa müleka
shiale tü jiatta'akaa atumaan, piantuasü aapaanüin,
a'lakünüsü süpüla süshatajatüin.

Soo'u wanee ka'i eere Yanama atumaa na wayuukana
napüshua'a e'iniraashii soo'u tü ekünajatükaa
su'utpünaa, eeshi eekai ni'itüin kaa'ula, eeshi
eekaini'itüin maiki

Süpüla uujolu. Maimasü kaa'ulakaa nutuma
chi ayanamajitshikai, eesü kepein, eesü ashuushi,
yosuma'a, shira anneerü, kasakaa süpüshua'a eekai
cho'ujaain. Anasüle'e ma'in tüyanamakaa sutuma
wayuu sükajee een paa'inwaa sünain wanepia.

Tü Yanamakaa sukua'ipa a'yatawaa sutuma
wayuu, sükajeesü aleewaa, kaaliajirawaa, kajutaa
atuma wayuu, alee apüla wayuu, sükajeesü

kamanewaa, sükajeesü kottirawaa sünain
a'yatawaa, eesü sükajee paa'inwain wayuu
süpüla sünaatünüinjatüin eekai een ama'anaa
jee müsüja'a akumajaa eekai cho'ujaain
nümüin wanee wayuu.

Eeshii pachukuale na wayuukana
sünain ayanamajiraa shiaalu'u anain kasa
nama'ana. Shia anaka anainjee wayuu sukua'ipa
a'yatawaakaa tüü, kajutusu ma'in sutuma wayuu
sümaiwa tü makaa akua'ipayaa, jülüjeesü naa'in
wayuu joolujachi süpüla aleewaa, kaaliajirawaa
jee paa'inwaa namaa na wayuujiraakana
namaa, süpüla anainjatüin kasa
nama'ana.

Müsüle'e sukua'ipa yaawa
tü yanamakaa sutuma wayuu,
nnojotkalü kajuteein watuma joolu'o,
acheküshii waso'irüin waa'in
sünain tü suurulakaa nakua'ipa
wayuu laülaayuu.

Nuchukua uuchikai epitsü

Jorge Enrrique Pocaterra

Anii nuchukua wanee uuchi epitsü nünülia ananajataakai pasanain sünain woumain wajiirü, wopumüin soo'ujee türa uuchikaa ouuipana jee kusinajaain, eejeere ni'rüin süpa'a pünaa nuumain süpüla ka'ikaa süpüshua'a apanapajiraain weinshi nümaaa jepirachi wayuu wüinpeje'ewai wanaajachi nümaaa.

Naküjala wayuulaülaayuu namaiwajana nukua'ipa uuchikai epitsü münakai su'utpünaama'a wanee ka'i kama'airü ma'in, eejatüpa wayuu maimainkepiain yala wüinpünaa, yala wopumüinpünaa, yalajasale'upünaa. Yala anouipünaa, yala jalaala, eejatüle yaawa e'irukuukoo süpüshua'a.

Na wayuukanairua kepiayaa müshi süpa'a mmaka, koumainshii wayuu uliana, koumainshii wayuu ja'yaliyuu, koumainshii iipuana, wayuu Epiyuu, wayuirua Aapüshana. Kama'airü sukua'ipa tüü naajüin wayuu laülaayuu, nnojoluiwajatia wuchii, akaajasa nakua'pa na wuchikanairua aju'itushii mapa sünainjee apülajawaaantüsü nanainmüin wayuu. Shia eejatükaa tü wanu'uliakaa sümaa wayuu.

Eejanataaka wayuu makaika epitsü, wayuu Aapüshana, Jiwotnee, Uliana, iitujut ja'yaliyuu, jalaala Püshaina, Makuira jinnuu, oulechii Epieyuu, kama'aichi iipwana, jaliyuu sapwana...

Wayuu napüshua'alee atijashii makua'ipa eekai ti'a, wayuu namaiwajana, kaa'inshii, ayaawatshii nakua'ipa, laülaayuu aa'inchii, kachonyuushii, anaa ekiiru'uchii, jülüjasü naa'in suurala nakua'ipa sümaa suurala napüshi sümaiwa.

Soo'u wanee ka'i eekalaka wanee kasachiki kaainjala müshija'a Epitsü, kaituashia'ala ma'in tayalan mayaaka yaa, nnojotpaja' taa'in shia, wayuuanashi taya, anamia, shialeēja'a müitpain takua'ipa yaa numajataaka Epitsü. Analeekaja'a to'unule wattamüin süpüla tachajaain takua'ipa suulia namüliala tapüshi tapüleerua sünainjee tü alatakaa tamüin.

Wattashija'a wayuukai o'unuin wüinpümüinkuaishii eepünaale wanain nümaa wayuu waraitüshii, wattapajasa nukua sümaa waraitaa, wayuu kama'aichikaisa, wayuu Makuirakaisa, wayuu iitujutkaisa, eetaashi polujalii namaa, otta wasatu'ut wayuu püshaina. Aashajaashi Epitsü namaairua eere nüküjain tü nukua'ipakaa, anakalaka nanüiki wayuukanairua nüümüin epitsü.

Kaaliieechi pia wapüla puju'itaiwa süchikijeeti'a kasachikikaa, shia anaka aleewaa, kotta sünain kasaka süpüshua'a watuma waya wayuukana. Na mataalaka wayuuirua keraüshii cha'walii wuinpümüin alapalüin na'wayuuse sümaa nachonyuu.

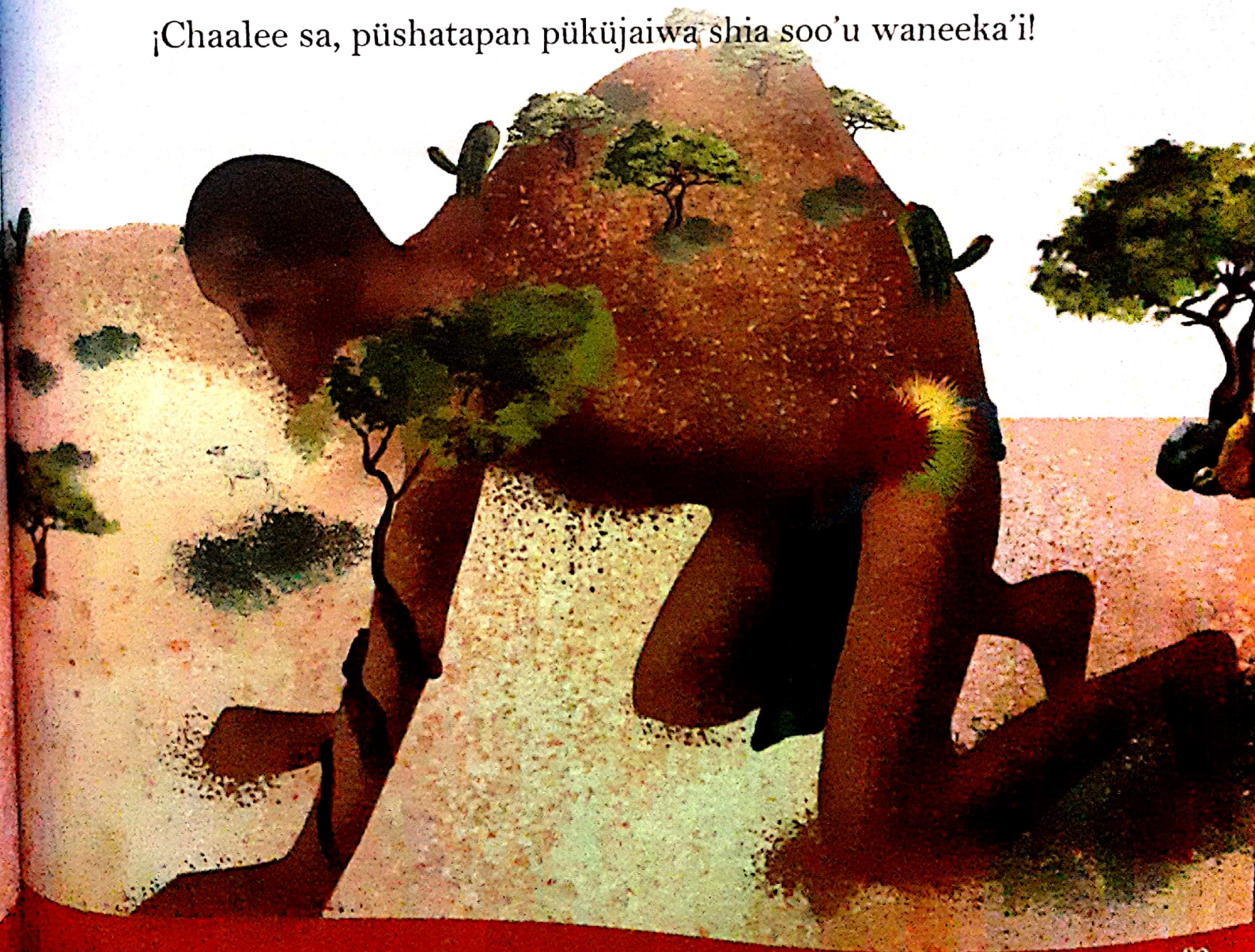
Akaisa'a mapüsain ma'in Epitsü, nüpaajaaka namaa wayuukanairua okoyotshi jiatta'a wuinpümüin nukua, o'unushii wanaa nümaa: juonnee, polujalii, Makuira, jalaala, kama'aichi, wasatu'ut, wopümüin kualishii napüshua'a. nüpütüükalaka Epitsü, mapüsashi su'utpünaa waneeka'i, so'o müintaakaa wanee koojoo sutuma shiipüse jamüche'e yalajatü anouli sü'ülümüin palaakaa.

Shiasa' sülataka wanee kasa mülo'u, apülajaasü mmaka, awonajaasü sukua'pa mmaka; apülajaashii wayuukana uuchijaain, wunu'uliajaain, wuchijaaain, nou'pala'aya. Ojoyolooinjachiyaa Epitsü sümaa mapüsaaka sümaa saalia nuwu'i wanaa sümaati'a.

Nüpülajaaka uuchijaain joyotoleein yala pasanain sünain mmaka wajiirü, yalaleeichika nia ananajataain sümüin wayuu weinshi, yootuin wattajee sümaa e'irukuukoo süpüshua'a. Akaaja'a iitujut nia asitujaka cha'ya wuinpümüin jee müshija'a kama'aichi nümaaa wasatu'ut, jalaala uuchireeshii so'ulee ka'ikaa ti'a.

Müsü yaawa naajüin laülaayuu nachukua na uuchikana eekana sulu'u woumain wajirü.

¡Chaalee sa, püshatapan püküjaiwa shia soo'u waneeka'!

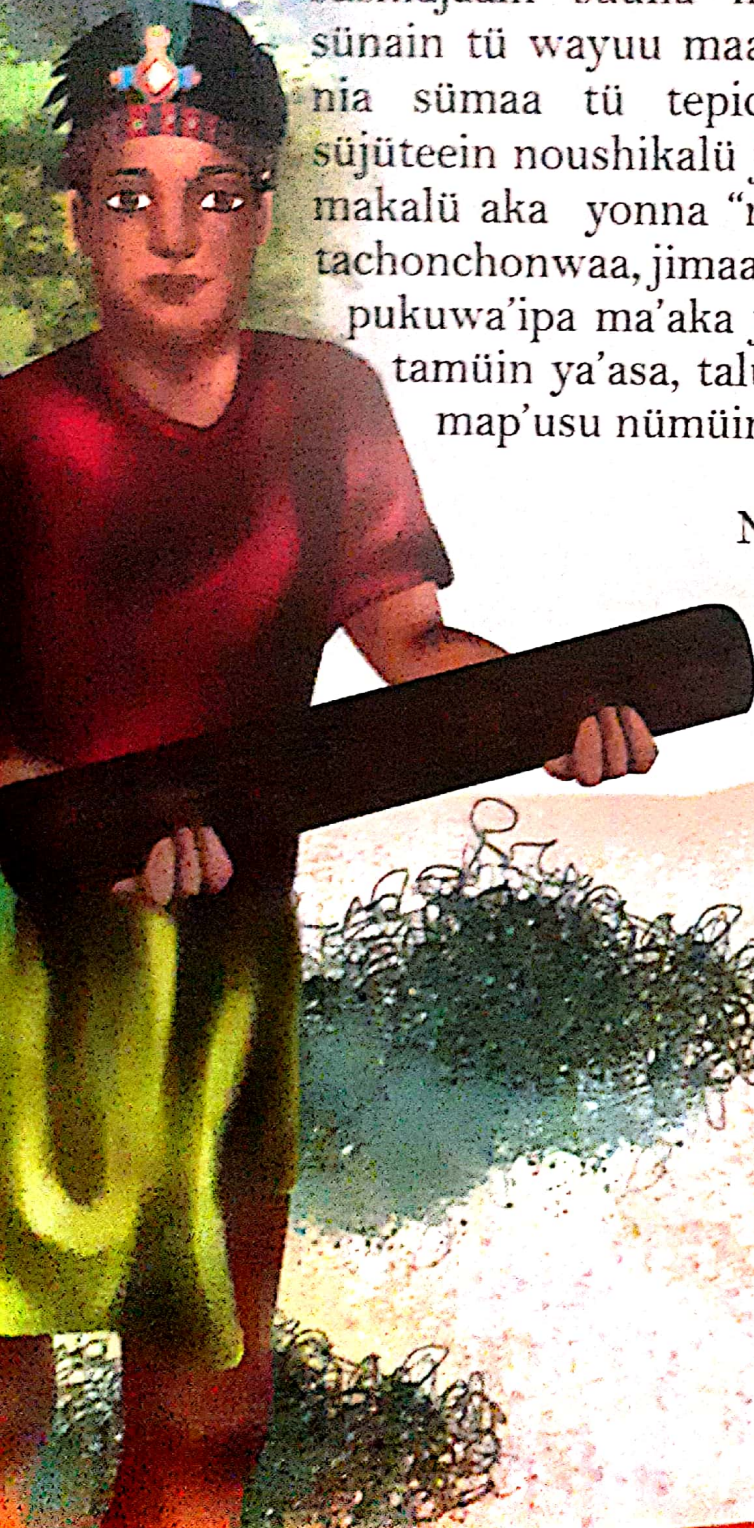

Nüchiki wayuunamai

Jorge Enrique Pocaterra

Chi wayuunamaikai nia ma'aja'a wamee wayuu moo'utshi, outatüjülüya nii jo'uuiwa'aya nia, shipija'alüin wanee noushi. Aishaanashi süpüla, maa'atsü aka shiakale katüino'u tü niikalü. Jintüliiwa'aya nia saa'inmajüin, süshiajaain suulia mojulawaa, suulia nükacheraajüin sünnain tü wayuu maa'injasatkalüirua, suulia aleewajüin nia sümaa tü tepichi shokulasükalüirua. Nnojoishi süjüteein noushikalü jalapünaa yaa sünnain wanee mi'ira, makalü aka yonna "nnojolinjachi jalakuu müin pia yaa tachonchonwaa, jimaa püma'ala yayaa michipa'a, mujeerü pukuwa'ipa ma'aka jalakuu pümü yaa. Cho'ujaashi pia tamüin ya'asa, taluwataainjachi sünnain waneekasa"-map'usu nümüin.

Noonoo a maalü sünnüiki tü noushikalü, jalowishi sümüin, nnojoishi jalakuu müin yaa jimata'atshi miichipa'a.

Shiasa'a so'u wanee ka'i kakalia mapan, jima aipa wayunamai, emi'ijünataalasü wanee kaa'ulayaa ma'akatia. Anasü ma'in sünülia mi'rakalü naapüin jima'aikai "o'neeshire'e taya sünain kaa'ulayaa, toushaa"- müshijase'e nia sümüin noushikalü. Sa'alijirüinja'a nia nnojoishi süjütüin. "aisha'ajaa, kasache paala anaka tamüin?" maa müsü naa'in. Eisalaapu'ishi aipa'a maalü, atunkayaashi ko'oyooshi niaya'asa. Shiasa'a so'u wanee ai ka'le'uupa, ni'itaain wanee wunu'u laüta sulu'u tü un'ulakalü, nüko'oluin süka tü nüshe'einkalü, o'una müshija'a nia sünainmüin kaa'ulayaakalü kayatüsü ma'aka tia saa'ujee miichiikalü eejatüle shimi'ijünüin. O'unapu'ushi wayuunamai sa'waliirua sünain emi'ijaa sujuuna tü noushikalü ale'ejapu'ushi maaliirua. Anasü ma'in kaa'ulayaakalü nüümüin. Mainmasü majayünnüü sünain, mataasü jamaakai saa'in jima'alii shii'iree jieyuukalü, najülüwayaa na müsü. Kajülüwashi niakai ya'asa, aleewashi sümaa na nüü. Kajülüwashi niakai ya'asa, aleewashi sümaa wanee majayülü anasüschoon walija sünülia.

Nnojoipai ushi atamaawaatüin wayuunamai ja yuuwa'aya
tunkata maa'atshi lapüsitshi sünainjee emi'ijaa kaa'ulayaa
"¿jamüshikale pia putunkeelaka ma'in aa'in?" müsü noushikalü
nümüin. "mnojoiche jamüin taya, ayuuitaashi eerajan"- maa'atshija'a
nia sümüin. Shiasa'a so'u wanee ka'i, aashajaanüshi jima'aikai su'upala
noushikalü. "waneetaa nümüin chi e'napu'ukai sünain kaa'ulayaa.
Eekaja wayuunamai, atunkushi so'ukai miichipa'a, mochoojo'uchi
o'unaa jalapünaayaa, nnojoishi tajüteein sünain wanee mi'ira" müsü.

Shiasa'a so'u wanee ai, maalia nüle'ejapa wayuunamai sünainjee
emi'ijaa kaa'ulayaakalü, waraitaja'atshi pasanain pünaasünain wanee
aipio'ulia so'u wanee pi'yuushi kojoshaanasü. Naapalaa nümüsü wanee
ou'uipushanaa nüchiirua. Ainkuushaanasü naa'in "¿jalijai, ¿kasa'aya
ma'in wayuu tü kou'uipushanakalü tachiirua?! Müshi sünain awatawaa.
Peje, peje maatsü ou'uipushanaakalü nünain, juyanalaa nümakalaka,
onjulaashi shiyaama'a wanee aipia laütashaana. Shiasa'a mapan,
yü'ülaa müü ou'uipushanaakalü pejeru'umüin sünain aipiakalü.

Momotshaanashi wayuunamai

Eirakawa'ayatüshi nnojotsü kasain ni'rüin. Sha'waa
müshikama'alu'u shikiiru'u aipiakalü, na'atapajüin jamüin sukuwa'ipa
mapa tü ou'uipushanaakalü. Nnojoipaja'a jamaajüin ma'in nia,
apantajaashi miichimüin, eisalaashija'a nia sulu'u nu'ulachon
nüntaiwa'aya. Kato'ulu noushikalü "¿jalejeejachikale pia yaa,
tachonchonwaa?" müsüjase'e shia nümüin niisalaaiwa'aya. "yalejeeshi
taya sainküinjee tü mojuuikalü, toushaa, e'ijashi taya so'u aikaa tüü"
- müshija'a nia sümüin.

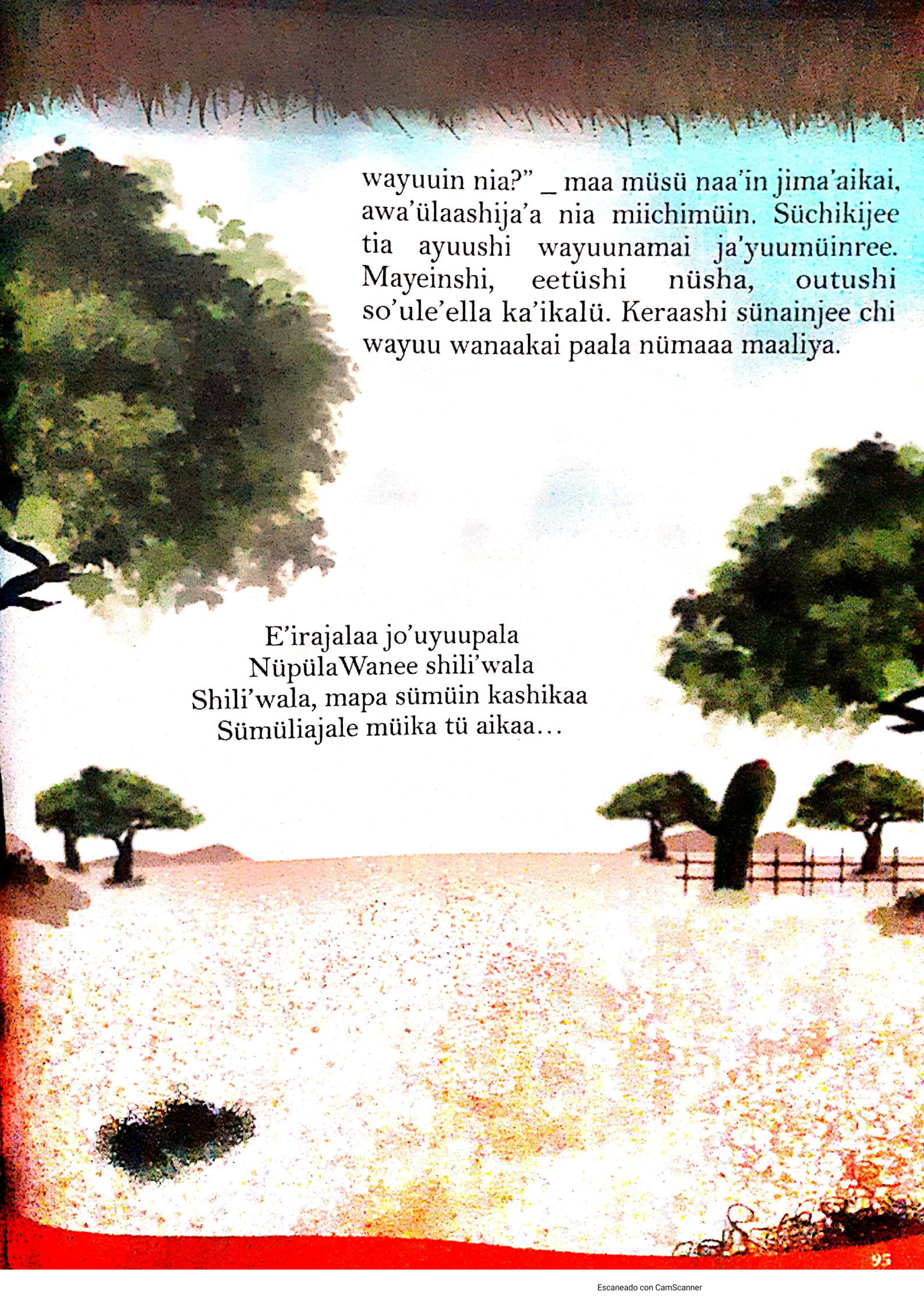
Süchikijee tü nukuwa'ipakalü paala wayuunamai pasanain sünnain aipio'uliakalü, momoruleeshia mo'ununeesai sünnain emi'ijaa kaa'ulayaakalü, akatsa'a mainmajüin naa'in, sotusu naa'in waneepia tü nüjülüwakalü. "Aisha'ajaa, ¿jamüsüche paala eera takuwa'ipa? Nnojoluinja'a mocheein to'u walija" _ maa müsü naa'in. Ajatüshi o'unapu'uin sa'waliirua ma'aka so'ukai sünnain kaa'ulayaakalü. Yootopu'ushi sümaa walija, asokujashi sümüin müliashi shii'iree, un'wayuusee a müinrü.

A woman wearing a black headscarf and a black top is looking towards the camera. The background is a bright, hazy landscape with a large tree on the right and a cross in the foreground. The text is overlaid on the right side of the image.

Shiasa'a so'u wanee ai, nüle'ejapa wayuunamai
sünainjee kaa'ulayaakalü, wana'alaa müshi wanee
wayuu nümaa kamüwatüshi tawaaku. Alatüshi
wayuukai nü'ütpüna'alaa, ko'utushi mou' uipüshanasai
niaya'asa. "Aisha'ajaa, ¿nnojoliinja'a

wayuuin nia?" _ maa müsü naa'in jima'aikai,
awa'ülaashija'a nia miichimüin. Süchikijee
tia ayuushi wayuunamai ja'yuumüinree.
Mayeinshi, eetüshi nüsha, outushi
so'ule'ella ka'ikalü. Keraashi sünainjee chi
wayuu wanaakai paala nümaaa maaliya.

E'irajalaa jo'uyuupala
Nüpüla Wanee shili'wala
Shili'wala, mapa sümüin kashikaa
Sümüliajale müika tü aikkaa...

Chi atpanaakai, walitkai ee uyaaliwakai

Jorge Enrrique Pocaterra

Sümaiwainka chi walitkai yala'yatshaanashi ee atijashaanashi olojaa paalainkama'a. Wanee ai, chi walitkai aapaatüjüinja'a wopu wüna'apümüinjatükaa süpüla achajawaa tü eküülü kamalainshaanakaa nümüin, müinka peerüirua, wawaachiirua, katio'uirua ee wane'eya'asa.

O'unüshija'a waraitaja'ataa jiattaa'a süpüla ni'rüinjatüin paansaain kasa wanain nümaa suwaralo'u kashikaa süttiralu'upünaa mojuuikaa, eere nüntaajiraain nümaa chi atpanaakai sulu'u wopukaa. Jamayaa ta'laüla walirü çjalawa'i pia waraitataain jiattajachon süntirüin taya tü wopukaa ya'ya'a müinka cha'ya. Jajaa, çmusüja'aya? Müshi walitkai sünaain nnojolin ni'karaain nümüin süka momoluin

süntirüin taya tü wopukaa ya'ya'a müinka cha'ya. Jajaa, ¿mustüja'aya? Müshi walitkai süna'in nnojolin ni'karaain nümüin süka momoluin yaa? Achajaalaain eekaa tanta anain. Ee pia, ¿jalakuai pia yaa? Chi atpanaakai wonnataja'atshi piantua ee nüma'aka. Chaa'a eepünaale

suulia nnojolüja'atüin nirüin tü kasa nüchajaakaa achiki. Papa ta'laüla waliraa-müshi chi atpanaakai, müleka sujuitule müin anain alojookaa kasirülee pia puluwataajerü eekai een miichipa'amüin, nnojotsü kasayaain tanta anain wünaapüjee eemeraainjachisa'a taya, müshija'a.

Meerünjayaa ta'laüla atpanaa nnojolu kasain jülüjain paa'in. Chi walitkai naapain wopu wüna'apümüinjatükaa ee chi atpanaakai o'unayaashi, shiasa'a nule'eyajaaka nee'ewanee kamunashii ee ottushi

sulu'müin wopukaa, nüpüleerujee walitkai naatajüin tü wuchii eekai
nületshijatüyaain walirü.

Shiasa'a majeeka ti'amkayatajee nüle'ejaaka nüchukuaaya wanaa
nümaa walirü.

Sulu'uyaatashi suulia niyaawatünüin ee nümata'alaka: ¿jamayaa
pia? Nnojotsü eekai chi nnojotsü kasayaain wantajatü anain püntaja
anain tantayüika amaa yaa ¿jarai yaa?

Chi a'laülaakai uyaaliwa, chi'a süka nee'e tü neenjuunkaa nüka'injüin süpüshua'aya tü wachajaayaakalüirüa shia anakaja'a neüwo'unüin sünain atunkaa, ee chapünaa cha'ya kasa paapakaa ta'laüla walirü.

Nnojotsün ta'laüla atpanaa waneeshi nee'e tanta anain yaanleru'uirü wanee atpanaa sulu'upunaa tü wopu kalu'ukot pia. Tasawajeechi süpüla to'uyaajanain nümaka atpanaakai. Shiasa'a munnatajataain chi atpanaakai nüle'yajaain wanee namünatüshii eemataashi nüpülamüin walitkai.

Shiasa'a joo'o chi atpanaakai nuu'ulakayaain nünüikü wanee laülaachon. Talüinchon püsülaja eeyakajee nee'e tamüin sünainjee püsirü teküinjatü tantaiwa'a outashaanashi ma'in jamü taya sütuma wattajeewaa.

Niasa'a chi walitkai ni' rüin jayuujeematüin ee nnojolüin kasa yain nünta anain süpüla niküinjatüin niyaawana nümaka tü alatakaa naainjala atpanaa, naatüjüin tü wüchiirüa eejatüyaakaa nüpüla wopulu'u niyaawanaja'a nümataasü jamüinjatüle nüchekajüin naainjala atpanaa.

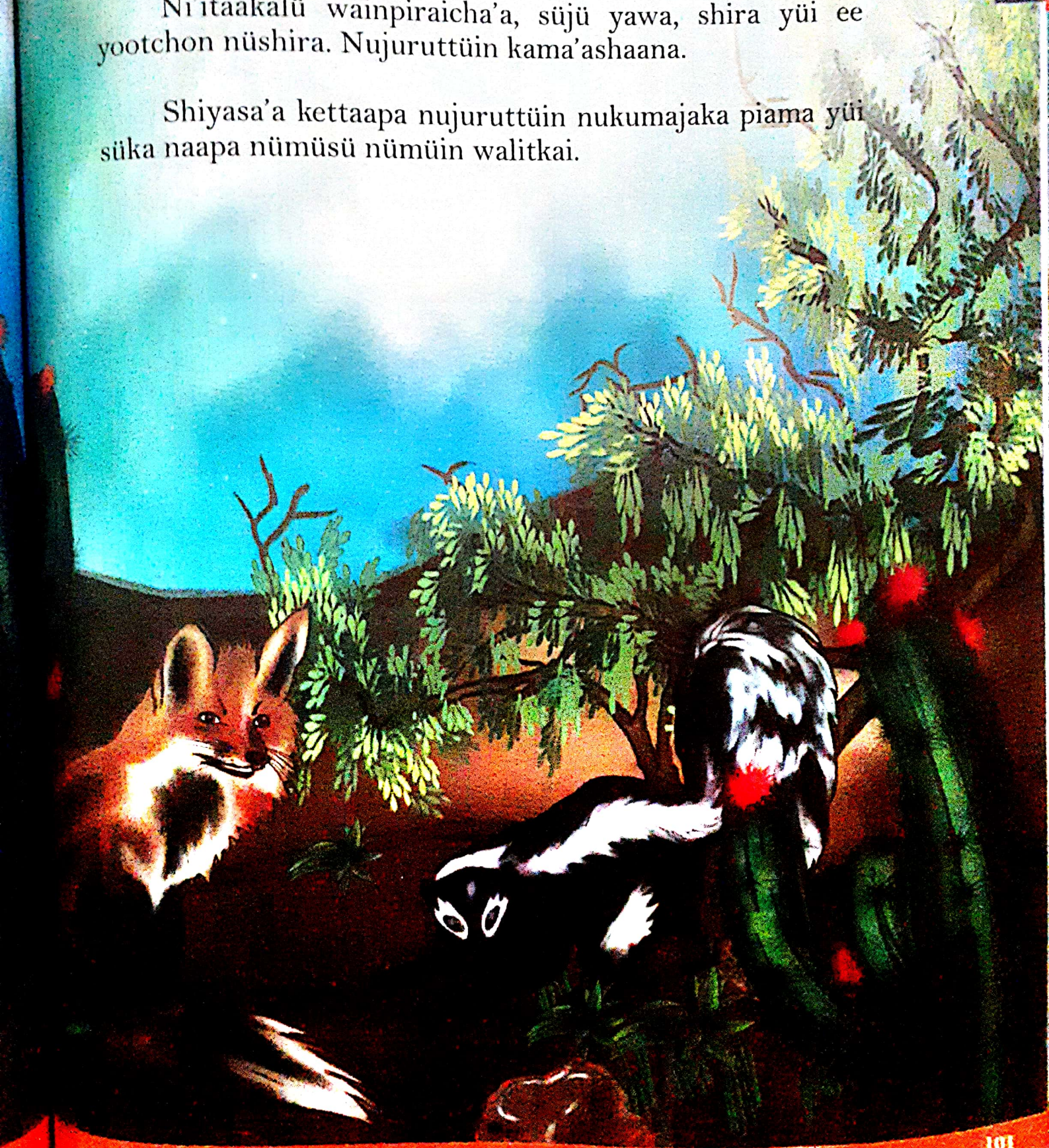
Ee nüchajaain ee nüchajaain jamüinjachirein jülüjala'a nümaka naa'in a'laülaakai ouutshi uyaaliwa nuunajaaka sünain aashajawaa nümaa ee nüküjain tü alatakaa nümün.

Chi a'laülaakai uyaaliwa anaataatüjüiya sünain akumajaa
wane wanejatü akua'ipa, aparalijuushi.

Ni'itaakalü wainpiraicha'a, süjü yawa, shira yüi ee
yootchon nüshira. Nujuruttüin kama'ashaana.

Shiyasa'a kettaapa nujuruttüin nukumajaka piama yüi
süka naapa nümüsü nümün walitkai.

Chi walitkai anaataatüjüija'a wanaa nipia nulu'upünaa
chi wopu eepünaajachile paalan.... ¿mojutaayai nukua'ipa!
Antajiraashi nuchukuajaa nümaa atpanaa.

- ¿jamayaan ta'laüla atpanaa?
- ¿jamayaan ta'laüla walirü?

Asakiraashin. Antajirashin waya wachukua'aya.

¿mojutaalesüja'aya wakua'ipa, nnojoishi eeyaain wanee kasitkai
wa'akajee? Müsüsa'aya nümataalaka walitkai sünaain na'alain
naa'in nukua'ipa ee nümaleein watuushi nümuin atpanaa.
Ta'laüla atpanaa jouya walatirüi tü mojuukalü akuwa'ipaa nüka
wanee yüichon tayalainyüipa.

Chii atpanaakai aa müshi, tacheküin süka taya.

Chii walitkai naapüin wanee yüi nümuin atpanaa.

Chi atpanaakai anaataatüjüija'a, sünaain akamüjaa chi yüi
eiyajuushikai ee walitkai nüma wanee yüi pansaashi.

Chi atpanaakai anaka mutshija'a akamüjüshija'a,
mariaawajaashi. Eesüya kasa alatakaa nümuin.

Saa'ain nümüin mataasü shikajaka jeyuuirua ni'ichi, mataasü shipennajünakai niimata, nnojotsü kasajatüyaain nümüin. Ayatashiyaa akamüjüin ee nejetüin neenjuun chi niyüisekai.

Ourulajaasü niichiru'u eeni'ichi kutuwata'atsune'esoo'opünaa naa'in.

Shiasa'a, nujunaaka tü yüikai, nümülejaain ni'ichi ee nüshoujaka. Nnojotsü. Tü ni'ichikaa waneepiasü shiishitüin, sho'shoonoisü ee kutuwatüin nnojotsü ashawalaayain.

Shiasa'a sünaije'eree ti'a chi walitkai nnojoishi e'rijiraajeein nümaa atpanaa eere nüntanajain nüma niipirajatüjüi ya'a shi'iria niküin nia süka masiruin nia natuma je nekaayaasüjein na atpanaakanairua kutkuttusü tu ne'ichiru'ukaa ee ne'ichi süka ayatayüinya'a süntüin saalia chi yüi nukumalakai uyaaliwa.

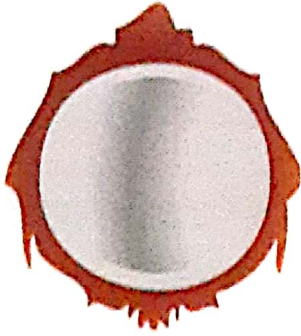
PÜTCHI ANACHONSÜ

Rouya/Piatüriisü Mentoosa Sakarusasu	106
Kashi/mainmapüt	106
Ja'rai kaliinacheinnii/Mainmapüt	106
Süshiliwalase palaa/Neida Atencio	106
Je'era/Neida Atencio	107
Tü wüinkaa/Wanueera Jeliipü Rujeere	108
Piamashii iramacheinnii/Nikolaasü Kiyen Piamashii	109
Iiwa/Josá Ángel Fernández Silva	109
Jayeechi tepichipalajatü nümüin	110
wanee shiliwala/Me'raajuusai	
Nimi'ira chi wunu'ukai/Enriikü Iraatko	111
Tü eiikalü jeyuu/Makali Muñosü Pimenteerü	111
Ayuunajaaya joutailu'ujatü/	112
Makali Muñosü Pimenteerü	
Molokoonachonkat/Wanuera Jeliipe Rujeere	113
Tashajia/Moriita Kariiya	113

Rouya

Piatüriisü nentoosa sakarusasu

Tei, che'era rouyaka
Ka po'ulu'u
Jo'ucheinsü
tayoluju

Ja'rai kaliinacheinnii

Mainmapüt

Ja'rai kaliinacheinnii
Süma'ana ta'irü:
Wanee awatüshi
Jee chi waneeya ewiitüshi
Otta napüshi e'irajüshii
Jayeechi.

kashi

mainmapüt

piilrakaa sümüin kashikalü
ekaasü jaüche'echonnii;
shijinataain sütakalü
sulu'u laakalü.

süshiliwalase palaa

Neida Atencio

wanee shiliwala shaitülü
Ashakatüsü aitulu'ujee
ashaitjaain Nakataka
shia ataüluushiin sulu'u
palaashiikalü.

Je'era
Neira Atensia

Je'era siruma eesü aitulu'u
Je'era naa wain wanee chünü'ü
Je'eratua ma'in chi ju'ikat
Nnojolüin nutunkirüin po'u.
Je'rasü palaashi eesü palaalu'u
je'era süka'lein nüta wanee jime
je'eratua püchuntuin

je'eratua ma'in pi'irajüinjayeeci
je'eratua sümüliajüin
je'eratua katio'ukaa
shi'irajüin sükakajia.
je'era oora sulu'u po'loo shiki juya
je'era minuuta nulu'u kashikai
je'era, je'era, je'eratua ma'in

sü'leeyataain mmakalü achiiruwaamüin
Je'era ipairuwa eesü süchilu'u
je'era nuwui wanee kasipa
je'eratua ma'in ta'lapüinru'ujee
tachiji'raain sutuma juyakalü.
isain püchiki asakutaa.

Tü wüinkaa

Wanueera jeliipü Rujeere

¡Aayanee!, wüinkaa isasü toulia,
Ashorottüsü tejepirapünaa!
Shiaya'a ne'e, awataakaa
Nüpünalu'upünaa süchichonkai.

Müsia suwaralanain wüinwatülekaa
E'irajalataasü sünnain ashakataa uuchipünaa.

Nütalatain juyakai
Oopakaa woumainmüin wanee wuituui jek-
chi
Ashatakaa jimatuuilu'u

Aitu sümaa siruma, otta apanaa müsia
kiaalaja. Tü koutakaa, alatakaa

Na'apainlu'upünaa apünajüikkaa.

Awatakaa sho'rolijialu'upünaa
Süchüija'alaataain sünnain mainma tuashaana
süna shiaa.

Awülejakaa süpüshua'a kasa, sirumalu'ukaa
aitulu'umüin.

Tü jerottakaama'in: süchilu'u jutkat.

Tü wülekaa ma'in: tü tasakaa.

¡Aaya ne ie!, wüinkaa isasü toulia,
Ashorottüsü tejepirapünaa!

Piamashii iramacheinnii
Nikolaasii Kiyen Piamashii

Iramacheinnii wanaaji'raashii
Anaü aleewaa makatakaa
alu'u maya; Mülo'u aleewaa
makatakaa al shii'u maya,
Piamashii iramacheinnii
wanaaji'raashii. Na a
lojüliikana eipiijakanan
Nnojoliishii nasa'watüin,
mayaainge'e nachii ruain,
Isash nachiki, mayaaige'e nachii ruain
Na alojüliikana eipiijakanan.

Iiwa

Iiwa. Nikiiru'ujutu Ma'leiwa
yote'esü. Iiwa. ¿jalapünaasu
püpütüin kaa'ulayawaakaayaa?
Iiwa. Sükaliashaanakaa kaaliwaa.
¡matunkuinpia Iiwa, matunkuinpia!
Püsaamala asamatüsü saa'in
eiikalüirua. Püsaamala. Nütijaa
oo'ulu ma'leiwa.

**Jayeechi tepichipalajatü nümüin
wane shiliwala**
me'raajuusai

Shiliwala, pümäpa sümüin kashikaa
Sümüliajapa müika tü aipaikaa
Nnojorüle shiain te'ejena
awarattüin Shiasa'a suwarala
tü tatepichipalajatükaa
Shiliwala, pümäpa sümüin
kashikaa, Nnojorüleere joolu'u
warattüin Katü süwaralakaa shi'rain
Waneepiasü sulu'u tatepichipala jaükaa
Suulia ne'e suchumaja'alüin.
Shiliwala, pümäpa sümüin kashikaa,
Müika eere wanee tepichi tatepichi
palajatüinru'u Eesü waneeya
warattuushi aitu'ulu'u, Chi shiliwalakai
akulemeraashi.

Nimi'ira chi wunu'ukai
Enriikü Iraatko

Tü mi'irakaa maayo'ulusu,
Eki'rajaaleeru'u eesü
e'irajaa. ¡Shia nüka'lia chi
wunu'ukai! Na tepichikana
apünajüshii. Chi wunu'ukai
jettaashi sümaa Mi'ira
waneepia juyakai
E'rütnüin sünain emio'ulaa,
Nnojolüinjachin jamüin nia.
Ka naapüin wamüin nüsü,
Nüchonni je saamatuu, Atalu'u
anachonsü otta joutaile'eya.

Tü eiikalü jeyuu

Makali Muñosü Pimenteerü

Tü eiikalü jeyuu omaaña
O'unusu emiisajüin
rimiiko'ulu Süka sheinniiseera
je ka'urülo'urü Suku'mala
suwala walekerü. Suju'itapa
kapiiyalu'ujee Sünain talatüin
ma'in A'liikatüna aa'ulu
suui Nnojorüleeka sotüin
kasa saa'in. Tü müliakaa eii
omaaña Nnojolüipa oo'unüin
plaasapa'amüin

A'yuunajaaya joutailu'ujatü

Makali Muñosü Pimenteerü

Süka wanee taapla seetra
Müsi'a apüü aitutaliaa
Taku'majüin wanee
yuunajaaya joutailu'u
Süpüla'a ayuunajaa na
kachualashiikana. Antüsü
wanee shili'wala mojulaasü
Shi'yotookaa wanee süpü
Majutuuka kachualashiikana
jajattüsü e'rajaakalü!

Tü eiikalü jeyuu
Makali Muñosü Pimenteerü

Tü eiikalü jeyuu omaaña O'unusu emiisajüin rimiiko'ulu Süka sheinniiseera je ka'urülo'urü Suku'mala suwala walekerü. Suju'itapa kapiiyalu'ujee Sünain talatüin ma'in A'liikatüna aa'ulu suui Nnojorüleeka sotüin kasa saa'in. Tü müliakaa eii omaaña Nnojolüipa oo'unüin plaasapa'amüin Suulia nnojoloja'alüin saa'in Süpüla ale'eja shipialu'umüin.

Molokoonachonkat

Wanuera Jeliipe Rujeere

¡Molokoonachonkat Aju'itüsü
süchilu'ujee Nüchiiruakaikai,
Akurutshaanasü ma'in!

Molokoonachonkat Nnojotsü
japülin Atunkataalasü
Shimiiwa'a mmalu'u!

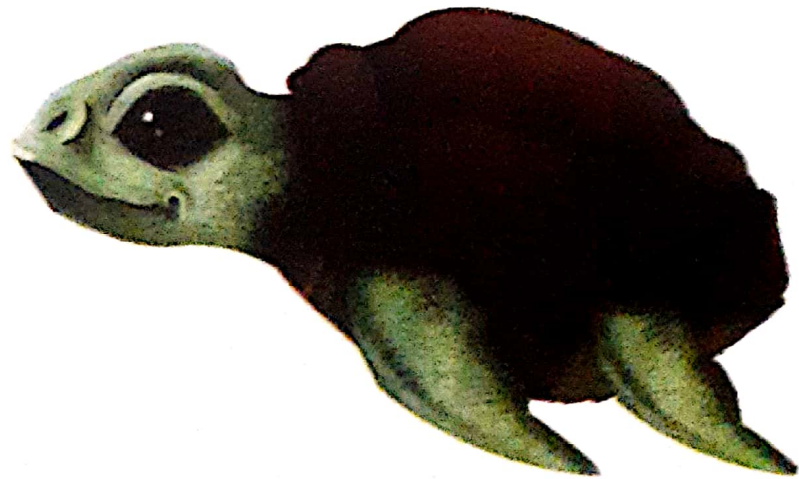
¡molokoonachonkat Amülooisü
shikii. Motüsü saa'in Eejatüle
jemein! Eejatüle jemein!

¡antiruushi San petnaantajee,
Nnojotsü sütijaa aa'u Jamaa
kua'ipalüin! ¡suwüinsepalalu'u
Aarüka je asiiwa,

Ajüjünüsüirü tepiapalal'u
eepü'üshi wanee süchi riikü
ira Tepiapalalu'u eepü'ühi
waneesüchi ana eejuuchi otta
kasharalainshi, kejemeinchonsi
je wanu'utünairua, sümaa süsüi
marawüiya

Mapa'aya oosojoomüshi sütüma
saa'ira aa'a juushi sümaa ni'ira
ipashiralu'upünaa wanee ka'i
nnojairaa müshi. Makata'alasü
nuu'uya josoin manatalüin
sünain me'irain, Palaakai
maa'atapajüin Chi nuwala kala
pünshikai. Majushaanasü
taa'in süchiirua tü wuitüshikaa
eekaima'a ein tepiapalalu'u
wanee sücni

ana eejuuchi otta
kasharalainshi kejemeinchonchi
je taataairua, sümaa süsüi
marawüiya. Süka mainma ajüjia!

Tashajia

Morrita Kariiya

Wunu'u tü nüsheinkaa
Lakta anütchi laatakajatü,
Otta uomachon
moyomoyosü Tashajia
ko'ulejaayashikaa.

Alu'jüshi suupuna nüshein
Tü mütsiika shikii
wanee nuwui, Tasha'alapa
kakuain Tashajia
ayonnajüshi waleetü.

Kashüülale tashajüin
Nikiikasü nüpülee,
Yonnatatashi süka
nikii Chi tashajia
ko'ulejaayashikaa.

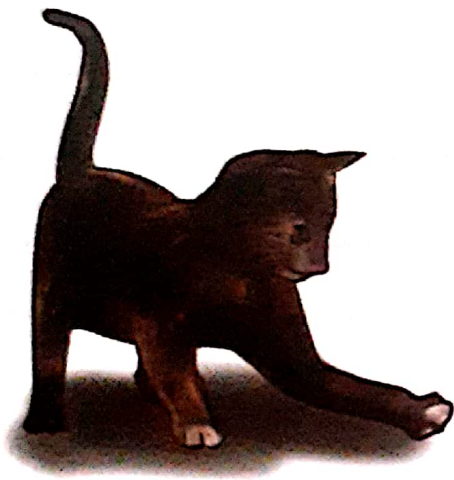
SÜPÜLA SHAITAA SÜKA PÜTCHIIRUA

Süpüla shaitaa sükapütchiirua

Ashantanajuushiirua	120
jayeechichennii	122
Atükaayayeewaa	124
Ke'ipajiraayasüirua	125
Soo'omüin pütchiirua anuujuushi	127

Ashantana juushiirua

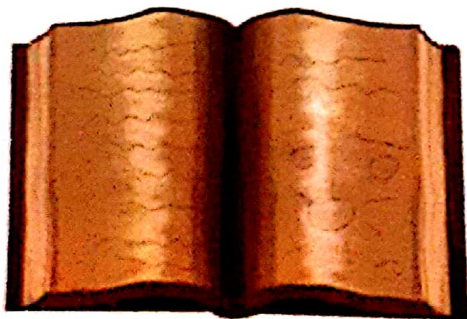
Saa'u wunu'ukaa nataashii wayasaa'in
Saa'atacheinnii karalo'uta
Nuwataale ma'in joutaikai
Wattshii waya o'unüin.

¿kasache eera?
Katoloinsü O'ulejüsü
kuluulu Otta jemeta
eejuulu.

Saa'akapünaa tapana
anuujaasü ju'lamiirua
namaa pülasshiicheinnyi:
paashaje'erüle taya sa'wai
Antunkaalaa müshi pia toulia.

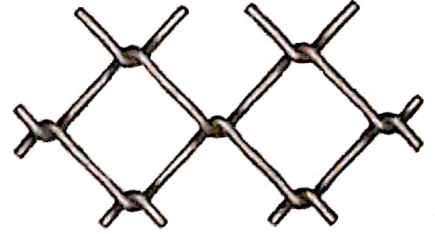
Wanee ja'apüchon,
Piama motsocheinshii,
Wanee jo'uchon otta
aürütshi, Je wanee
kaüsüshi

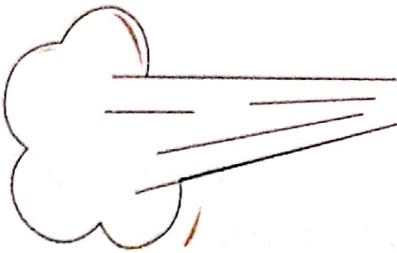
tachirua awataashi
etkei nachiiiruashi taya
kookooche'erüyuu eküli
taya jime tacheküin palaataa
einasee oo'ulu.

Wanee majayüt Waneepiasü
ke'ejenain Sünain chü'ülün shia

wanee a'laülaa
ja'apüsenuu sünain
aürülün shorottüsü saüsü

Alatüsü süchilu'upünaa, Alatüsü
palapünaa, Mawuisalü, atijasü
akoyolaa, Manüküsalü, atijasü
aashajawaa.

Talatüshi taya sünain
shaitülin me'rajusai taya;
tatamate'erün yarülacehin
müsia süpanachein.

Kasuutalü sünain anachoin
aitulu'pünaasü, müinka
mülo'ushaana wo'uwa awatüsü.
Aliuukapan. Jerottajataain
ooroyaaain Sümaa ishotain, shi'küin
kaikai.

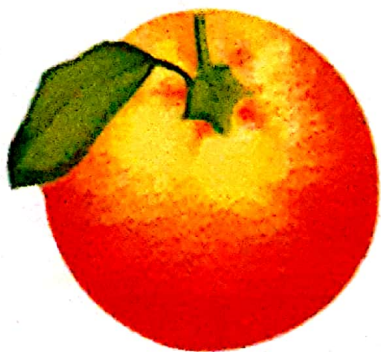

Kasache eerati'a sünain
pejein ma'in, Wattasü je
mülo'u ma'in, ejechoinsü.

Soo'u mmaka alanakaa Soo'u
alanakaa aitukaa Soo'u ta'amain
taya Too'u chi takuoma.

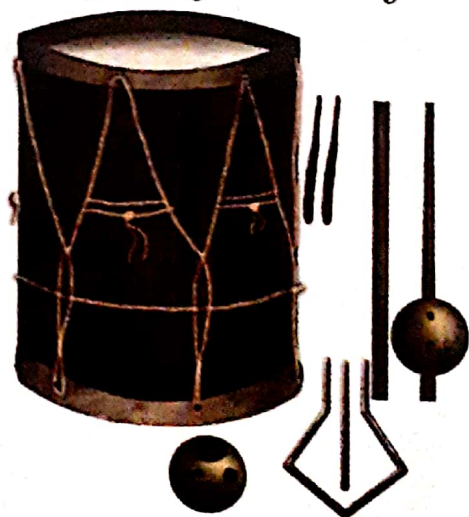

Wanee aranja je'wesü Müsü
sümün tüirotkatü Eekai
apünajün naata oumainwo'u
Amülooileesia sü'üü nüwaiüya

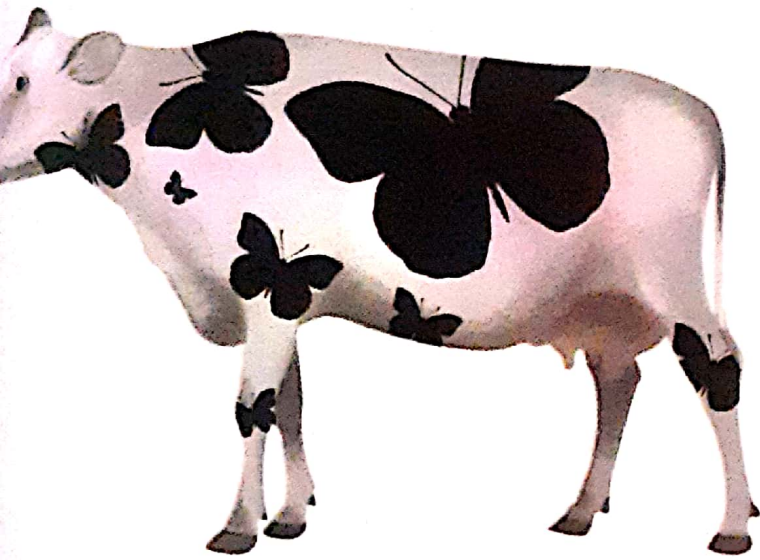
Chijayeechipü'ükai
ülorentiino soo'upüna
jeruttsü akoyojia süpüna
mojuaa aa'in Ale'ejüshi
aipiruapa yaawakai.

Pi'iraja anoin, eishirajaai
Pi'iraja tamuraajia chiki
Süchekia tü e'iralaaiwa
Najorooopain jutatuilujunak

Cha'aya warülowento nia
sanjuwan kai, Cha'aya
tuui tü pürosesionkaa,
Tü sanjuwan maajatükaa
atalatajaaya Süka mi'ira otta
kaashikai.

Tama'anasü wanee paa'achon
anamia Tü paa'a anasüchonkaa
ma'in; Ratuunoutalü shiinalu'u
süta Kanasü waawaache'erüyaa.

Talatüiwa'aya sünajialu'upünaa
pipia Amünüshi taya: tacheküin
pia; Waneeyaa tajüin jintulu
Waneetaapa ne'e kalekai nia.

Apuure ashakatüshi
e'iraja'alataain
palaamüinjachi maashin
talatakaja'aya na wattawaliikana
sünain me'irajüin eepünaale naya.

Ottanajüshi taya asiiwaa
sulu'upunaa wopukaa
püsülaja tamüin pümanee
tasaajüiwa pia.

Atükaa yayeewaa

Eekai ekaain eküülü
Eküshi eekai ekaalekaa
Ekawaa eeka.

TRI

CRA

Eere erü e'erajaasü
E'raajüsü eekai e'rütünüin
Eesü e'raa eepünaaya.

Chi atijakai nnojoishi niain
Chi atijakai süpülee
kasaüpüshua'a Nia chi
atijaakai saa'u jalainyaa Tü
nnojotkaa nütijaain aa'u.

früün

Pra

Ke'ipajiraayasüirua

Kaa'ula kalüirua sünain
pünajutkaa Arüleejüikai moju
akua'ipachi ne'e Ano'ojo'olataashi
nüsüinne.

Antushi juwan ko'oyooshi Nüka
wane wunu'u laütashi Nutuma
a'yaatuushi Suupünaaleeshi
einaseekaa

¿jamaaka einaseekaa Sa'aajüin
suchuwalakaasiki. ¿jamaaka
sikikaa? Shiyakuluin wüinkaa.

¿jamaaka wüinkaa? nasüin na
paa'akaa. ¿jamaaka pa'aakaa?
Awataashi mojuuipünaa

¿jamaaka mojuuikaa?
Aapüsüpana ¿jamaaka
apanaakaa? Shiküin kaa'lakaa.

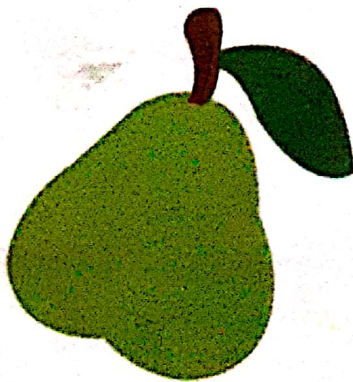
¿jamaaka kaa'ulakalüirua?
Aapüsü süchira. ¿jamaaka
süchirakaa? Asünüsü atumaa.

Wuna'apülu'u

Wuna'apülu'u eesü wanee mojuui, Sulu'u mojuuikaa
eeshi wanee wunu'u, Nünain wunu'ukai, wanee atunaa,
Sünain atünaakaa eesü wuchiipia. ¿jamaa
sünain wuchiipiakaa? ¿wane wuchiichon
atunkushi waneepia!

Tü katio'ukaa, jawaakalü

Tü katio'ukaa, jawaakalü
Kashukusu lüwopülu'u Sü'itaain
waneesia, sü'itaain piama, Sü'itaain
apünüin, sü'itaain pienchi Sü'itaai
ja'rai, sü'itaain aipirua, Sü'itaain
akarayshi, sü'itaain mekiisalü.
Punujula piküinkalü Anteechisa
chi perakai asi apülükü.

¿jarai aya'lajeeka toulia?

¿jarai aya'lajeeka toulia?

Aikaashi taya

Pienchi kasa saa'u wanee riaalü:

Wanee utia, wanee monku,

Wanee riuulu, je wanee

süpacherajapüjatü.

Utiakaa süpüla a'yapüjaa,

Süpacherajapüjatükaa acchecheriajatü

Monkukaa süpüla ekünaa

Je riuulukaa anaajaayajatü.

Soo'omüin pütchi anujuluushi

- Püchajaa süchiki sünülia sükashiairua juyakaa.

M	A	A	T	S	O	A	Ü
A	Ü	W	M	N	J	I	W
A	W	Ü	R	I	I	L	ü
Y	A	J	U	U	L	I	A
O	J	S	O	A	M	N	ñ
I	I	T	Ü	K	J	A	L
J	U	U	N	I	A	I	K

MAATSO ✓
 AWÜRIILÜ
 MAYO
 JUUNIA
 JUULIA

- Sünüliairua süka'lia samaakaa.

LUUNE
 MAATTE
 JUEEWE
 WIYETNE
 SAAWANA
 RIMIKA

S	J	U	E	E	W	E
A	K	I	I	M	I	R
A	E	Ñ	Y	L	Y	M
W	A	K	Ñ	W	E	N
A	M	A	A	T	T	E
H	I	O	Ü	J	H	J
N	L	U	U	H	E	Y

JAYEECHI

Chee'ure	126
Tiweerio waaro	127
Tamuraajüin	128
Ta'wayuuse	129
Tayakai	130
Tawala atpanaakai	131
Tejeechon	132
Kompein	133
Tareesa	134
Chi kariitekai	135
Tatünajutu	136
Kumpaare	137
Tashunuu	138
Ni'irain Erumunta	139

Chee'ure

Aniitaasa'a te'ejena kasuutai chee'ure
Ekakai wayuu mainma.

Tachiyaana yaakaje'e sutuma tei, jo'uya
Yaajecyaa wattamüin müsü tamüin.

Wane'eree nayapa jimatüin toulia
Tamaka sümüin

O'uneechi taya sajattapa taünüü,
Na'aya te'ejena chee'ure

Ajattirreechikana naya.

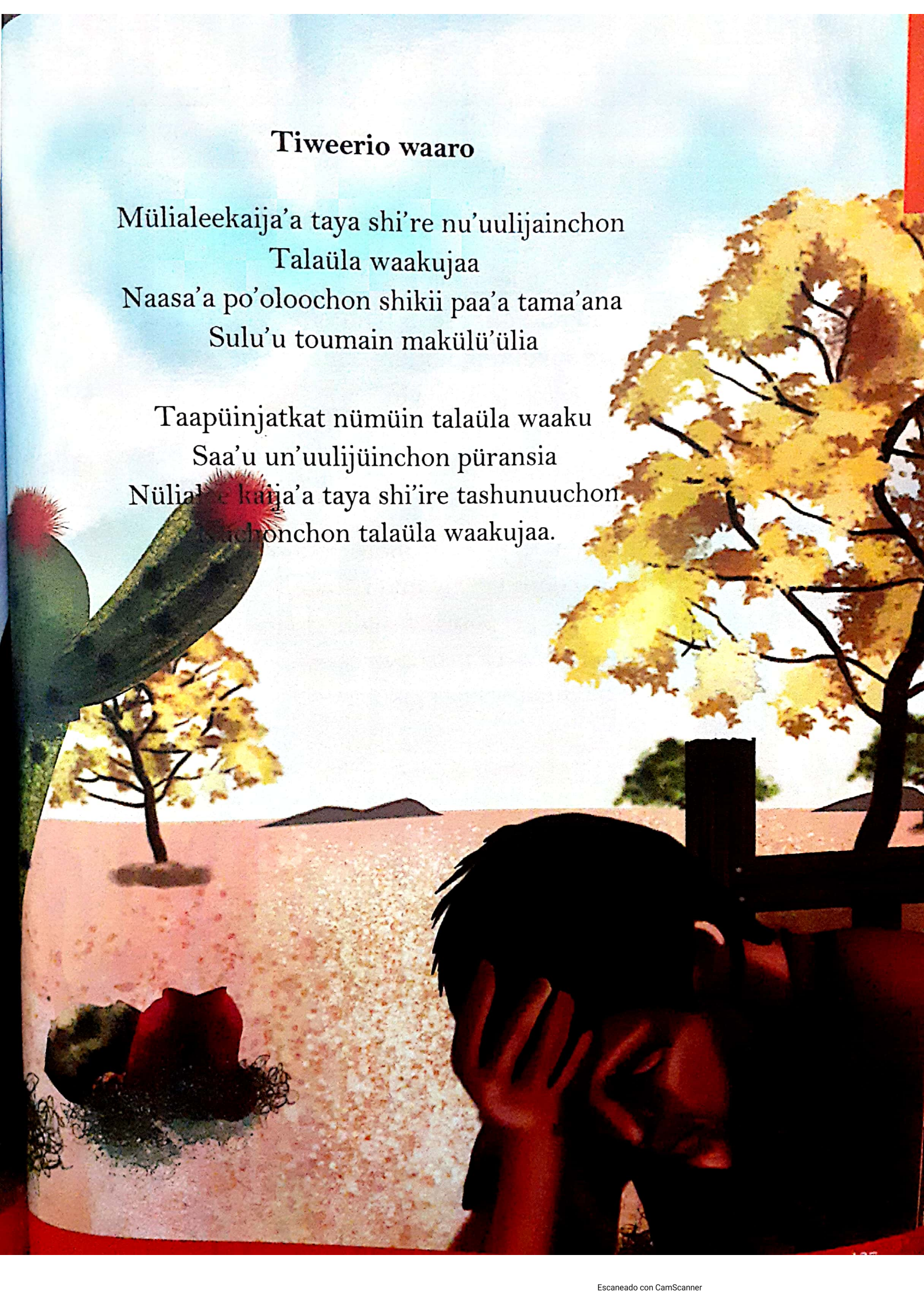

Tiweerio waaro

Mülialeekaija'a taya shi're nu'uulijainchon
Talaüla waakujaa
Naasa'a po'oloochon shikii paa'a tama'ana
Sulu'u toumain makülü'ülia

Taapüinjatkat nümüin talaüla waaku
Saa'u un'uulijüinchon püransia
Nülialeekaija'a taya shi'ire tashunuuchon
Talaüla waakujaa.

Tamuraajüin

Mariia Saweera

¡Majutaalesüjaa pikii!

Nnojotsü jülüjüin paa'in pünüikü

Tamüin sünnain nnojolüinjachin

Motüin taya paa'in.

¿Jalataasü jo'o tü püma nee tamüin

Sünnain puusajüin taya?

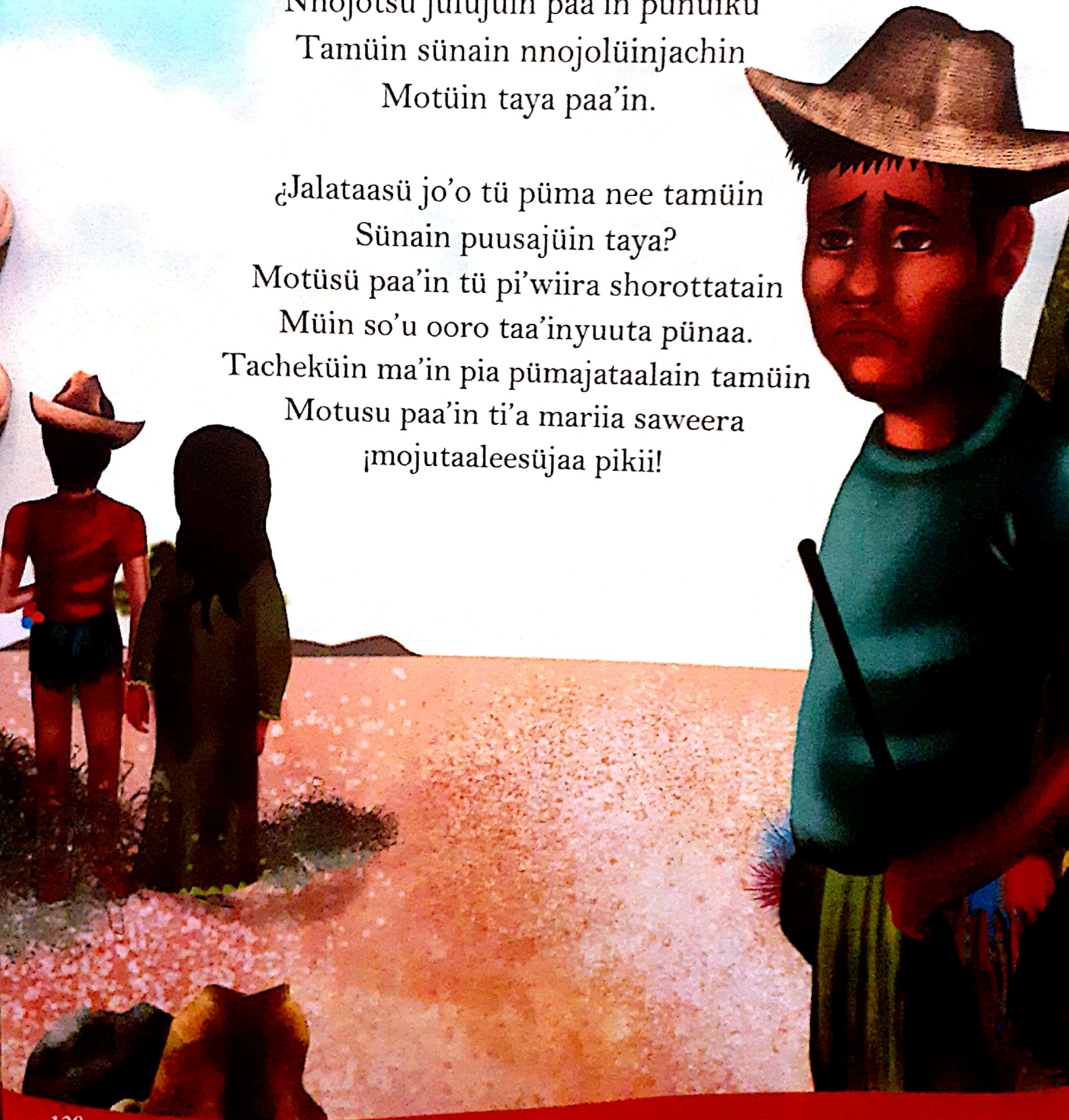
Motüsü paa'in tü pi'wiira shorottatain

Müin so'u ooro taa'inyuuta pünaa.

Tacheküin ma'in pia pümajataalain tamüin

Motusu paa'in ti'a mariia saweera

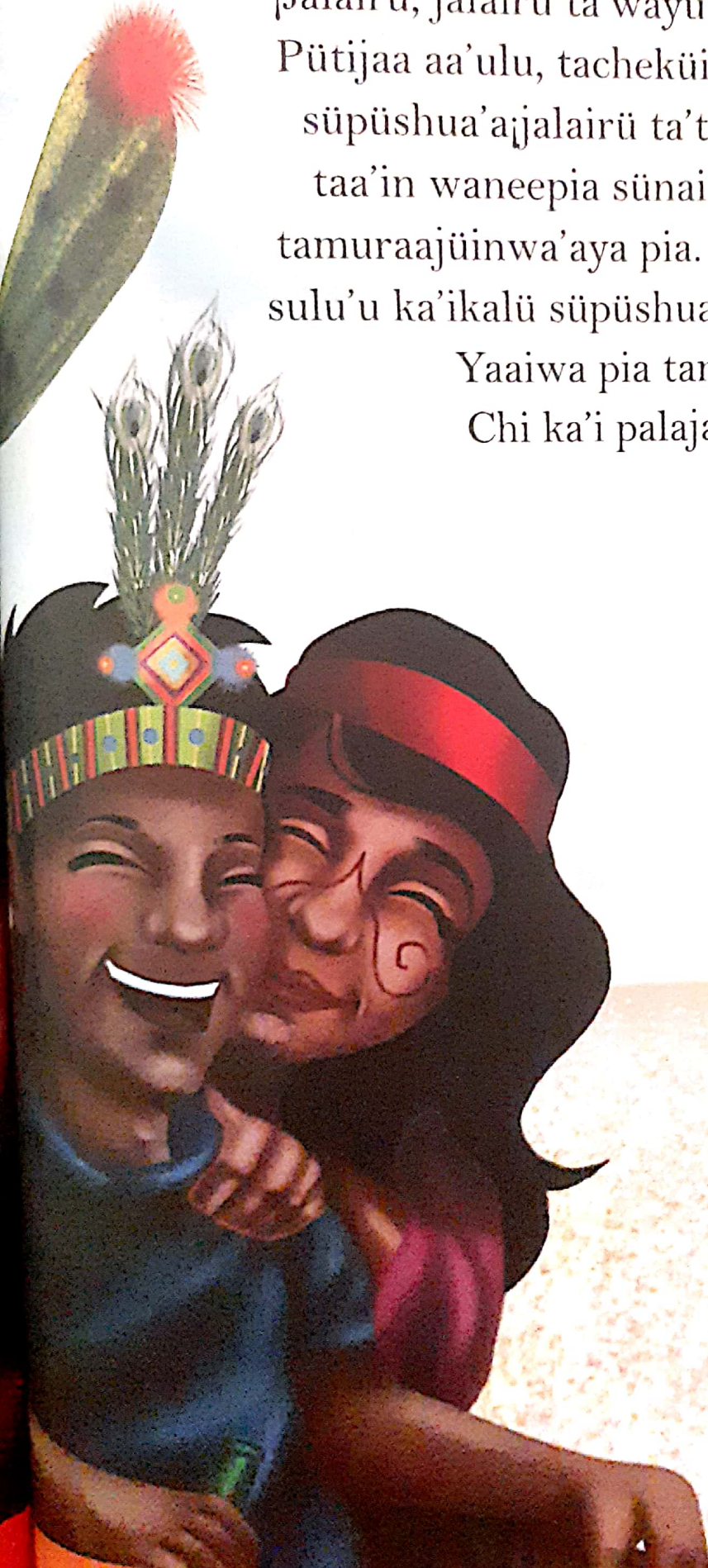
¡mojutaalesüjaa pikii!

Ta'wayuuse

¡Jalairü, jalairü ta'wayuuse! Epetshi taya.....
Pütijaa aa'ulu, tacheküin pia Sulu'u ka'ikalü
süpüshua'ajjalairü ta'tawayuuse! Jülüjüsü
taa'in waneepia sünainanain taya pümaa
tamuraajüinwa'aya pia. Müliashi taya pi'iree
sulu'u ka'ikalü süpüshua'a ¡jalairü tawayuuse!

Yaaiwa pia tamaa müinka
Chi ka'i palajanaachikaa.

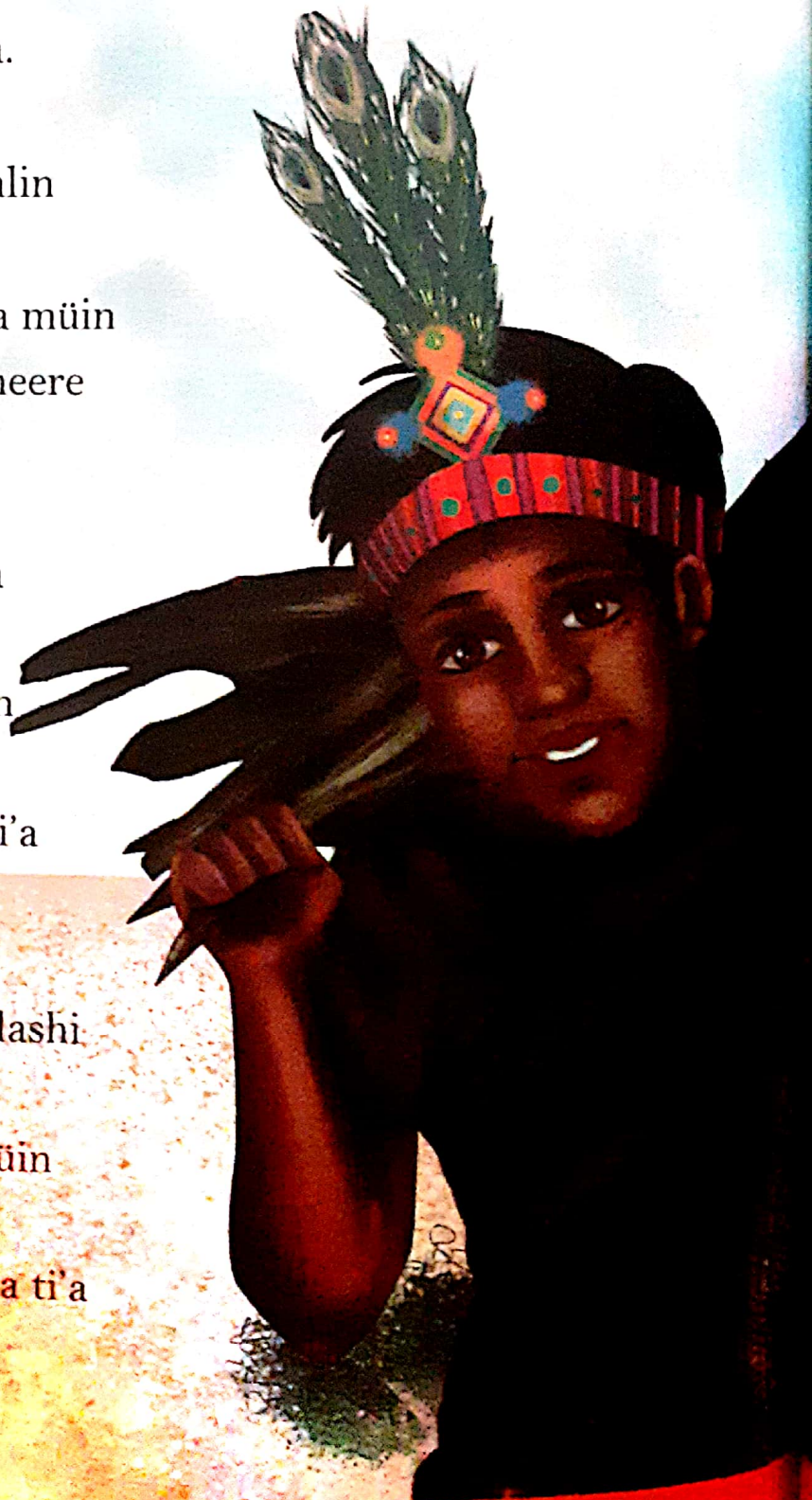
Tayakai

Anii taalasa'aya taya wayuu
Aapüshana kaisan
Nnojoishi taya mojulaain kaisa'a
e'rütnee amüinchi
Taya ka anamiain taya.

Nnojoishi taya kaünüüralin
atijashi taya aapaa
Tajapü sümüin eekai jeijaa a müin
Katsa'a aisü tamüin terütneere
amüinnee

Eki'rajünüshinka taya
sünain kajutaa
Sünain nnojolüinjachin
tasirajüna aka
Shia to'unaka achiirua ti'a
waneepia yaa nee

Chi tatuushichonkai kawalashi
wayuu washinnuu
Matijainsai e'rütnaa a müin
tapüleerua
Shiakaja'aya to'una achiirua ti'a
waneepiayaaanee.

Tawala atpanaakai

Atpanaakai münüshisa'a nia ka
anaküjainchi

Jusse luuia nünülia süka
alijunaiki

Atijashi süpülee na'aalain,
atijashi süpülee pütchi

Sünain wanee asawaa eeshi
sümaa nüme'erain

Wayuukai chii waneepiashi
yootüin sümaaya nüsira

Eekai amalajaain amülooisü
nüchiki atpanaakai

Pütchipü'ütaashisa joolu'u nia
akanajuushi tottoo'u nutuma

Chi atpanaakai jusee luui wayuu
aapüshanakai

Atijashisa'a nia aashajawaa
sulu'u piamakat pütchisa'a.

Tawala atpanaakai wayuu
yo'oyooshi anaküjainchi
atijashi süpülee na'aalain, atijashi
süpülee pütchi

eekai amalajaain amülooisü
nüchiki atpanaakai.

Tejeechon

O'unushinka pia pipialu'ujee süchiirua
kalo'uta O'unushi pia sa'aakamüin alijuna
süpüla atijaa Mayaasüje'e suwanajaain
püpüna ayatüsüya atijaakaa Mainmaleeja'a
ma'in tü anaa paa'inrakaa amüinwaa

Anataasüja'a ma'in tü atijaakaa
eera aapüsü kajutaa Jettairüja'a ein
eekai mayaawajaain aa'inyaa Shia ne'e
tü müliakalü aa'in mayaawajaainkaa
Nnojotsü antaain pejepünaa sünain
paja'apüinkaa

Niaja'aya Ma'leiwa eenakaka pia
aapaka püpüna E'itaakapia einjachire
jeijaain a müinwaa Matijaintakai pia
kanainwaa aa'in wayuusaa Pu'ulaain
nüpüla püshi süpüshua'a kasakaa.

Wattayaashije'e pia ayatüsü pejein
paa'in süpüla eiwa'ajaa Achajaanüshi
pia sutuma alijuna ka pütijain mainma
kasa Alejachija'aya pia wattaka pu'unuin
pukua'ipainjatüja'a Yaawasüja'a tü pukuwa
nakataka pia alijunama'ana.

Tejeechonsa pünülia tepichi wa'aya
pia Juse wanuweerü sulu'u alijunaiküsa
Ta'shija'aya wattainpia pejesü paa'in yayaa
Mainmaja'a eekalü apülapia cha'ya.

Anüüja'a jo'o tü jayeech aküjakaa
Jaralin pia yaa pi'irejeerüja'a shia Cha'ya
pipialu'u namüin tepichikana Sujuuna tü
apünajaakaa tü yüüjakaa.

Kompein

Aniisa'a taya nüchon juusayu
washinü palaale je'ewai Kompein
taalasü sutuma washinnuu, Eekaja'a
tamülia nutuma tashi walarümiino

Aniichon taalasa'a taya wayuu
aapüshana Nüchon wayuu Juusayuu
palaaleje'ewai Majataashi taatachon
kompein ka nnojolüin Ni'raayüin
nünülia sutuma washinnuu.

Natijainsaisa'a mamolaa taata
walarümiino Sheema washinnu,
ajununuja'alaasü ne'e tema.
Asiraja'atsa ne'e tema, jalajeejachi
Pia müsü ne'e tamüin.

Tareesa

Luis Mariano Rivera

Iraataasü muuna je'e tashicho'utaaleerü
tashunu tatuma

Jaapüinjatsa'a tamüin naasa ta'apüla.

Tapürein tainjat saa'u. nnaajeetsa tü

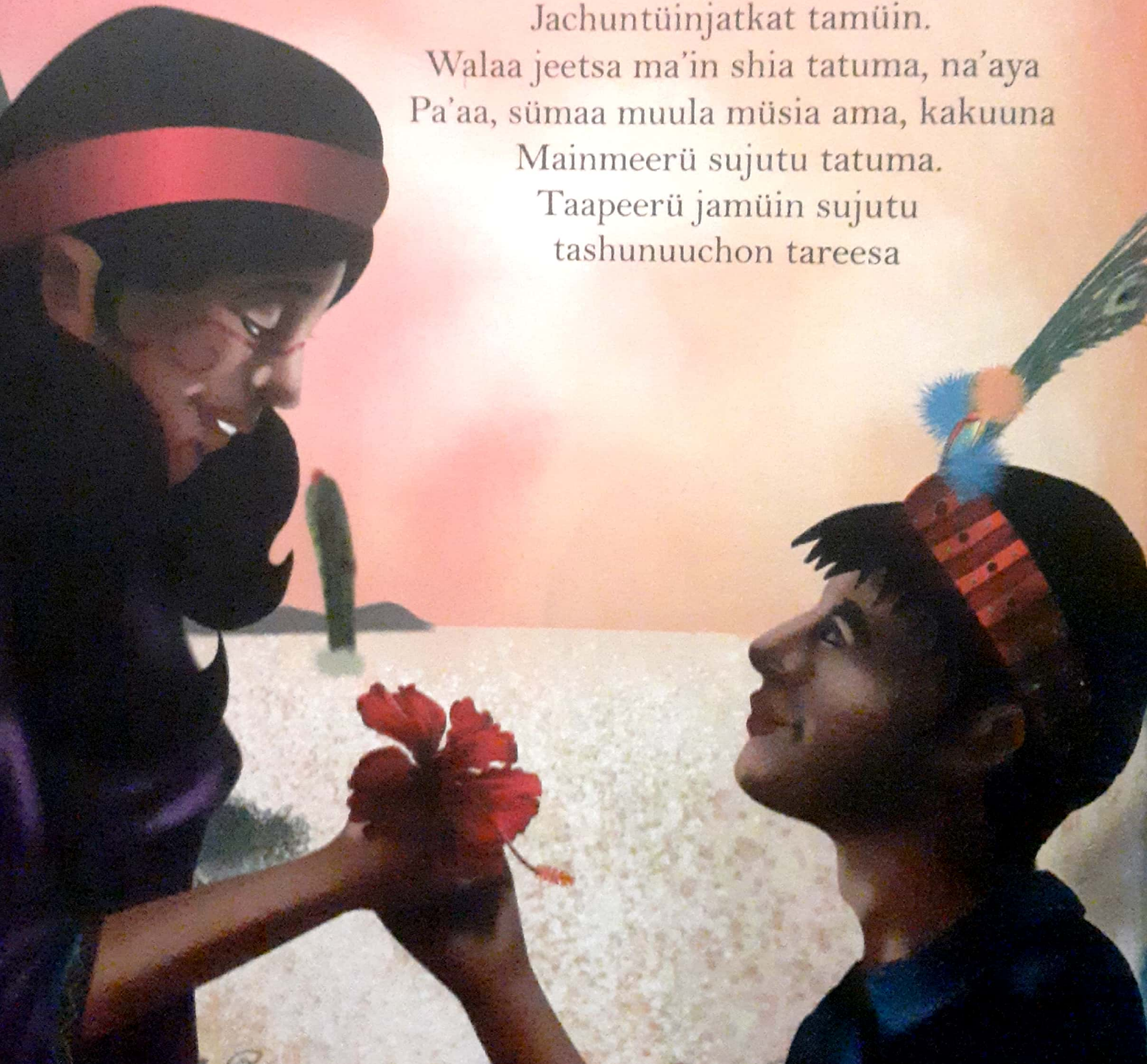
Jachuntüinjatkat tamüin.

Wālaa jeetsa ma'in shia tatuma, na'aya
Pa'aa, sümaa muula müsia ama, kakuuna

Mainmeerü sujutu tatuma.

Taapeerü jamüin sujutu

tashunuuchon tareesa

Chi kariitekai

Akua'ipaluwaa woumainjatü
Aliikainka ajuitusü tü anuwa nuewa
Esüpattakaa,
Ajuitüsü sünain e'raajaa tü
palaakalüirua.

Nanta anainchi wanee jime katchinsi,
jamaanashi,
Apüttüshi kuli'ra sümaa kusuirua
(piantua)

Anachonsü sottakalü palaa
Talataka ma'in taya
Katsa'a see tachiirua
Anoulijee wanee piraawachon
(piantua)

Ajuitüshii waya aliikainka
wattachon alojüin, Niipijüin na
kawatülesshiikana (piantua)

Wanee palapü'üya talatüs nirai
wa'aya,
Chi jimejemetüshikai palaaje'ewai
Nümaaka namüin jima'liikana,
"janata atkiakalü sümaa jajuta
kusuka" (piantua)

Sütünalü'u saanükü palaakat
wataü'lüin,
Shiinalü'u palakaa eejachire nia
kepiain
Wataü'lüin süka anuwakaa "nuewa
Esüpatta"
Süpüla we'iyatüin sümaa talataa.
(piantua)

Wayuuirua japü'üya'a, mainma
ana'jamüin
O'unafanüya ejimejülüikana,
Apütaasü waya joulia nüka
kariitekai

W... jamüin yayaa. (piantua)

Tatünajutu

Jalashi pia tatünajutaa
Jo'uya maala wasaai
Eepü'üle wantiraain
Suupunaa tü lumakaa

Müshikaja'a tawala pia
Ka talatüin pia wancepia
Makulajaainsai pia tamaa
Müinjatüja'aya maya'a

Müinjachija'aya pia tawala
Outataalaka jima'iliwa'aya pia
Nnojolüinchi paja'aya asaakai tamaa
Waneejatüipa aaliwaakaa yaa

Wattaichipaja'a jepiramüin pia
Waneereeja'a wasaain chaya
Kettaapa taka'lia yayaa
Nutuma tashikai Ma'leiwa

Watta yülüja'a ka'ikaa ti'a
Mainna yülüja'a juya paala
Jeijaakaa süpüla ti'a
Mainna kai takua'ipa yaa a

Kumpaare

Kumpaare yaakai nee
Wayuupaja'a anashi piaya
Tepichiiwa'aya waya yaapünaa
Pawalaawa taashii wayasaa

Takumpaatse epe'rüi yaakai
Jalasü jo'o asuushikaa yaa
Püsaajaata tayaalu'u shiayaa
Che'erata maala tayaalu'usaa

Pükache'raata anneetkalü
Püsije'eraata shi'irukukalü
Peenakaata pu'wayuusekalü
Tü takumaatse kamaneesükalü

Kumpaare yaakai nee
Wayuupaja'a anashi piayaa
Aniiyüiyaapaja'a piayaasa
Aniiyüiyaapaja'a piayaasa
Asayüitaapaja'a piaje'e

Tashunuu

Mülialeekaija'a taya pi'iree ma'in

Kasairukut pia tashunuaa

Epinayuu taya sümataaka tamüin

Nüsiipü jüliwaya

Ah.... Tashunuuya ne'e pia nia tashika chia

Mataalaka taya sümüinchon

Naataasa'aya tee'ejena reweron mütsiiatai

Mülia shi ya'aya ma'in taya pi'iree

Ah.... Wayuusa'a ne'e taya yaajatü yaa

mamuraajjinsat taya

Müsü pia tamüin nee... püsakira püshi

tanainje'e

Pütijaai taa'u pümataaka'aya tamüin

Tasiipü ya'ayan akatsa'a mo'utsuin

nümaaka tashi

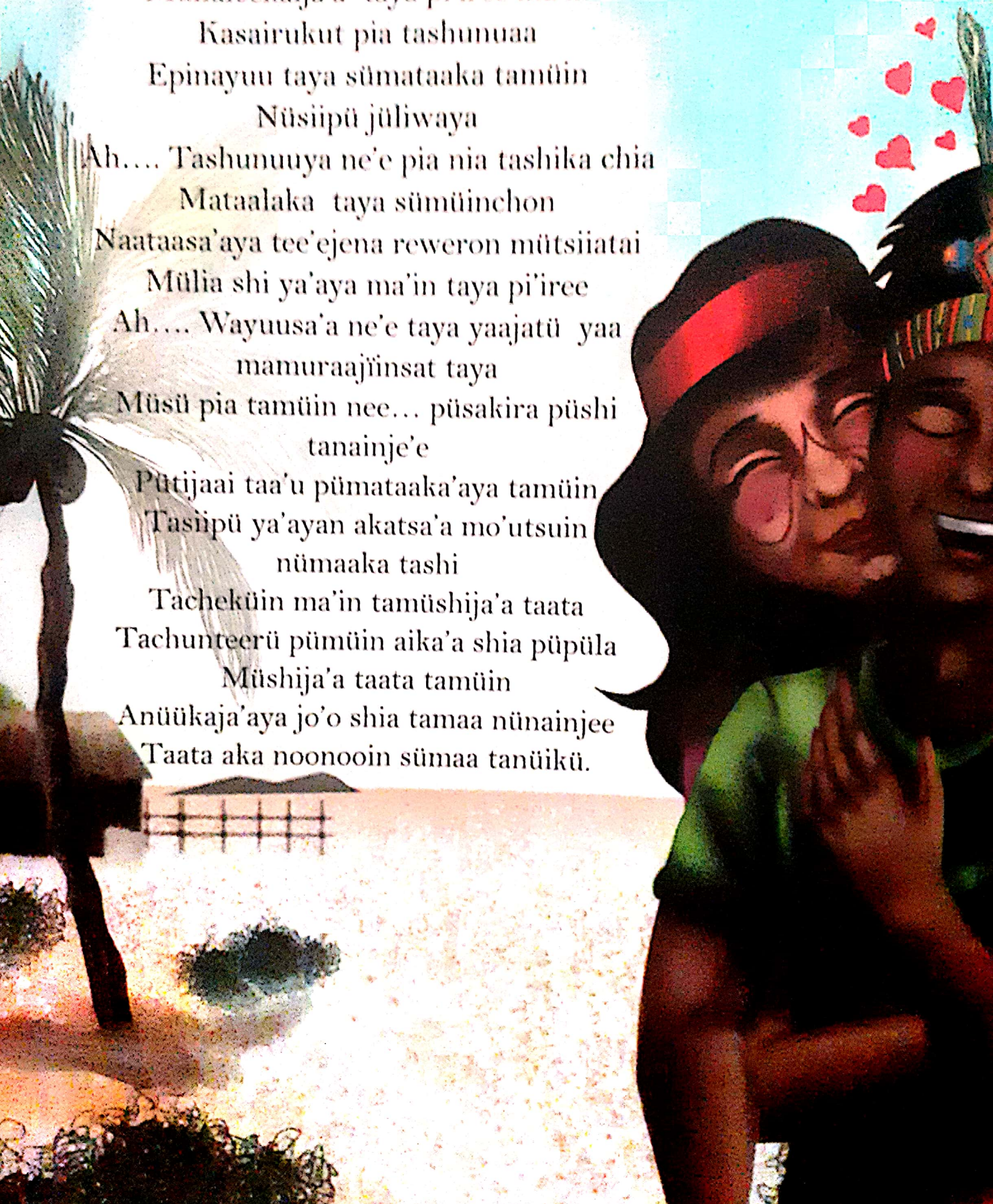
Tacheküin ma'in tamüshija'a taata

Tachunteerü pümüin aika'a shia püpüla

Müshija'a taata tamüin

Anüükaja'aya jo'o shia tamaa nüinainjee

Taata aka noonoin sümaa tanüikü.

Ni'irain Erumunta

Taaneechon waa Ruwetta
Ramiit
Aishisa'a pia tapüla sulu'u
ka'ikat süpüshua'a
Eera süshorottüin püsha
ashorottüinjatü tasa

Eepünaale un'unuin Ruwetta
Ramiit
O'unajachi taya nümaa
Majataasü ni'iran a'laülaakai
karaapa

Taaneewaa taaneechon
aishisa'a pia
Tapüla sulu'u ka'ikalü
s'püshua'a
Shia tanüikü pümüin tia
taaneewaa

Eere pu'unuin o'unushi taya
pümaa
Taaneechonwaa koolo'ojüinchi
Ruwetta Ramiit
Aishisa'a pia tapüla sulu'u
ka'ikat süpüshua'a.

Maakuaana

¡Saamataleekaija'a nepia outushiikana
moto'leekaa aa'inwaa sulu'u napülajana
shimiiwa'akaa suchuntuin neirakajaaya na
wayuukana!

Tü apütawaakaa chuatacheinsü saa'u
tü amüchiirua yarüttato'utalükaa
jama e'iraa ¿jalasü yaa?

¿jalasü naa'in na müliakana mürülü
asanalakaa naa'in sü'üütpa'a we'iruku?
Asaki'tshii na outushii mashukaamaajanakaa
eimüse. Soosoin tü mmakaa

Nnojolüitpa saaptiin suwuishana tü
¡eyuukalüirua mütsiijakaa ashennii. ¿alawaa
ne'e ne'wiira? Kakuashii na motushiikana
nayoluju

Na outushii kama amaka, sulu upanaa
shimiiwa'asii

A'waanajüin aitulu'umüin shiliwalamaajatü
"wacheküin nasha wachonnii".

A'leenainwaa sutunalu'upünaa tü joutai
mamotkaa o'uiüshana, na kayuusia
wuitataliikaa eimorolaashii jee tü
a'läülaayuukaa kakuasü süinain
sheejuujain joutaikaa.

Süsüla tü poosükaa ayoolojüsü.
Tü jasaikaa shiale'rüin joutalimüin t[ü] su'wala
mmamaajatükaa jee na erü jamüsitshiikana
awalirajaashii watta.

Aapaaushi nunainjee: tawala metiis[ü],
nashajala Ramiit lasüriaalü jee
Wanuweerü Lasüriaalü.

Ta'wayuusechon nee jalasü piachon yaa
je'ijaasü pia tamüin nnotsü pia mocheein to'u.
nnojoishi taya mojulaain aichonsü pia tapüla
akaisa'a tepetpa a mülooishü tekii.
Ta'yaatüinsa'aya pia nnojorüle ja'aa pümüin
tamüin sülataleei tasün

Ayatüinjatüinya pia ta'wayuusein
Mojujayaa paa'in nnojoleerü motüin pia taa'in
ayateechi taya pümaa wenshi
Jashichishisa'aya taya pi'rayaale wayumüin
tamüin

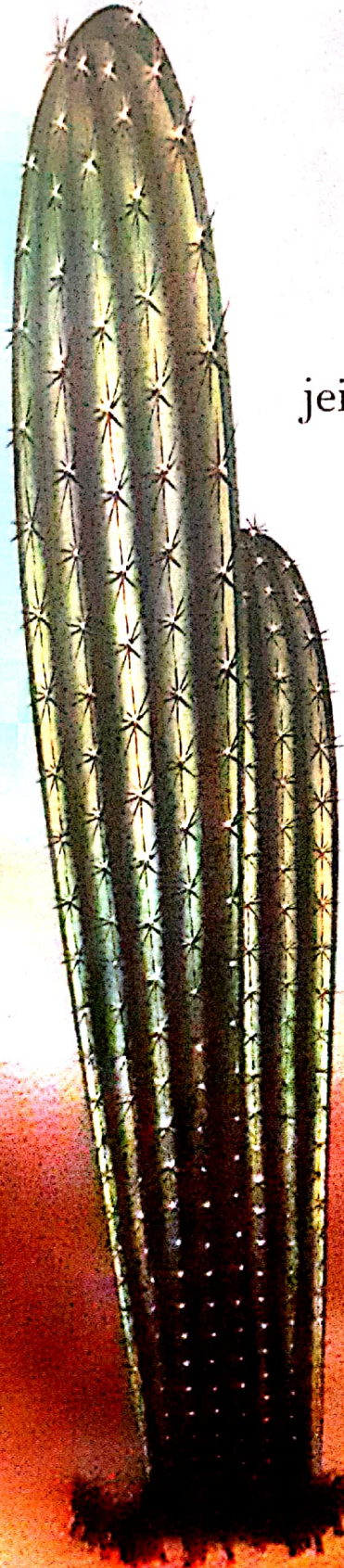

Üttüsütaa'in tepe'rüle eekaja'a anale taa'in
nnojotsü jamüin pia tatuma

Shiasa tamaka ti'a pümüin piaawajaapa eekaja'a
alaayaale pia
Takuttiirajeerü pia.

Mayaas[uje'e aain pia tapüla kajutüinjachi
taya putuma

Eekaija'a aneechin taya pümaa
Ta'wayuusechon nee jalasü piachon yaa
jeijaasü pia tamüin nnojotsü pia mocheein to'u.

AASHAJE'ERUUSHI KAMALAINSÜ

¿Püttaajeerü apünüinsüka'irua

sünain masüin pia wüin? 146

Tü Iiwa ooroyakalü 146

Süsükaa mayo 147

Chi e'irajüikai wattachon 147

Wemi'irairuwa 148

Wanee palaalu'ujeejachi wüi 148

Wanee wüi palaayuupünaajeejachi 149

Kayuushiirua 149

Jutatuui 149

Shi'ruku wuraichi 149

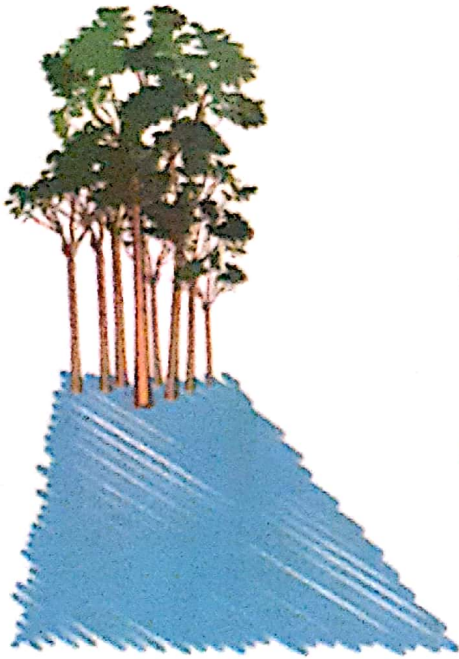
Chi chünü'ü kajuulasshikai, 150

Chi suwatülepalakai wüin anjerükai 150

Nipia püsichikai 151

Chi joosü jeyuuyuuikai 151

¿Püttajeerü apününsüka'irua sünain masüin pia wüin?

Tü wuinkat, müinñaka een sirumal'u, süchilu'uirua, sükojolawüinlu'u otta sulu'u palaakaa, eesü ya'asa sulu'u mainmairua kasa eere shia nnojolüin we'rüin:

Joital'u, we'irukulu'u, eküülülü'u müsia suupunaa mmakaa.

¿Jülüjüsü paa'in kasain attajeetka müika mo'oojüinre waya sünain mainmaka'i, masüinre waya wüin, nnojorüle wulein tü ekünakaa otta asheinniikaa?

Tü Iiwa ooroyaakalü

Chi wuraichikai, tü nünülia atijalaakijeejatükaa shia tabebuiachrysantha (aüiküü çooroyaakalü, sulu'u krieeko), ku'ishaanasü sümaa oorotaliain süsiitünamaajatü sajattiamüin sütünairua sünain tü palajanaajatükelüirua nükaashia juyakai, sü'itapa juyakat.

Shia'ya tia "Iiwa ooroyaakalü natuma wuraichana" nümaaka roomulo kayeeko sümüin sa'anasia tü mmapa'apia wuraichisiyaakalü kachetataakaa sulu'upünaa süpa'a womain Wenesueela, aneekünüshi wunu'uin nipiajachi nünain ka'ikai 29 maayo'ulu nünainjee chi juya 1948kai.

Süsiikalü mayo

Tü otkiireakaa “süsii mayo” amünakaa shia tü süsiikaa Wunu’u mainmakalü ma’in apüshi sünain anachonshaanain Shia sa’aakajee tü wunu’uliakaa süpüshua’a. ayaatünüsü Sünain een 35.000 süpüshiirua sulu’u mmaka süpüshua’a. Aneekünüsü sünain asiiwaain shipiajatü sulu’u woumain Wenesueela chi ka’i 23 kai maayo’ulu nunain chi juya 1951 kai, süchikijee wanee mülo’ushaana achajawa sutuma tü sujutkajaayakaa atijaalakiirua Mmapa’ajatüirua wenesolaana

Chi e’irajüikai wattachon

Chi wülüikai waneechi wuchii e’irajüikai Anashichonkai ma’in woumainlu’u.

Süna tü nütakaa mütsiiasü sümaa wuraichisiyyaa, tü ni’rainkat mainmapütsü sünain pansaain shiwiira.

Aneekuushi wuchiin nipiajachi woumainpa’aa nulu’u chi ka’ikai 23 maayo’uulu nünain chi juyakai 1958.

Wemi'irairuwa

Wenesueelalu'u eesü mainmairua
ashaitajawaa müsia ashaitajaaya
shipiapa'ajatü waapaajala
sünainjee süpalirajaaya wakua'ipa
suurulanainjee sütamataaya ne'iruku
watuushinuu.

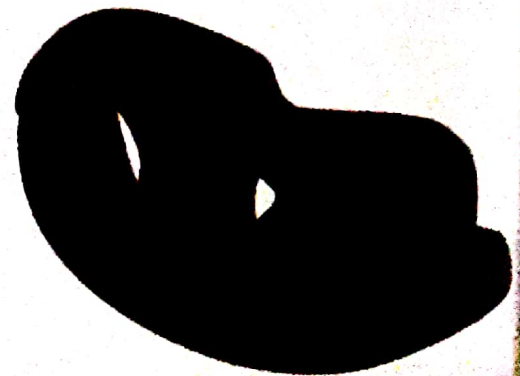
Sa'aakapünaa tü ashaitajaaya
e'raajünakaama'in eesü:

junaaya, chocho, woliichi, wolantiina,
wayunkeera, shiyaakuwa e'jena
taaplakajatü, sa'aakapünaa
ashaitajawaakaa eesü: awatawaa toleekaka,
awataa jiiku, wunu'u seepümaajachi,
atchinji'rawaa, ayo'ujirawaa saa'u püliikü.

Wanee wüi palaayuupünaajeejachi

Tü anakontakaa shiaya ne'e tü "sarulu
wüinlu'ujeejatükaa" shia tü wui mülo'ukaa
ma'in sulu'u mmapa'akat. Nnojotsü
outasiro'ulüin saichiko'u. kepiasü sa'aka
mojuui, süchiirua, laairua, müsia sulu'u wüin
jamaatsü.

Sulu'u woumain eesü jutatuuilu'u otta
notpünaa chi süchi orinookakai. Katünaasü
wüinlu'u eesü süpüla Suupunaain wüinkaa
po'loo minuuta, Ka yaaintü so'ukalü sümaa
shi'ichiru'u Iipünaa saa'u shikii. Wanee
wüi a'yülüjülü, kajamüin, shi'yüttüin tü
sülojüinkat süpüla shiküin shia.

¿Pütijaa aa'ulü.....?

Nakayuushikana jimatüshiirua kama'a sünain wakatüin naanüküirua. Najawajaayaaka ma'ya Shi'ireejatü nantüin wanee wuchiirua süpüla Neküin tü süpasalakaa eküülü ekaa süttiralu'u Nai lemettäshiikana naairuwa. Ka'aya joolu'u na kayuushikana anashii süka ti'a sünainjeesuu'uljünüin tü 84 sükalü nai natuma wuchiikana.

Kayuushiirua tü jutatuuikaa mülo'u mma kalu'ukaa shia woumainlu'u. Eesü piama süka'lia saa'ira mmakat: wane kouyaseshi je wanee jososhi ma'in.

Jutatuui suju'itaka yalajee tü pütchikaa: "chi jutatuuije'ewaikai süpüleeruashi Juyakat aipirua kashi otta müsia Nüchajaainwüinkat aipirua kashi

Shi'ruku wuraichi

Ni'ruku chi wuraichikai shia tü Che'shaanakat main sa'aakajee tü wunu'ulia eekalü sulu'u tü mma ja'isükalü. Sujutunui wanee sa'aata shiroku wüinkaa, emerotüsü müinka saa'in waneeipa.

Chi chünü'ü kajuulashikai

e'raajünüshi müinka wuchii ja'yumülerüin
nünülia, Kepiashi sulu'u süpüshua'a
Ameerika, shiata'aleejaa Eere jaa'in
mmaka.

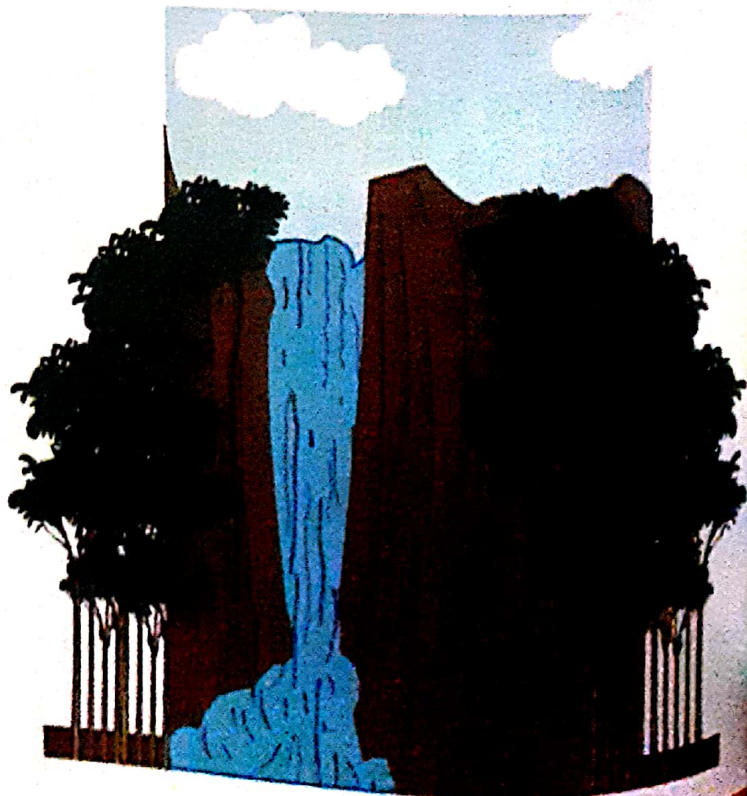
Nia chi uchii motsoyüikai ma'in sulu'u
mmaka; ja'rai Sentiimetüra naja'apüin ne'e.
tü nipiakaa müsü saa'in wanee süpachera
palajapüü otta tü nushukukaa müsü saa'in
so'u pitshuushi.

Tü nütünakaa al'eeyataasü müinka
sütüna taraawa, Nuwataka iipünaamüin
müinka saa'in tü katüinasü Likokterakat
anülia nia chi wuchii awataakai
Achiiruaamüin nimiiwa'a.

Chi suwatülepalakai wüin anjerükai

Chaa sulu'u tü
anaajaayamma'apia
woumainjatükaa kanaima, sulu'u
esütaado woliwarü. Nia chi
suwatülepala wüin iipünaashikai
ma'in sulu'u mmakaa süpüshua'a.

Na wayuu pemon nepiajanakaa
churun-meruu namüsü tü uuchi
müsü saa'in jalaala eejeere sujutuuin
suwatüle palakaa wüin; otta tü
suwatüle palakat wüin, kerekupai-
meruu namüsü, "awataa sulu'uje tü
einoluu ottüsükaa ma'in", maluut
nanüikiru'u

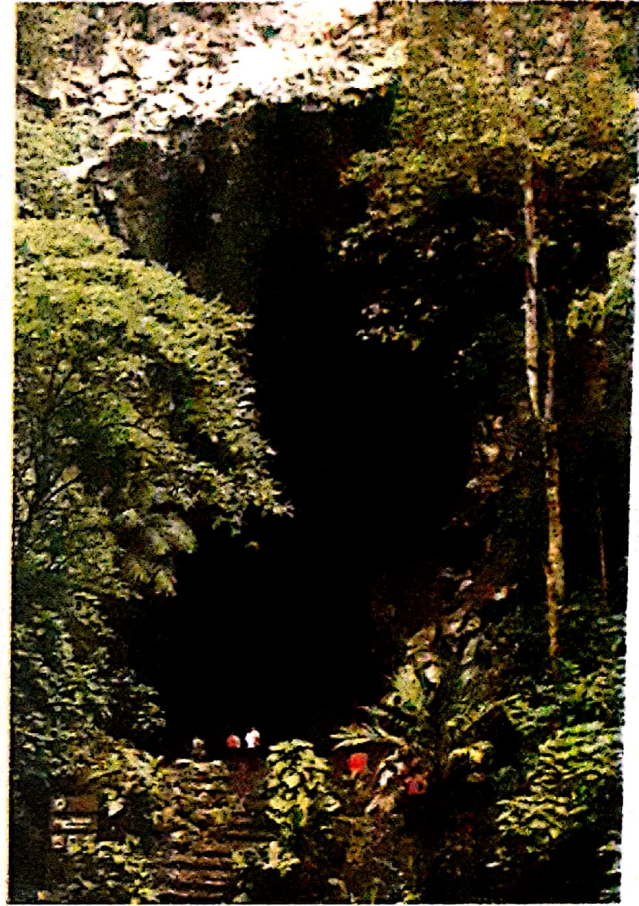

Nipia püsichikai,

“shiyaakuwa kajutaa
woumainpa'ajatü” Alejaantra jumpol,
a münüsü, Chaa sulu'u estaaro
monaaka.

Nipiaü chi püsichi “wuchii
a'yalajakai” anülia, niayane'e chi
wuchii aipa'ajachikai ekakai süchon
wunu'u nimiiwa'a otta müsüja'a
nüwatüin sünain nnojolüin
nüshe'etuin sümaa süsepü nipiakaa,
saa'ujee een nümaa'ana wanee
achajaaya kanüliasü achajaalü
epijanaa.

Chi joosü jeyuuyuuikai

Chi wali'ikai mülo'u e'ichichi sünain ko'oyooiin, meeitchonsü
naanükü maisai, müsü'a niee mülo'u sünain tükütüküin nüta'ülakaa
aka tü niküinkalü, jeyuuiruwale'ella. Eeschi süpüla niküin 140
jeyuuiruwasünain wanee minuuta sulu'ule nia jeyuupiakat.

Tü nachonniikaa yaasü
Saa'u süsapü eiikat
Sünainjee jemein shia
Sünain müinlee wanein
Juya shikettaajüin, yalajee
Yala shimiiwa'asü

ASHAJÜLIKANA

AKIILE Nasooa	154
Antureesu Elooi Wulanko	154
Anriiku Iraatko	154
Jorjee Pokaateera	155
Moriita Kariiya	155
Nikolaasu Kiyen	155
Mariia Attakraasia Lariaalu	156
Eruwiira Lariaalu	157
Emiit Lariaalu	157
Neira Atensio	157
Makali Muñosu-Pimentelü	157
Weatrii Mentosa Sakarsasu	158
Awa'lawwa Krim	158
Wisente Emiilio Soojo	159
Antüre Weeyo	159

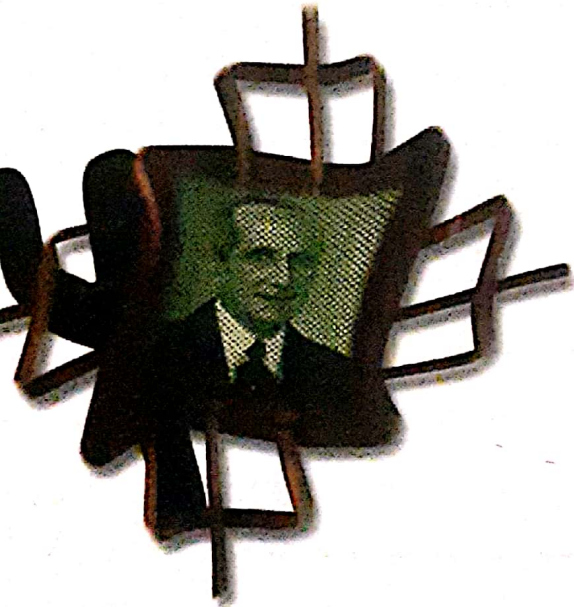
Akiile Nasooa

Anachonshajialu'ui, achikiishajui, anaküjainchi, jemeishi karaaka chi ka'ikai 17 maayo'ülü chi juya 1920kai. Ashajüshi süchiki sujutu sukua'pa woumain, eesü sa'aka küjalaairua sümaa anachonshajialu'ulu tepichipalajatü: "anachonshajialu'u supula akanajaa", saa'in emi'ijaaya kuluulukajatü.

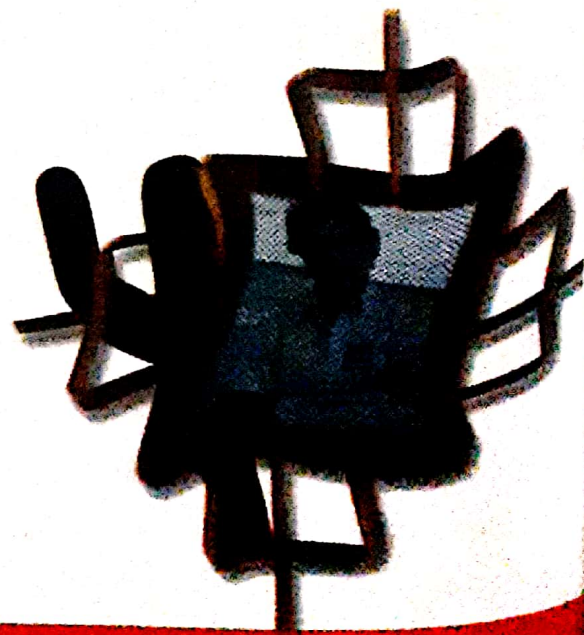
Antureesu Elooi Wulanko

Anachonshajialu'ui, aküjalaamaajachi achikiishajui, aputchijaai, o'ulakaayaai wenesueelajachi. Jemeishi kumanaa (suukre) chi ka'ikai 06 akoosto nünain chi juyakai 1955. Tü nüshajalakaa anachonshajialu'ulu palajanaajatü sünnainmüin anachonshajialu'u woumainjatü.

Anriiku Iraatko

Anachonshajüi, aku'yamajüi otta anaajüi wayuukua'ipaa. Jemeishi tiikre, ansuaateki 10 maatso'ulu nünain chi juyakai 1942. Chi juyakai 1973 ajuitüshi chi palajanaakai nushajüin ashajiapalaa namüin tepichiirua. Aku'majushi 500 e'irainwaa, müinka "achekalaa anachonsü", "watseloonaje'ewalü", kawattainsu" otta "puresaajio".

Jorjee Pokaateera

wayuu aapüshana jemeishi klorialü (mokoomatira) Ka'ikai 15 septiempre chi juya 1958. Eki'rajui otta ashajüi je anaajui wayuukua'ipaa Sa'aka tü nüshajuinkaa eesuirua: naküjala wayuu, Süchon mma eesu sulu'u akujushirua mmaka; Jepira, lania, nuchukua, uuchikai epitsü, sukua'ipa Yanama, püloui.

Wanuweeru Jelipu Rujeere

Anachonshajui, karalo'utashajuipala je poliitiko wenesueelajachi. Jemeishi san kristoowalu taachira, Chi ka'ikai 30 akoosto 1903kai. Sa'aka tü nüshajuinkaa Eesuirua. "achuntaa supula a'waataa naa'u na muliashii-Kana", "pi'iraja piruleeru", "e'irainwaa palaamuinsu je Uuchimüin". Atamate'eruschi wanee a shajiapala Tepichimuinjatu kanuliasu piko-piko. Outushi karaaka Chi ka'ikai 04 nowiempure 1959 kai.

Moriita Kariiya

Jemeisu nitkua- yarakui, chi ka'ikai 21 sepureero 1921. Eki'rajutsu, süpüshi süshajala shia: "sükaralo'utain Mulo'usukaa aana", "a'yuunajia kanatat", "tilinka", "toore selopan", otta "anokia karalo'utakajatü". Shikiipu'usu ashajulee smüin tü karalo'uta e'rajüüikaa Apünüin analu otta waneeirua ashajuushi tepichipalajatü Outusu nünain chi aka'liakakai 30 sektiempure 1998 kai.

Nikolaasu Kiyen

Anachonshajui kuuwaje'ewai, jemeishi kamawei Nünain chi juyakai 1902. Jima'aliwa'aya nia a'yataashi sümaa aa'inruushi wayuukua'ipajatu otta poliitikaka nuumainlu'u. aapaashi ayataawaa sünnain anaataa putchikua'ipaa suma rewolusion kuwaanakaa. Tü nüshajüin anachonshajialu'ukaa attusu suka "kasanainje waa talewataa nünain juyakai 1930 Müsia "sonkoro kosonko" nünain chi juakai 1931. Outushi awaana chi juyakai 1989.

Mariia Attakraasia Lariaalu

Jemeisu wajjirü nünain chi ka'ikai 14 awuriilu 1932kai. Atijasü aküjalaa müsia jayeechi.

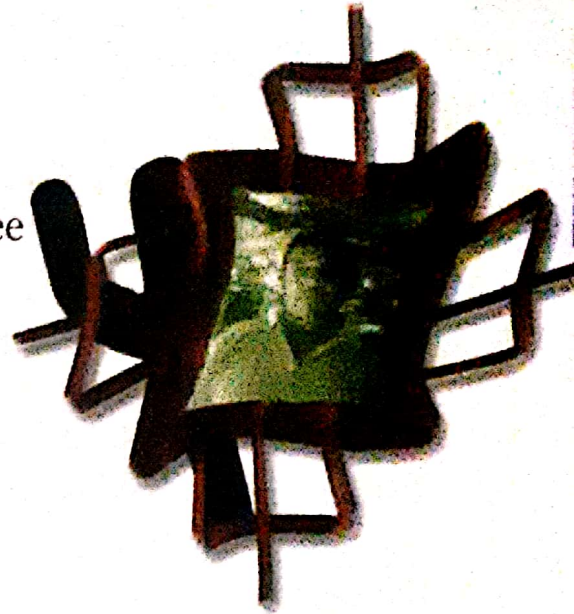
Eruwiira Lariaalu

Jemeisu wajjirü nünain chi ka'ikai 19 oktuupure 1927kai. Atijasü sukua'ipa wayuu süpüshua 'a müsia jayeechi.

Emiit Lariaalu

Atijashi ashaja wayuunaikilu'u sumaa süpülee sukua'ipa Wayuu. Jemeisu wajiiru chi ka'ikai 04 akoostokai nünain chi juyakai 1956

Neira Atensio

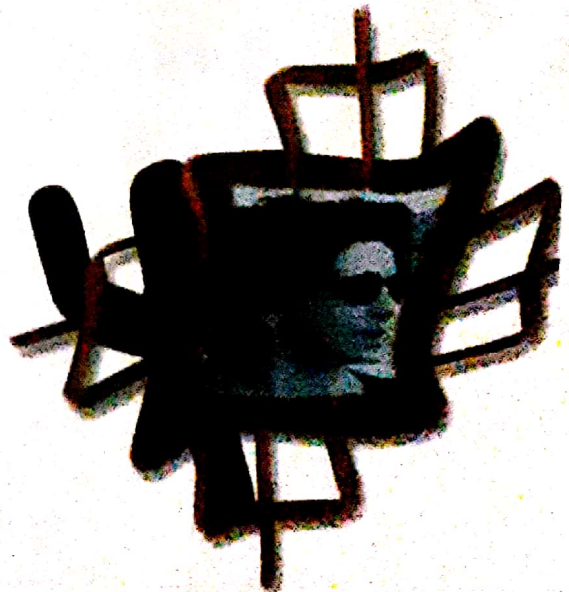
Jemeisu marakaya, e'rajirüülü kajuya anachonshajüi Namüin tepichiirua: "ashantajana chi mma mulousüka, Ashantanajüi" "wüinmapa".

Eeshin wanee e'eirajünüshin Nütüma Ekaarto Chirino je Awikail Suaare; otta erajirüilu Karalouta aasheje'eria napüla tepichiirua.

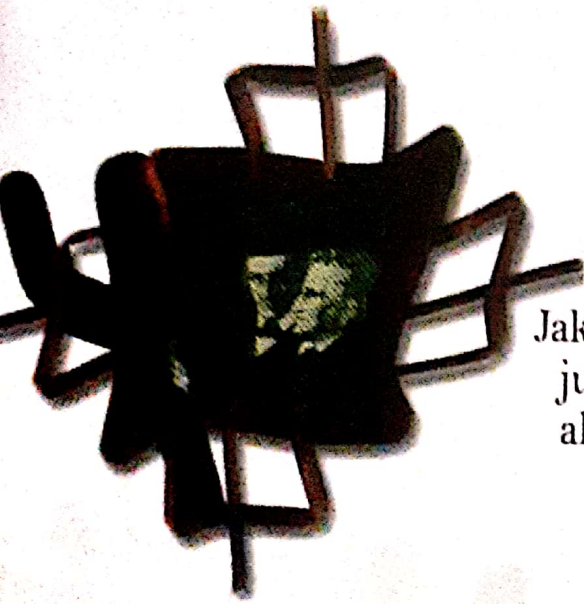
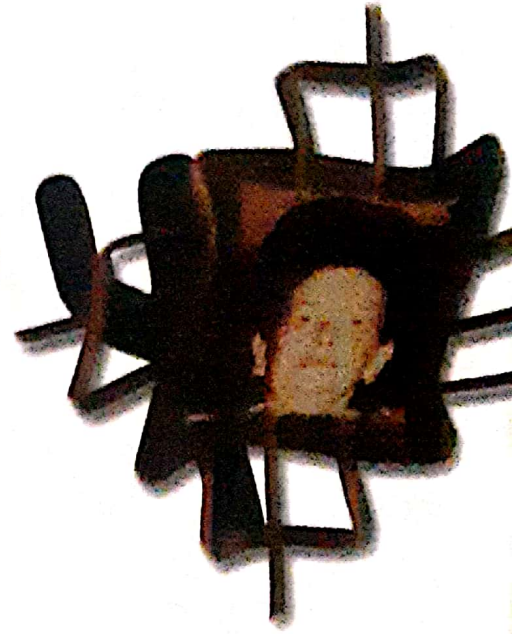
Makali Muñosu-Pimentelü

Jemeisu ansuaateki sepureero nünain chi juyakai 1949. Ashajirasu piama karalouta namüin eki'rajutsu je ashajüsu Kajuyasü attikulo sou aashejeraa. O'ulakaya "20 Anachonshajiai sumüin wanueriita.

Weatrii Mentosa Sakarsasu

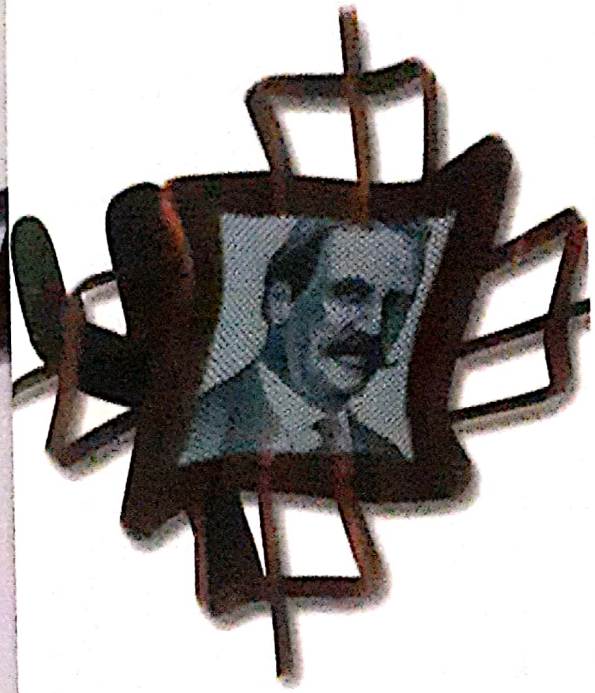
Jemeisu walensia karawowo chi ka'ikai 05 awuriilu nunain chi juyakai 1926. Anachonshajia.

Awa'lawa Krim

Jakowo je wiljen Krim jemeishin alemaania Nünain juyaka 1785 je 1786. Nainrüin wanee Akotchajüsü aküjüsü, eejee ajütüin "akujala Namün tepichiirua otta miichi".

Wisente Emilio Sojo

Anatüi je ashajüi jayeechi wenesueelajachi. Jemeishi watiire miraanta chi ka'ikai 08 tisiempre chi juyakai 1887 outushi karaaka nünain chi aka'liaakai 11 Akoosto 1974kai. Akumajiraashi tü "palajatükalü Jayeechi namün tepichi wenesueelajana"

Antüre Weeyo

Ashajüi je eki'rajui wenesueelajachi. Jemeishi karaaka Nunain chi juyakai 1865. Niki'rajüin Simoon woliwa. Nüpünajün shialejia anachonshajia.

Colibrí

*La agilidad
de un colibrí
tiene que ver
con la velocidad
de sus giros,
el revuelo permanente
de su aleteo.
De eso se trata,
mantener el ritmo,
asegurar
la alegría
del deseo
como naturaleza
infinita.*

LAURA ANTILLANO
Escritora venezolana

Gobierno Bolivariano
de Venezuela

Ministerio del Poder Popular
para la Educación